

Vzpomínky na současnost:

rozhovory během rusko-ukrajinské války

Kyjevská výtvarná škola №5
Maja Poveščenko (11 let)

Vážení čtenáři,

sbírka rozhovorů „Vzpomínky na současnost: rozhovory během rusko-ukrajinské války“ je součástí metody orální historie, jejíž snahou je zaznamenat realie, ve kterých se ocitli Ukrajinci po invazi Ruské federace na území Ukrajiny.

Válka vyhnala z domovů miliony obyvatel Ukrajiny. Donutila je opustit rodnou zemi, stát se vnitřními přesídlenci, dobrovolníky nebo vstoupit do armády a se zbraní v ruce bránit svou vlast. Ruská agrese připravila mnoho lidí o jejich blízké, přátele a kolegy.

Respondenti se v těchto rozhovorech dělí o své nedávné vzpomínky, nejde tedy o typický případ sběru orální historie, jež dosáhla svého největšího rozvoje ve druhé polovině 20. století, kdy byly zaznamenány vzpomínky očitých svědků s jistým časovým odstupem. Tak, jak tomu bylo na konci 90. let 20. století a na začátku milénia v případě nejznámějších archivů orální historie a vzpomínek těch, kdo přežili šoa-holokaust nebo hrůzy druhé světové války.

Jde tedy o precedent, protože v případě nové fáze rusko-ukrajinské války neuplynul od jejího začátku ani rok, a rozhovory, které vypovídají o dění na Ukrajině od 24. února 2022, se již nahrávají, publikují a diskutují.

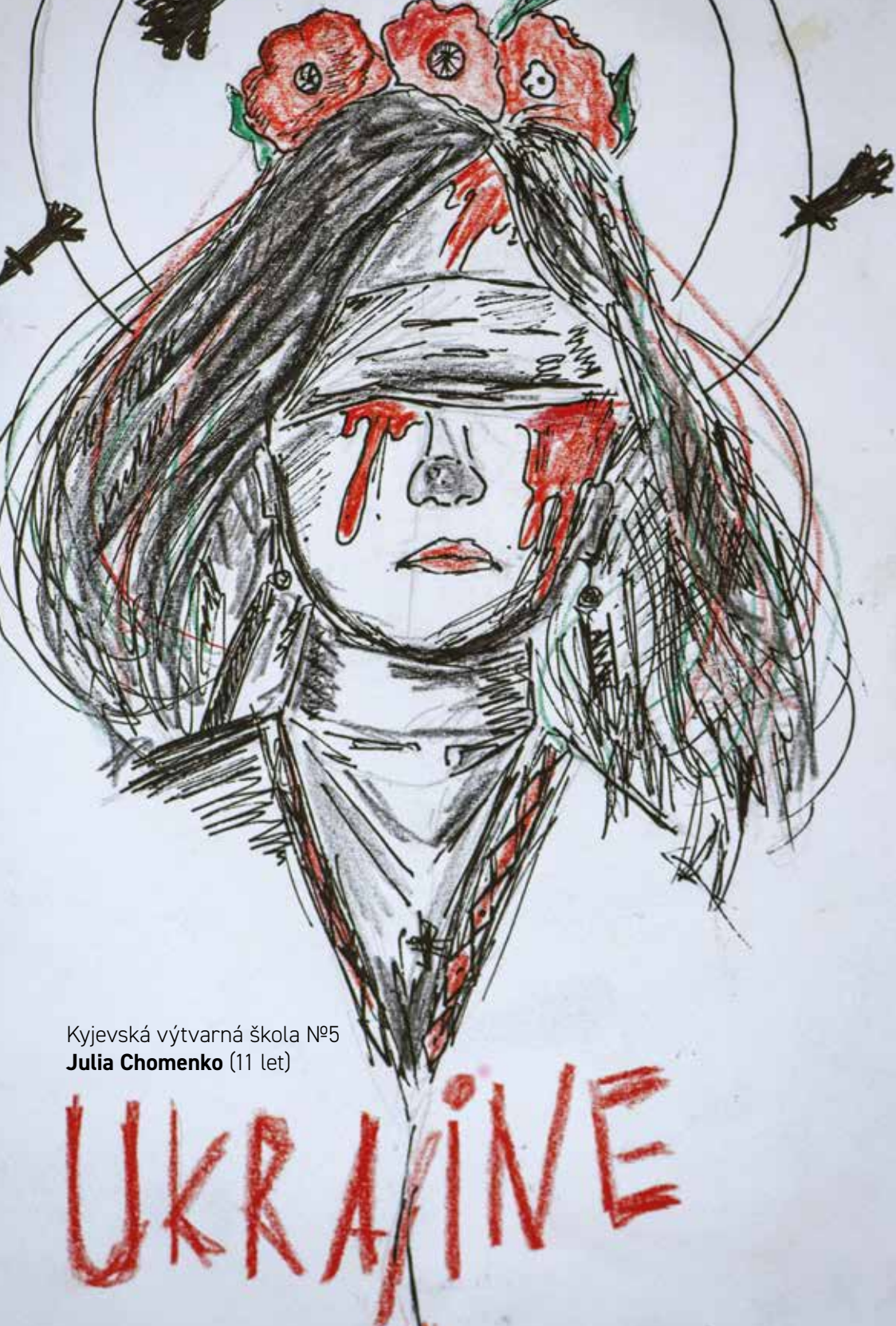
Někteří odborníci považují zaznamenávání tak čerstvých vzpomínek za neetické vůči těm, kdo musí opět prožívat bolest a strach při vybavování si tragických událostí, které před nedávnem prožili. Tato svědectví, vyřčená nahlas, nemohou rovněž později sloužit jako důkaz u soudních řízení, především pokud se jedná o válečné zločiny, jako je zabití nebo znásilnění, s jakými většina obyvatel Ukrajiny před ruskou invazí nepřišla do styku.

Z druhé strany nutno říci, že někteří lidé chtějí sami vyprávět. Historici však zdůrazňují, že orální historie není terapií, protože člověk, který rozhovor zaznamenává, nemá psychologické vzdělání a neví, jak se zachovat v případě, že svědek tragických událostí během svých vzpomínek zareaguje příliš citlivě. Proto je nutné přistupovat velmi pečlivě už při výběru respondenta.

Rozhovory, které vám nabízíme, ukazují různé životní situace, ve kterých se lidé během války ocitli, a rovněž výzvy, které před těmito lidmi vyvstaly. Na rozdíl od ukrajinské verze prošla ta česká jak redakcí, tak i zkrácením textu.

Daná publikace je realizována jako součást projektu Asociace pro mezinárodní otázky za finanční podpory Programu transformační spolupráce Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Jurij Vološyn, koordinátor projektu pro Ukrajinu

Kyjevská výtvarná škola №5
Julia Chomenko (11 let)

UKRAJINE

Rozhovor s Janou a Serhijem S.

Kropyvnyckyj, 5. září 2022

Rozhovor vedla: **Inna Tiťnova**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Inna Tiťnova (dále – I. T.): Popište, prosím, jaká byla situace v Chersonu, když do něj vstoupila ruská vojska.

Jana: Strašně mě překvapilo chování některých lidí. Když do města přišli orkové, tak podpálili nákupní centrum Fabrika. Krátce před tím tam probíhaly pouliční boje a nákupní centrum částečně vyhořelo. Kolem něj se válela mrtvá těla. A někteří lidé ty mrtvoly překračovali a rabovali. Vynášeli odtud televizory, pračky, sportovní obuv, značkové oblečení. Byla to hrůza... Spousta žen, které se hnaly za značkovým oblečením. A nevadilo jim ani ostřelování, ani sirény, ani nepřátelská vojenská technika, která vjížděla do města. Ani ty mrtvoly, které překračovaly.

Ale co mě úplně zničilo: bylo tam i kon-taktní ZOO s mývaly a ježky, kam mohly děti přijít a pohladit si a nakrmit zvířátka. Když to všechno začalo hořet, tak některá zvířata utekla a bezdomovci je začali lovit... k jídlu. Díky bohu se našli normální lidé, kteří tomu zabránili.

I. T.: Jak byly zásobovány obchody s potravinami? Nebyl problém s jejich obstaráním? V jaké valuté se platilo?

Jana: Ve městě chyběla mouka a nedal se koupit chleba. My měli nějaké zásoby, chleba jsme si pekli. Některé obchody prostě zboží rozdávaly. Taky kluci za své peníze a na svých autech vyjížděli do pekárny pro chleba a pak ho rozváželi po okresech. Ale to netrvalo dlouho, protože už zase nebyl benzín.

V Čornobajivce zasáhla střela drůbeží farmu a ta zůstala bez proudu. Jenže tam byla živá kuřata a slepice. Hrozila ekologická kata-

strofa, kdyby to tam všechno vyhynulo. Bylo potřeba rychle něco dělat. Tak se nabídlo lidem, aby si přijeli a něco si vzali. Samozřejmě, všechny slepice se zachránit nepodařilo, ale našli se lidé, kteří ty slepice odváželi a rozdávali nebo prodávali. Smrad tam byl strašný, to se snad ani nedá popsat slovy. Ale lidé tam stejně jezdili. Taky museli něco jíst.

Došly brambory, mrkev, zásobování nefungovalo, protože probíhaly boje a my byli v okupaci. Ani tržnice nefungovala, všechno bylo zavřené.

První dny bylo město jako po vymření. Nikde nikdo. Žádní lidé, žádná auta. Lidé si volali, když viděli, že někam přivezli chleba a rozdávali ho. Měli strach, hlavně ti, co bydlí v panelácích. Báli se rabování, sháněli svářeče, aby jim udělali nějaké západky na dveře. Hodně mužů se přihlásilo do armády nebo Teritoriální obrany a doma zůstaly jen ženy, děti a starci.

Pak, když už se potraviny začaly objevovat, tak na ně byly šilené fronty. A všechno bylo několikanásobně dražší. Lidé se prali kvůli zelenině, protože té bylo hrozně málo. Například nešlo koupit víc než kilo cibule, ale bylo období, kdy jeden člověk mohl koupit maximálně tři cibule. Pamatuji si, jak přijel jeden farmář a přivezl na prodej brambory, cibuli, zelí, jenže toho zelí přivezl jenom jednu síťovku. Lidé, kteří tam stáli, mu ji roztrhali, jak z ní to zelí tahali. Před námi stála jedna starší paní a říká, že tam chodí už týden a zelí nedostala a že si nemá z čeho uvařit ani boršč. Tak jsme jí dali naši hlávkou zelí. A mně se povedlo ještě jednu hlávkou zelí pořídit, ale jak jsem ji držela v rukou, tak jsem si pomyslela: „Bože, vždyť

mě kvůli ní můžou ještě zmlátit, nebo můžou zmlátit tu babičku.“

Serhij: Kdybyste viděli její oči, když mi ukazovala tu hlávku zelí a říkala: „Podívej, co mám.“ Bylo to strašné.

I. T.: A jak vypadal váš život v Chersonu od března? Houkaly tam třeba sirény?

Jana: Člověk všechno přehodnotil. Změnil se vám pohled na život. Člověk je takové zvíře, které se dokáže přizpůsobit všemu. Asi po měsíci, při cestě na trh, jsme se pozastavovali nad tím, že nehledě na výbuchy a ostřelování kolem nás jezdí děti na kolech a koloběžkách. Nikdo se neschovává, po městě jezdí auta a chodí lidé. Čornobajivku neustále ostřelovali, ale lidé si zvykli. Už nekoukali, odkud se valí dým, museli se postarat o potraviny.

Serhij: No, sirény u nás nehoukaly. Nikdy jsme nevěděli, jestli něco letí a odkud. Čornobajivka není od nás daleko a letiště je ještě blíž, takže my jsme slyšeli úplně všechno. Během prvních dní zahynul můj bratr a taky synovec. Synovce to roztrhlo vejplů a jeho otec ho sbíral z asfaltu do pytle. Seškrabával z asfaltu jeho mozek do pytle. Zůstala po něm těhotná žena a malé dítě.

Jana: A pak v noci zahynul i Serhijův bratr a jeho ženu zasáhla tlaková vlna. Žili v Čornobajivce a po jednom silném výbuchu se rozbila okna a střepiny z nich ho zabily.

I. T.: Jak jste to zvládali?

Jana: Lidé si pomáhali. Mobilizovali se, chodili na demonstrace a dávali najevo, že Cherson je Ukrajina, že tu žijí Ukrajinci. Doufali, že se na ně nezapomene. Jenže Rusové začali po lidech střílet. Mezi demonstrujícími se objevovali převlečení ruští vojáci, kteří provokovali. Mohli třeba začít střílet, a tím vyprovokovat jakoby reakci ruských vojáků. Jezdili po ulicích na BTRech, žádná dopravní pravidla pro ně neplatila, jezdili si, jak se jim zachtělo. Bylo strašně moc nehod. Jezdili hrozně rychle a přejeli spoustu lidí a rozbili spousty aut. Nikdy nezastavili, nezajímalo je, jak jsou na tom lidé v nabouraném autě.

Vybírat peníze z bankomatu bylo nemožné. Fungovala jenom jedna banka Pryvatbank.

U kas byly strašné fronty. Člověk se do fronty zapisoval už v noci, ale přišla na něj řada třeba až na přespříští den. Jenže hotovosti bylo málo. Nejdříve si člověk mohl vybrat maximálně pět tisíc hřiven, později jen tři tisíce. Pak byl výdej hotovosti zpoplatněn. Nejdříve 3,5 %, pak 7 %, 9 %, až jsme se dostali k 20–25 %. Abychom si mohli vybrat svoje peníze, museli jsme za to zaplatit. Platilo se pořád ještě hřivnami, rubl v tu dobu nebyl v oběhu, přesto Rusové nutili obchody uvádět ceny nejen v hřivnách, ale i v rublech. Jinak hrozili, že obchody zavřou.

A když zmizel signál, jeden z chersonských poskytovatelů internetu našel způsob, jak lidem internet přece jen zprostředkovat. Napojil se na krymský kanál a signál zpřístupnil v obchodech. I když obchody byly zavřené, tak u výkladních skříní se dal chytit signál z jejich wi-fi. Lidé aspoň mohli poslat svým blízkým SMS, že jsou naživu. Chodili jsme a hledali takový signál. Jenže Rusové vyhrožovali obchodům, že pokud budou poskytovat signál, že je zavřou nebo vypálí.

I. T.: A kdy jste se rozhodli, že z Chersonu odjedete?

Serhij: Do poslední chvíle jsem pracoval v teplárnách, protože pořád trvala topná sezóna. Ale když orkové přijeli do areálu teplárny poprvé, podruhé, potřetí, když už začali zaměstnance nutit podepisovat prohlášení o tom, že pracují pro ně a že budou dostávat plat v rublech, tak to už pro mě bylo nepříjemné. Zvládat tu situaci morálně bylo těžší a těžší. Ten tlak, abychom si brali ruské pasy, abychom přecházeli na rubly...

Jana: Do některých obchodů bez ruského pasu nepouštěli. Prostě když člověk neměl ruský pas, tak si potraviny nakoupit nemohl. Nemluvě o těch 25 %, které vám strhávali, když jste chtěli ukrajinskou hřivnu v hotovosti.

Serhij: Takže žádná legrace...

Jana: Z Chersonu jsme odjeli se svými blízkými přáteli, kteří žili na své chalupě. U nás mají lidé své letní domky a chalupy na ostrovech na Dněpru. Ale když už orkové začali jezdit i sem, tak se naši přátelé taky rozhodli

odjet. Orkové nejdříve přijížděli na člunech, pak už na plouvoucích obrněných vozidlech. Ty chalupy, kde byli lidé, ty nechávali být, prázdné vykrádali. Vynášeli z nich všechno: matrace, polštáře, úplně všechno. Všechno naložili do člunů, které taky ukradli, a odváželi pryč.

I. T.: Vzpomenete si na nějaký moment, který by charakterizoval chování okupantů?

Serhij: Je to dost strašidelný příběh. V Chersonu žil jeden bagrista. Jeho matka žila v Komyšarech. Rusové ho odvezli do Olešek, dali mu bagr a přinutili ho vyhloubit jámu. Když tu jámu udělal, tak tam na dvou kamazech přivezli těla, která do té jámy nasypali. Byla to sice těla orků, jenže se ještě hýbala. Říkal, že byli živí, že dýchali. Ptal se jich, co to dělají, že je přece nemůže takhle zahrabat. Ale ruský voják nabil samopal a řekl, aby ta těla zasypal. Tak je zasypal. Pak utekl z Chersonu ke své matce, kde byl dva týdny v lihu. Pořád měl před očima tu scénu, jak ta živá lidská těla zasypává hlínou.

Jana: V Dněpru plavala těla... Naši kamarádi lovíli ryby, část z nich rozdali ve vesnici, část prodávali v Chersonu na trhu. V noci, když je lovíli, tak kolem prý plulo hodně mrtvol. Nevíděli v té tmě, komu patří, protože neměli žádné osvětlení, ale bylo jich prý hodně.

Taky mi vyprávěla moje kolegyně z práce, která žije v devítipatrovém paneláku, že do bytů lidí, kteří odjeli, se nastěhovali orkové. Prostě přišli jeden den za předsedou družstva, vyžádali si seznam bytů, jejichž majitelé odjeli, vyrazili dveře a ubytovali tam své lidi.

Nebo, jedni známi si pronajímají pole, které obdělávají. Samozřejmě letos to bylo složité, nevěděli, jestli tam vůbec mají jezdit, protože všude můžou být nějaké nástražné miny a tak. Ale nakonec se rozhodli, že to pole aspoň pokosí. Jenže když tam byli, tak u nich zastavilo auto s orky, kteří se jich zeptali, co tam dělají. Odpověděli, že to pole si pronajímají a obdělávají ho. Na což jim bylo řečeno, že se nacházejí na území Ruské federace, a že pokud chtějí nějaké pole obdělávat, tak že si mají sjednat smlouvu s Ruskou federací.

I. T.: Vzpomenete si na detaily svého odjezdu z Chersonu?

Serhij: My měli štěstí, protože jsme narazili na dobrou směnu. Před Vasilivkou (vesnice Vasylivka byl jediný bod, přes který se obyvatelé Chersonské oblasti mohli dostat z okupovaného území na území kontrolované ukrajinskou vládou – pozn. red.) je jedna vesnice, tam jsme na poli strávili tři noci. Když nám došla voda, zajeli jsme do vesnice a tam nám místní řekli, že orkové pracují na tři směny. Jedna z nich že je lepší, protože tam jsou lidé se slovanským vzhledem, pak jsou Burjaté a Čečenci a ještě kdosi. Ta první, a na tu jsme měli štěstí, byla víceméně normální. Pak tam byla také směna nějakých úplných bláznů a pak ještě takoví, co pouští za peníze. Tak my jsme se dostali k těm, co nás psychicky netýrali a ani po nás nechťeli peníze. Samozřejmě i tak jsme se báli, stejně člověk nikdy neví, co od nich může čekat. Tím spíše, že kolem tebe pořád něco vybuchuje a pořád slyšíš střelbu. Ale asi taky mají děti. A s námi v autě byly děti, tak nás moc neprověřovali. Zeptali se, co vezeme, a chtěli, abychom otevřeli kufr. Ale ten voják sám nikam nelezl, tašky jsme otevřeli sami. Viděl, že vezeme jen osobní věci, tak nás pustil. Ale jednomu klukovi vzali auto a notebook. My svůj notebook nechali doma, právě aby nám ho nevzali. I takové věci jako fén a podobně jsme nechali radši doma. Protože oni berou všechno. Nic jim není svaté. Ať už jsou normální více nebo méně – berou všechno.

Serhij: Nikdo z nich nemůže být úplně normální, už jen proto, že je tady.

Kyjevská výtvarná škola №5
Julia Chomenko (11 let)

Rozhovor se Svitlanou Ostrivnou

Radomyšl, Žytomyrská oblast, 2. červen 2022

Rozhovor vedla: **Marija Čubenko**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Maria Čubenko (dále – M. Č.): Dobrý den, jsem studentka Žytomyrské státní univerzity Ivana Franka. Jmenuji se Maria Čubenko a zabývám se zaznamenáváním vzpomínek očitých svědků událostí spojených s rusko-ukrajinskou válkou. Mohla byste se, prosím, představit? Uvést své jméno, rok a místo narození?

Svitlana Ostrivna (dále – S. O.): Dobrý den, jmenuji se Svitlana Anatolijivna Ostrivna. Před invazí jsem žila ve vesnici Berďanske. Momentálně se nacházím ve městě Radomyšl, Žytomyrská oblast. Přestěhovala jsem se sem, protože tu žije moje máma.

M. Č.: Čím jste se zabývala před válkou?

S. O.: Před válkou jsem žila v Kyjevě se svým prvním mužem, se kterým jsem měla dvě děti. Pak jsem potkala svého druhého muže, vzali jsme se a přestěhovali se k němu do vesnice Berďanske, kde jsme žili šest let. Co jsem dělala? Starala jsem se o domácnost, děti a hospodářství. Manžel je farmář.

M. Č.: Vzpomenete si na 24. únor 2022 a na to, jak pro vás osobně válka začala?

S. O.: No, jak? Normálně jsme si 23. února šli lehnout jako každý jiný den a 24. nás probudily výbuchy. Nevěděli jsme, co to je, kde to je. Pak nám začali volat a pak jsme my začali volat. Tak jsme se dozvěděli, že začala válka.

M. Č.: Nakolik jste byli připraveni na válku? Měli jste třeba připravená pohotovostní zavazadla?

S. O.: Jak může být člověk připravený na vál-

ku? Nijak. Jestli jsme měli připravená zavazadla? 24. jsme seděli doma. K nám nic nepříletělo, ale slyšeli jsme, že ostřelují Mariupol. Je to od nás asi 45 km. Nemysleli jsme si, že k nám dojedou tak rychle. Myslím tím rašisty. Vůbec jsme si nedokázali představit, že se něco takového může stát.

M. Č.: Měli jste nějaký plán na případ války?

S. O.: Žádný plán jsme neměli, tím spíše, že manželův syn žil se svojí rodinou v Mariupolu. Pak jsem připravila pár věcí do kufru a postavila ho na viditelném místě s tím, že kdyby bylo nutno, tak ho popadneme a odjedeme. Všechno začalo 24. a už 26. k nám do vesnice vjela ruská vojenská technika. Nic jsme neviděli, ale slyšeli jsme to dobře. Asi 4–5 kilometrů od nás je nová trasa, nechal ji udělat Zelenskyj. A té techniky přijelo tolik, že jsme je slyšeli, už jak jeli po té trase. Asi 12 km od nás je most v Krasném Poli. Naše armáda ho zaminovala a zničila. Rusové o tom nevěděli, a když k němu dojeli a zjistili, že most tam už není, tak to vzali přes naši vesnici. A zajeli s tou technikou do každého dvora.

Předtím ještě jela na Mariupol jejich rozvědka. Jeden z vozů převážejících palivo se jim porouchal, tak ho tam museli nechat. A pět našich kluků, jeden z nich měl zkušenosti z války a zorganizoval ty ostatní, udělalo Molotovovy koktejly a šli ten vůz zapálit. Těm klukům bylo od dvaceti do třiceti pěti. Jen tomu nejstaršímu bylo padesát pět nebo padesát šest let. Když ten vůz zapálili, tak jednomu z nich zavolal bratr, ať rychle utečou, že viděl, jak k nim míří kolona. Nestihli utéct, všechny

je tam zabili. Nejhorší bylo, že k nim nikoho nepustili a že tam leželi asi týden. Nedovolili to nikomu, v každém dvoře, jak říkám, stála jejich technika.

To se stalo ráno 26., a večer téhož dne se jedna žena, co byla u dcery ve vedlejší vesnici, chtěla vrátit domů. Bylo to asi 12 km. K dceři přijela ráno a večer se chtěla vrátit domů. Už byl zákaz vycházení, ale ona to riskla. Vezl ji její zeť. Cestou potkali kolonu tanků a BTRů, tak se zeptali, jestli můžou projet. Řekli jim, že můžou, ale když se vzdálili asi kilometr od kolony, tak je rozstříleli. Jeden z nich, byl to zeťův známý, tomu se skoro nic nestalo. Měl nějaké škrábnutí na obličejí, ale ona, a já ji viděla, protože jsem byla jediná ve vesnici se zdravotním vzděláním, tak mě prosili, abych tam šla a poskytla jim první pomoc – měla od hlavy až po pás asi devět otvorů po kulkách. Nepočítala jsem je, zkusila jsem jí nahmatat puls, ale už jsem viděla, že nežije. Muž, který seděl vedle ní, měl zranění, které jsem ošetřila. Jak jsem ho ovázala, tak to kolem začalo bouchat. Strašné. Já to vnímala tak, že nad našimi hlavami litaly střely na Mariupol. Moje děti byly s babičkou samy doma, když jsem vběhla do domu, děti seděly pod stolem. A pokoj byl silně osvětlený, jako ve dne. To bylo od těch Gradů, co stříleli.

M. Č.: Měli jste strach?

S. O.: To je slabé slovo. Děti brečely, já brečela. To se nedá popsat slovy.

M. Č.: Jak vypadal váš život v okupaci?

S. O.: Jak k nám přijela ruská armáda, děti spaly na zemi. Všichni jsme spali v zadní místnosti, kde je jenom jedno okno. A čtyři stěny. Děti jsme uklidňovali, že všechno bude dobré, aby se tak moc nebály. Spali jsme oblečení, kdyby něco, abychom mohli rychle vstát, sebrat ten kufr a odjet. Máme kamna, takže zima nám nebyla. Z 26. na 27. k nám už zajela ruská technika. Jak jsem říkala, zajeli do všech dvořů, probourali brány a ploty. Tam, co bydlíme my, to je v podstatě louka, mokřina. Tank, co tam zajel, se tam propadl. Celou noc jsme nespali, protože Rusové se ho snažili vytáhnout. Přijeli s dalším tankem, pak s BTRem.

Vytahovali ho asi čtyři dny. Nakonec se jim to povedlo. Ale řev u toho byl strašný, spát jsme opravdu nemohli. Věřte mi, tak velké tanky jsem ještě neviděla. Byly velké jako barák.

Všem vzali telefony, tablety a SIM karty. Taky první den nabourali do elektrického sloupu, takže žádný internet už nebyl. Ty první dny jsme se báli vyjít a nakrmit dobytek. Vyhrožovali nám, že nás zastřelí. A dobytek řval hlady.

M. Č.: A mluvili jste pak s nimi?

S. O.: Ano.

M. Č.: Jak se k vám chovali?

S. O.: S obrovskou nedůvěrou. Jednou slyšíme, jak někdo klepe, říkám manželovi, ať jde otevřít. Rychle jsem schovala děti, hlavně o syna, kterému je 14 let, jsem se velmi bála. A on se ještě k tomu všemu jmenuje Stepan, bála jsem se i vyslovit jeho jméno. Dětem jsem řekla ať nevycházejí, ani kdyby potřebovaly na záchod. Ale manžel se dlouho nevracel, tak jsem se osmělila a šla za ním. Byli tam vojáci se samopaly. Chodili a dívali se, jestli je to kolem bezpečné. A byl tam takový asi třicetiletý velitel. Ptal se muže, kdo u nás bydlí. Tak mu muž řekl, že jen on, manželka, dvě děti a babička. Ať zajde a podívá se. Byli ostražití, ale nakonec k nám ten jejich velitel vešel. Nabízeli jsme mu čaj, nechtěl, ale nakonec si ho dal. Mluvili jsme s ním jen rusky. Jak jsem říkala, vzali nám telefony, ale říkali, abychom se nebáli, že nám je vrátí, až budou odjíždět z vesnice. A za týden jsme si je opravdu mohli vyzvednout u souseda.

M. Č.: Jak vypadala situace s potravinami? S plynem a elektřinou?

S. O.: Půldruhého týdne jsme byli bez spojení a bez elektřiny. Naštěstí jsem těsně před tím nakoupila svíčky. Spát jsme chodili kolem páté večer. No, jak spát, leželi jsme a dívali se do stropu a poslouchali, kde co exploduje. Ale tak silné otřesy jako toho 27. už nebyly. Teď po Mariupolu pálili z vedlejší vesnice. Jeden den v březnu, byl to začátek března, pamatuju si to dobře, protože jsme pořád plánovali, že pojedeme za dětmi do Mariupolu, jsem vyšla

na dvůr. Proletělo jedno letadlo, pak druhé a pak nad mojí hlavou třetí vypálilo střelu na Mariupol.

M. Č.: A co voda?

S. O.: Žádná voda nebyla. Pár dní před válkou manžel zajel do vedlejší vesnice a přivezl čtyři šedesátilitrové sudy s vodou. V podstatě jsme celou dobu seděli v domě. Večer jsme ani na záchod nechodili, chodili jsme do kýble. Ráno, když muž chodil nakrmit zvířata, tak to vynášel.

M. Č.: Jak dlouho jste žili v okupaci?

S. O.: Od 27. února do 5. dubna. Proč jsme zůstávali? No, protože manžel měl syna se snachou a vnučkou v Mariupolu. Do 3. března jsme s nimi měli spojení, ale pak se přestal ozývat. I když město ostřelovali, pořád chodil do práce a nechtěl nic slyšet o tom, že by měl odjet. Jenže jednoho dne jsme s ním ztratili spojení. Začali jsme se o ně bát. A tak jsme ráno 16. března za nimi odjeli. Cestou jsme narazili na kolonu dobrovolníků, kteří z Mariupolu vyvázeli děti. Cestou jsme míjeli spoustu strašně rozbitých aut. Začali jsme litovat, že jedeme, ani nevíme kam a co nás tam čeká. Bože, jedno auto bylo bez střechy, jiné bez dveří, bez oken. Tak tam stála po ostřelování. Do centra Mariupolu se nám stejně nepodařilo dojet. Když jsme dojeli na předměstí, všude lítaly Grady, všechno kolem se otrásalo od výbuchů. Zeptali jsme se jednoho muže, jak bychom se mohli dostat na Iljičovsk. Odpověděl, že se tam nedostaneme, ať se prý o to ani nesnažíme, že tam probíhají boje. Že to tam rovnají se zemí. Domy, lidi, všechno.

Začala jsem manžela přemlouvat, ať jedeme domů. Že se nám je stejně nepodaří najít, a že tady ještě zemřeme. A co pak bude s dětmi? Vždyť ani nevědí, kam jsme odjeli. Co pak budou bez nás dělat? Nakonec jsme to otočili a jeli zpátky.

M. Č.: A proč jste tam vůbec jeli?

S. O.: Abychom přece odtamtud odvezli manžela syna s rodinou. Domů jsme dojeli nějak kolem půlnoci. Cestou jsme ještě nabrali tři

studenty. Šli pěšky z Mariupolu do Berďanska. Chtěli jsme je vzít domů a ráno pak odvézt do Berďanska. Jenže na jednom kontrolním stanovišti jeden z vojáků řekl manželovi, že má moc pěkné auto a ať ho odstaví vedle na parkovišti, že se jim bude hodit. Manžel ho stěží přemluvil. Říkal mu, že sám byl na vojně na Dálném východě a že jsme přece byli bratři. Že má zítra narozeniny, tak ať mu ten vůz neberou a nechají mu ho jako dárek. Ten kluk mu zkontroloval doklady, jestli nelže. On opravdu měl 17. března narozeniny. Nakonec nás pustili i s autem, ale řekli mu, že když se v něm dál bude vozit, tak mu ho stejně jednou zabaví. Proto jsme ty studenty už do Berďanska raději nevezli. Tak jsme je vysadili u vedlejší vesnice a řekli jim, aby se snažili stopnout jiné auto.

Na další den jsem připravovala nějaké jídlo, manžel měl ty narozeniny, když mi zavolala snacha, že se jim podařilo odjet z Mariupolu. Oba jsme s manželem brečeli.

M. Č.: Co vás nakonec přesvědčilo opustit domov?

S. O.: Jednoho dne k nám přijel manželův synovec, bydlí asi 15 km od nás. Brečel a říkal, že neví, co má dělat. Že už nemají z čeho žít, a proto se rozhodli odjet. Práce žádná. A že se u nich okupanti pořád střídají a pořád mění pravidla. Přijedou jedni, zabijí někoho, za tři dny odjedou, přijedou další, zase to samé. Pořád se tam střídá a oni věčně sedí ve sklepě. Teď že tam přijeli s novými Grady a raketami a že si myslí, že tam začne peklo. My se rozhodli během jedné minuty. Valik, to je syn mého manžela, řekl, že taky odjedou. Protože v Mariupolu si už své užili, jak tam pochovávali sousedy ve dvorech u domů. Zažili tam takové věci, které už zažít nechtějí. Tak jsme se rozhodli, že pojedeme taky. Dobytek jsme převezli na nedalekou farmu a odjeli jsme.

M. Č.: Měli jste cestou nějaké problémy?

S. O.: Měli jsme štěstí. Jiní, když jeli, tak více stáli, než jeli. Nám se podařilo dojet do Záporoží během jednoho dne. V pět ráno jsme vyjeli a v pět odpoledne jsme už byli v Záporoží.

M. Č.: Kolik kontrolních stanovišť jste museli přejet?

S. O.: Kolem třiceti. Mého muže, protože už je starší, tak jeho nesvlíkali. Ale jeho syn se musel svlékat do spodního prádla. Hledali tetování a zjišťovali, jestli není bývalý voják. Jestli nepatří k Azovu a tak. Ale naštěstí ho pustili.

Během cesty jsme jeli pod palbou Gradů, kontroly probíhaly taky pod ostřelováním. Cestou jsme viděli ostřelováním zničené domy a jak z nich tahají televizory. Lidé čekali ve Vasilivkách na přechodu i sedm dní, ale my to vzali postranními cestami. A když jsme uviděli první naše kontrolní stanoviště, řeknu vám, chtělo se mi vystoupit a všechny obejmout.

M. Č.: Jen vás kontrolovali, nebo vám i něco vzali?

S. O.: Sebrali kartony s cigaretami a taky láhev vína, kterou synovec vezl, protože jeho dcera měla narozeniny, že si na ně připijeme, až budeme v bezpečí.

M. Č.: A mezi Záporožím a Žytomyrskou oblastí taky byla kontrolní stanoviště?

S. O.: Byla, ale tam jsme se už ničeho nebáli. Tam nás vítali, to už bylo radostné.

M. Č.: Proč jste si vybrali zrovna Žytomyrskou oblast?

S. O.: Protože tu žije moje maminka. Ta na mě čekala.

M. Č.: Vezli jste s sebou i nějaké domácí mazlíčky?

S. O.: Ano, měli jsme svého psa. Manželův syn vezl ještě svého pekingského palácového psíka, a ještě jsme vezli křečka.

M. Č.: Nepřidělávalo vám to dodatečné problémy?

S. O.: Jistěže ne, nenechali bychom je tam.

M. Č.: Jak vás přivítali v Žytomyrské oblasti?

S. O.: Se slzami štěstí.

M. Č.: A v jakých podmínkách teď žijete?

S. O.: V dobrých. Jsou tu normální podmínky. Bydlíme v domě, kde je elektřina, plyn, teplo, pohodlí, láska. A co je nejdůležitější, i když válka je na celém území Ukrajiny, tady nejsou slyšet exploze. Díky bohu!

M. Č.: Věříte ve vítězství Ukrajiny?

S. O.: Samozřejmě! Nejde o to, že v to věřím. Já vím, že Ukrajina zvítězí. A doufám, že ukrajinský bude zase i Krym, Doněck i Luhansk.

M. Č.: Sláva Ukrajině!

S. O.: Hrdinům sláva!

Kyjevská výtvarná škola №5
Julia Chomenko (11 let)

Rozhovor s Valentynou Bondarenko

Poltava, 26. srpna 2022

Rozhovor vedla: **Anastasija Momot**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Anastasija Momot (dále – A. M.): Dobrý den, mohla byste se, prosím, představit? Uveďte, prosím, svoje jméno a datum narození.

Valentyna Bondarenko (dále – V. B.): Jmenuji se Valentyna Volodymyrivna Bondarenko, jsem Ukrajinka. Narodila jsem se a žiju na Ukrajině a chci tu žít i nadále. Narodila jsem se v roce 1961 ve městě Izjum, které se nachází v Charkovské oblasti. V Charkově jsem studovala na Charkovské státní pedagogické univerzitě Hryhorije Skovorody, kterou jsem ukončila v roce 1982. Hned po škole jsem začala pracovat na Poltavské, tehdy ještě státní pedagogické univerzitě Volodymyra Koroľenka. A tam pracuji dodnes. Jsem učitelka tělocviku.

A. M.: Válka na Ukrajině trvá už osm let a její druhá fáze začala 24. února 2022. Mohla byste říct, jak pro vás začala tato fáze války? Jak jste se dozvěděla o tom, co se děje – ze zpráv? Co si z toho dne pamatujete?

V. B.: Pro mě to všechno začalo už 23. února. Mé mamince, která žije v Izjumu, se v lednu přitížilo. A když ji propustili z nemocnice, chtěla jsem ji převést do Poltavy a starat se tu o ni. Takže 23. února jsem zrovna byla na cestě do Izjumu, abych ji převezla k sobě domů. Z Poltavy jsem se musela dostat nejdříve do Charkova, kde jsem přesedla na autobus do Izjumu. Po cestě nás ale zastavovala policie a pohraničníci. Cizincům kontrolovali doklady.

A. M.: Normálně na té trase takové kontroly nebyly?

V. B.: Nikdy. Já tu trasu jela mnohokrát. Nikdy jsem nic takového nezažila. A právě to mě trochu zneklidnilo. Byl to takový první signál, že se něco děje. Maminka souhlasila, že odjede se mnou do Poltavy, a tak jsme začaly s balením. No ale 24. – víte, já mám takový zvyk nebo zlozvyk mít neustále puštěnou televizi – jsem si ráno pustila televizi, a tak jsem zjistila, že začala invaze. Ještě asi tři dny se dalo z města vyjet, dokonce se daly ještě koupit i jízdenky, ale maminka nechtěla už zase odjet. A já ji tam nemohla nechat samotnou. I když jsme měly nějaké zásoby jídla, začala jsem 24.–25. chodit po krámech. Abych nakoupila sůl, mouku, aby bylo z čeho upéct chleba. Potravin y začaly z obchodů mizet, ale mně se ještě povedlo koupit trochu mouky, droždí, krup, těstovin. Lékárny kolem už byly zavřené a tam, kde ještě byly otevřené, se už tvořily fronty. Bylo třeba taky nakoupit nějaké léky pro mámu i pro mne. Něco na uklidnění a tak. To se mi povedlo. V ty první dny 24.–25. se ještě dal koupit i chleba, ale o den později už nebyl k dostání.

A. M.: A jak to vypadalo s telefonickým spojením?

V. B.: Někdy kolem 6. března už žádný signál nebyl. Už nebyla elektřina, plyn a ani voda. Nic.

A. M.: A rádio a televize?

V. B.: Nic nebylo. Bez elektřiny nepracovala čerpadla, takže nebyla voda. Já si určitou zásobu vody udělala. Naplnila jsem, co se dalo, a vlastně jsem to udělala opravdu včas, protože v noci z 27. na 28. února už do Izjumu při-

šla strašná válka. Právě v tu noc ve dvě hodiny ráno začal letecký útok na Izjum. První měsíc jsem se bála vystrčit nos ze dvora. Vařit se muselo, ale nebylo na čem. Měly jsme štěstí, že jsme bydlely ve vlastním domě. Že nám zbylo trochu dřeva a já si vzpomněla, že jsme doma měli venkovní kamna a starý venkovní samovar, který kdysi maminka koupila tatínkovi. Jenže než to všechno roztopíš, a teplota venku tam dosahovala i $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$, tak z toho jde strašný kouř. Uvědomovala jsem si, že ten kouř musí být vidět. Od našeho domu je to k lesu tak 100–150 metrů a nedaleko je městský hřbitov, kam se ruská vojska stahovala a kde měla své houfnice, Smerše a Grady. Tanky a BTRy. Ani nevím, jak se to všechno jmenuje, ale je to strašné. Už jen ten zvuk, který vydávají, se nedá vydržet. Jakmile začal stoupat dým, začaly lítat střely. Jedna za druhou. A jen co zatopíš, už se z kamen kouří. A oni střílí, nevím, třeba si mysleli, že tím dýmem někdo dává nějaký signál nebo co. Takže uvařit moc nic nešlo. Leda tak něco trochu ohřát. Nikdy se nestalo, že by se mi voda vařila. A než jsem ji přinesla v hrnku mamince, už byla vlažná. Rusové se rozlezli po okolí a byli snad všude. Stříleli především směrem k nádraží, takže naším směrem. Stříleli snad ze všeho. Ničili všechno, centrum prakticky srovnali se zemí, všechny paneláky hořely. Škola №1 byla rozstřílená, škola №4 taky. Nemocnice, policie, prokuratura – no, prostě všechno. Stříleli na nádraží, aby znemožnili spojení. Bylo to děsné. A tam, co bydlíme my, tam se vojáci začali stahovat a ubytovávat ve školách... Fakticky si v nich dělali své základny a nemocnice, protože taky měli hrozně moc raněných... Taky kolem nás zřídili strašně moc kontrolních stanovišť a každého prověřovali. Říkali nám, že nás ostřeluje ukrajinská armáda, ale my věděli své. Sousedé viděli, jak otáčí zbraně a střílejí opačným směrem, aby nám pak vykládali, že po nás střílí naši. Tehdy došlo i k prvním ostřelování rodinných domů, v podstatě zasáhli vedlejší dům. Zrovna jsem seděla na dvoře a vyšívala. Už se trochu oteplilo, tak bylo možné sedět venku. Bouchlo to přímo nad mou hlavou, všude se rozlétly střepiny. Spadla jsem pod stůl. Když už bylo ticho, tak jsem se zvedla

a šla ke dveřím. Dívám se kolem a vidím, že na sousedovic domě chybí střecha. Bydlí tam starší pár, soused zrovna seděl u stolu a snídal. Nechápal, co se stalo. No a pak už začali po naší ulici chodit „osvoboditelé“. Snažili se s místními komunikovat a bratřit a dostat z lidí nějaké informace. Někde se jim to možná i povedlo. Říkali takové věci jako třeba: „Nepotřebujete pomoc?“, „Nezlobte se, my za nic nemůžeme“, „Přece chápete, jak to je“, „My jsme jen malí páni“, „Přišli jsme vás osvobodit“. Naštěstí jsem se ovládla a nezeptala se, před kým nás to chtějí ochránit. Taky bych se za takové řeči mohla ocitnout někde v suterénech. Tím spíše, že jsem tam neměla trvalý pobyt. Jednoho kluka, kterému kontrolovali doklady a zjistili, že je trvale hlášen v Poltavě, takhle sebrali. K nám se nijak špatně nechovali, ale oni už měli seznamy se jmény těch, na které se měli soustředit. Na každém kontrolním stanovišti všechny chlapy svlékali do spodního prádla a prověřovali doklady. Měli seznamy. Odkud, nevím. Nás se jen ptali, jestli nám nemůžou s něčím pomoci. Zřejmě postupovali podle instrukcí, protože každá směna říkala přesně to samé.

A. M.: Takže s vámi chtěli navázat přátelské vztahy?

V. B.: V některých domech dělali prohlídky. Tam, kde žili kluci, kteří předtím bojovali na Donbase a kteří se pak přihlásili k Teritoriální obraně, tak tam chodili opakovaně. Hledali je. Jak říkám, měli seznamy. Přesně věděli, kde tihle kluci bydlí. Jednoho jsem znala. Míša, takový malý hubený kluk. Věděli, že bojoval na Donbase. Tak toho tahali snad po všech mučírňách v suterénech. Sama jsem viděla, když jsem jednou vyšla na dvůr, jak jede kolona tanků, obrněné techniky a za ní šli vojáci. Z dálky jsem nepoznala podle uniform, jestli jsou to naši, nebo Rusové. Ale uviděla jsem žlutou pásku. A na chvíli jsem si pomyslela, že už jedou naši, že bych je měla jít vítat. Ale pak jsem si všimla, že to vedli Míšu se svázanýma rukama. Později jsem se dověděla, že ho dlouho vyslyšali, týrali. Míša měl ženu, takovou vysokou krasavici, snad překladatelku nebo co. Prý jí asi za měsíc dali vědět,

kde ho najde, ale ona si pro něj nešla. Prý pak odjela s rašisty. Později mi kluci z kontrarozvědky v Charkově řekli, že Míšu rašisté oběsili. Do jednoho domu v sousedství, ze kterého majitelé odjeli, jezdili vojáci tři dny. Všichni, elenerovci (LNR – tzv. Luhanská lidová republika – pozn. red.), Rusové, Čečenci. A brali všechno. Opíjeli se a stříleli. S některými jsem prohodila pár slov. No, protože už začaly práce na zahradě. A to byl z naší strany takový signál. Oni většinou rabovali tam, kde byly domy opuštěné. A tam, kde lidé pracují na zahradách, bylo zřejmé, že tam někdo bydlí. I když nevím, v co jsme doufali. V milosrdenství? Lidé prostě doufali, že když vojáci uvidí, že zahrada je obdělávaná, tak do domu nevniknou. Ale také si všichni uvědomovali, že „osvoboditelé“ nás krmit nebudou a že je potřeba si jídlo vypěstovat. Lidé začali schovávat brambory na sadbu, protože už se šířily řeči, že Rusové chodí a shání potraviny. Prosí o vajíčka, ale nejdřív o samohonku.

A. M.: Jak to vypadalo se zákazem vycházení? Kdo vám o tom řekl, co a jak máte dělat?

V. B.: Takové informace k nám přicházely cirkánskou poštou. Jak chodily ty hlídky, tak ti smělejší se jich odvážili zeptat, co a jak mají dělat. Kdy je zákaz vycházení a tak. Čas se měnil. Nejdřív byl zákaz vycházení od čtvrté odpoledne do osmi ráno. To ještě ty hlídky chodily ve čtyřech. Pak se už trochu uklidnili a chodili jen ve dvou. Tak se i čas zákazu vycházení zkracoval. A lidé si ty informace předávali, když stáli ve frontách. Třeba na chleba se mohla stát fronta i několik hodin. Takže tyhle věci jsme se dovídali buď na kontrolních stanovištích, nebo od hlídek a to se pak šířilo mezi lidmi.

A. M.: A jak se k okupaci stavělo vaše okolí, třeba sousedé?

V. B.: Porůznu. Když mám být upřímná, tak je za jejich postoj odsuzuji i neodsuzuji zároveň. Hodně lidí většinou nechápalo nebo dělalo, že nechápou, nebo jim bylo všechno jedno. Ale hodně lidí byli vlastenci. Další zase nestíhali převlékat kabáty. Část z těch,

co říkali, že nic nechápou, tak ti opravdu žili své obyčejné životy a kromě svého vlastního blaha je nic jiného nezajímalo. Jednou jsme se v takovém našem kroužku, jak jsme se scházeli, ne že by přímo hádali, jen si spíše vyjasňovali své pozice. A jedna z mých sousedek se mě zeptala: „Můžeš mi vysvětlit, co bude špatného na tom, že tu bude Rusko?“ Na to jsem jí odpověděla, že na to, aby pochopila, co je na tom špatně, by musela mihn sledovat seriály a o trochu víc poslouchat zprávy. A že by bylo ještě fajn, kdyby je sledovala ne na jednom kanále, ale na více. Pak by pochopila, jak to v Rusku doopravdy vypadá s omezením v právech a svobodách. Zeptala jsem se jí, jestli se jí líbilo, že se celý měsíc mohla pohybovat jen po své zahradě, protože tohle bude v Rusku norma. „Čtělí jste zpátky Sovětský svaz? Tak tady ho máte. S frontami a nedostatkem základních potravin. Na to jste už zapomněli, co? Protože na lepší se zvyká snadno.“

A. M.: A slyšeli jste o nějakých akcích odporu?

V. B.: Slyšeli, slyšeli...

A. M.: Ptám se, protože se roznesla informace, která se stala legendární, o otrávené pirožkami.

V. B.: No jo, o tom slyšeli všichni. A všichni taky říkali, že se to stalo u nich. I tady v Izjumu se říkalo, že ta babička, co otrávil pirožkami ruské vojáky, byla místní. Lidé čekali a doufali, že to opravdu někdo dělá. Slyšeli jsme o diverzních skupinách. A možná jsme je i viděli. Protože k nám přijížděla nějaká mládež na kolech – to byl jejich hlavní dopravní prostředek. Ti kluci určitě nebyli místní a byli trochu nesví. Ale o nějakých velkých akcích odporu jsem neslyšela. Lidé byli vystrašení. Celé město bylo zničené tanky a ruských vojáků tu bylo víc než místních.

A. M.: Zůstalo v Izjumu hodně lidí? Byli tam jen starší lidé, nebo i děti?

V. B.: Zůstali tam lidé všech věkových kategorií. Někde odjela jen část rodiny. Jiní se vraceli, když viděli, že Rusové vykrádají opuštěné

domy. Ale kolik lidí přesně tu zůstalo, nevím. Rusové si dělali seznamy, když rozdávali humanitární pomoc. Byla to pro ně informace. I když ještě nemluvili o referendu, ale my chápali, že to je příprava na něj.

A. M.: Aby si mohli vytvořit podle těch seznamů i seznam voličů?

V. B.: Ano, kvůli seznamu voličů. Takže v jednu chvíli proběhla taková informace, že tam žije kolem deseti tisíc lidí. Kdysi v Izjumu, který byl největším okresním městem v Charvovské oblasti, žilo třicet pět tisíc lidí. Většina lidí, podle mě, odjela. A nemyslím si, že odjeli jen vlastenci.

A. M.: A jakým směrem odjížděli?

V. B.: Různými. Nejdříve odjížděli do Kupjanska, hodně jich odjelo směrem na Charkov. Mluvím o těch, které organizovaně převáželi na Západní Ukrajinu. Hodně jich odjelo do zahraničí. Do Poltavy taky odjelo hodně lidí z Izjumu.

A. M.: A do Ruska nebo na okupovaná území?

V. B.: Tam taky. I přes Rusko se dalo dostat do Evropy. Ale to se týkalo těch, co měli peníze. Někteří odjeli do Ruska a tam se snažili přečkat to nejhorsí.

A. M.: Kdy jste se rozhodla, že musíte odjet?

V. B.: Hrozně dlouho jsem se nemohla rozhodnout. Nechtěla jsem tu nechávat maminku bez vody. I když se už z nejhorsího dostala a mohla se o sebe postarat. Plyn už pak pomalu zapojili, ale bez elektřiny nebyla voda. Ale asi týden před tím, co jsem našla způsob, jak odjet, a našla lidi, co mi v tom měli pomoci, obnovili dodávky elektřiny. A pak, stresovalo mě, že začali sbírat naše údaje. Protože to podle mě byla právě příprava na referendum. A já si nedokázala představit, že zůstanu pod Ruskem. To bych nezvládla. Ani kdyby to mělo trvat krátce. No a pak, jak jsem říkala, konečné rozhodnutí padlo, když se mi podařilo najít lidi, co mi slíbili, že mě odvezou.

A. M.: Kdy přesně to bylo?

V. B.: To už byl červen, druhá půlka června.

A. M.: A to jste už věděla, že v Poltavě je klid?

V. B.: Věděla i nevěděla. Rozumíte, jedna věc je slyšet a jiná vidět to na vlastní oči. A tady si ještě všichni pletli Poltavu s Poltavskou oblastí.

A. M.: Jak se takový výjezd dal zorganizovat?

V. B.: Přes známé – jinak to nešlo. Zajímala jsem se o to, kdo, kde, koho, kam veze nebo vezl. Jeden soused odjížděl přes Avdijivku, Balakliju – jenže pak tu cestu uzavřeli. Pak jich hodně jezdilo přes Kupjansk. Později se šířily řeči, že by se dalo jet přes Pečenihy. Přes Kupjansk jsem si řekla, že nepojedu. To je prakticky jako jet přes Rusko. Pak kdosi jel přes Pečenihy, ale zjistili, že to nejde. A za to, abyste rozuměli, se muselo platit, a byly to nemalé peníze. A ty lidem docházely, protože všechno strašně podražilo. Pak, naštěstí, se do města vrátili sousedé a soused mě odvezl na trh, znal tam nějaké lidi. Někam zašel a pak mi řekl, že našel jednoho muže, který by mě mohl vyvézt. Tak jsme za ním zašli a promluvili si. Ukázalo se, že v pondělí by se dalo přejet přes přehradu. Jiné dny to nešlo. Jen v pondělí. Ale to se muselo vyjízďet už v neděli. Protože je to tam asi sto kilometrů a část úseku je třeba jet po polních cestách. A pak, všude jezdí vojenská technika. A té se musíš vyhýbat a často zastavovat – jinak zajede i tebe. Museli jsme taky přejet asi dvanáct kontrolních stanovišť. A na předposledním stanovišti tam ten můj převaděč znal nějakého ruského velitele. Jenže ten tě buď pustil, nebo taky ne. Podle toho, jakou měl náladu. Můj převaděč znal dobře cestu a měl už domluvený i nocleh v jedné vesnici. Ukliďovalo mě, že je to domluveno přes souseda, který za ním určitě zajde a přeptá se, jestli mě dovezl. Protože sednout do auta k úplně neznámému člověku... Měla jsem strach. Ale domluvit se taky nebylo jednoduché. Byli jsme za ním několikrát, protože pořád říkal, že už nemá místo, nemá místo. Nakonec jedno místo našel. Jela tehdy

dvě auta, projeli jsme dvanáct kontrolních stanovišť. A na nich stojí lidé, kteří tě kontrolují a každý z nich má jinou náladu.

A. M.: A co kontrolovali?

V. B.: Hlavně doklady. Pak tašky, ale já nic neměla – jednu zimní bundu, to bylo všechno.

A. M.: A osobní prohlídku vám nedělali?

V. B.: Nám ne. Ale dřív lidi svlékali, prověřovali telefony. My jsme už nemuseli ani vystupovat z auta. Jenže nikdy nevíš, co od nich můžeš čekat. Projeli jsme dvanáct kontrolních stanovišť! Měla jsem strach. Představte si, že nasednete k neznámým lidem, přivezou vás do nějaké vesnice, ubytují v opuštěné chalupě. Dobře, že tam aspoň byla postel. Ve čtyři ráno jsme přece jen vyjeli. Jeli jsme po polních cestách. Dojeli jsme na stanoviště, kde měl být ten důležitý komandir. Čekali jsme tam na něj od páté asi do deváté. Nakonec našťástí komandir přijel. Bez něj tam nikdo nic řešit nemohl. Tak tam chvíli chodil a demonstrativně mluvil do telefonu. Asi v deset nám povolil průjezd. Přivezli nás k přehradě, rovnou ke zdymadlu, na most. Most měřil asi 400 metrů... voda bublala...

Bála jsem se přes ten most přejít. Ale na druhé straně už stáli naši dobrovolníci. Došli ke mně, uklidnili mě, vzali mě za ruku a odvedli do bezpečí. Rozbrečela jsem se, když jsem si uvědomila, že jsem na svobodné Ukrajině. Musím uznat, že to bylo z naší strany skvěle zorganizované. Spojení přes vysílačky, Červený kříž, zdravotníci, psychologové. Zaprvé, nepouštěla všechna auta naráz. Předávali si informace. Nechtěla je pouštět všechna, protože hrozilo ostřelování. Ten den byl most ostřelován a jedna jeho část byla rozbitá. A naše auto, kam mě posadili, nechali odjet, i když nebylo plné. Snažili se lidi dostat co nejrychleji do vesnice Pečenihy. A tam bylo všechno zorganizováno. Věci jsme nesměli brát s sebou. Vynášeli a prověřovali je policisté. Protože tam může přijet kdokoli, třeba diverzant, a taky cokoliv s sebou vzít. Třeba zbraně. Proto jsem to chápala. Policie a pohraničníci se psy všechno rychle prověřili. Rychle nás pak

posadili do autobusu a odvezli do Charkova. Tam je takové centrum, kde všichni procházejí prověrkou. Já to brala jako nutnou věc. Ale byla jsem pořád v takovém stresu, že až později jsem si říkala, že tohle jsem neřekla a na tamto jsem zapomněla. Třeba ty informace našim klukům v něčem pomůžou.

Tady už byly léky, káva, voda. Mluvila jsem s naší kontrarozvědkou a s policií.

A. M.: Říkala jste, že tam byl Červený kříž. Byly tyto mezinárodní organizace i na okupovaném území?

V. B.: Tam žádné takové organizace nebyly. Tam bylo jen Rusko.

A. M.: V jaké chvíli jste měla pocit, že už jste v bezpečí?

V. B.: Jakmile jsem přešla ten most, jakmile jsem uviděla naše dobrovolníky. Strašně jsem se bála, že ten most nepřejdu. A když ke mně přišli a vzali mě za ruku, v té chvíli jsme cítila, že jsem na Ukrajině. Když jsem v Pečenihách uviděla naše kluky – ve vojenských uniformách. Byli tak krásní. Na nich ta uniforma seděla jako na modelech. To si nedovedete představit ten rozdíl mezi našimi kluky, kteří jsou i na přední linii krásní a čistí, a mezi těmi špinavými obličejí v otrhaném oblečení. No ale čekalo mě ještě nemilé překvapení. Ten den ostřelovali Kremenčuk.

A. M.: Máte na mysli Amstor (27. června ruská armáda uskutečnila raketový útok na obchodní centrum Amstor v Kremenčuku v Poltavské oblasti – pozn. red.)?

V. B.: Kremenčuk, ano.

Kyjevská výtvarná škola №5
Albina Hrynčyšyna (11 let)

Rozhovor s Andrijem Mahaleckým

Žytomyr, 12. října 2022

Rozhovor vedla: **Viktoria Venherska**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Venherska Viktoria (dále V. V.): Dobrý večer! Je 12. října 2022, jsme ve městě Žytomyr, kde nahráváme rozhovor s historikem a aktivistou, který se zabývá dobrovolnictvím již od roku 2014. Představte se, prosím.

Mahaleckyj Andrij (dále M. A.): Jmenuji se Andrij Mahaleckyj a narodil jsem se v Žytomyru 16. května 1994.

V. V.: Co pro vás znamená dobrovolnictví? Víím, že jste se tím začal zabývat už před 24. únorem 2022. Mohl byste nám něco říct o pomoci armádě před ruskou invazí? Jak jste se stal dobrovolníkem a v čem tato činnost spočívá?

M. A.: Ano, skutečně, armádě pomáhám už osm let. Přelomovým okamžikem pro mne byl 3. květen 2014, kdy zahynuli vojáci z naší žytomyrské 95. brigády. Tehdy jsem byl ještě student a hodně se mě to dotklo. Nemohl jsem si logicky vysvětlit, co se kolem dělo.

Nedokázal jsem se s tím vyrovnat, a tak jsem sedl do auta a zastavil u brány vojenského útvaru. Trochu jsem se bál, protože jsem netušil, jak budou reagovat vojáci. Vyšel ke mně praporeček Mykola a zeptal se, kdo jsem a co chci. Tak jsem mu vysvětlil, že jsem student a že bych rád nějak pomohl. Tehdy se už vědělo, že jsou taková lidé, kterým se říká dobrovolníci, a že pomáhají armádě. Řekl jsem mu, že já osobně žádné známé v armádě nemám, a zeptal jsem se, co je potřeba. Mykola mi nadiktoval nějaký seznam věcí. Pro moji maminku to byl dost stresující zážitek, když jsem jí zavolal a zeptal jsem se, jestli neví, co je to „hyena“. Máma mi tehdy řekla: „Já ti to

vysvětlím, ale můžeš mi říct, kde zrovna jsi?“ Takže všechno začalo u obyčejného praporečka, pro kterého jsme s rodinou sebrali prvních pár krabic pomoci.

V. V.: Andriji, a mohl byste vysvětlit, o co šlo?

M. A.: Šlo o holení, hygienické prostředky.

V. V.: Aha!

M. A.: Tomu Mykolovi jsem vlastně velmi vděčný. Zavolal mi, když odjíždělo další auto pro 95. brigádu, a zeptal se mě, komu ty věci má předat. Já nevěděl komu, tak jsem mu řekl, ať to dají těm, kdo to potřebuje. Ale do každé krabice jsem dal lístek se svým telefonním číslem. 17. května 2014, to datum si pamatuji, protože 16. května jsem měl narozeniny, které jsem neslavil. A neslavil jsem je proto, že se u nás v Žytomyru konala poslední rozlučka s našimi výsadkáři, prvními oběťmi války, a já místo oslavy narozenin šel na tu rozlučku. A hned druhý den, 17. května, mi zavolal tehdy ještě seržant Vitalij. Dostal jeden z těch balíčků a chtěl mi poděkovat. Říct si toho moc nešlo, protože signál byl mizerný, ale od té doby jsem mu nedal pokoj a pořád jsem mu posílal esemesky s dotazy „Co je potřeba a s čím můžeme pomoci?“. Když mám být upřímný, tak to byla z mé strany snaha se aspoň nějakým způsobem zapojit. Když nemůžeš a neumíš, ale chceš být aspoň trochu užitečný. Dnes už je to součástí mého života. Nechci si ani představit, že bych jen tak seděl se založenýma rukama. Člověk musí být užitečný, musí přinášet nějaký užitek. Když sám nebojuji, když nepomáhám tím, že tam stojím se zbraní v ruce, tak to znamená,

že bych měl pomáhat těm, kdo s tou zbraní v ruce stojí. Prostě dělat to, na co stačím.

V. V.: Čím se kromě dobrovolnictví zabýváte? Jaké je vaše povolání?

M. A.: Teď dělám doktorát na Žytomyrské státní univerzitě Ivana Franka. Krom toho mám pár hodin výuky na škole. Angažuji se taky v projektu Donor UA, který je svázaný s rozvojem donorství na Ukrajině.

V. V.: Andriji, vzpomenete si na 24. únor a na to, jak pro vás osobně začala nová fáze války?

M. A.: Ten den začal asi stejně jako u většiny, ale já jeho začátek prospal. Vůbec jsem neslyšel výbuchy, dokud mě asi kolem šesté ráno telefonem neprobudila sestra s tím, že už to začalo. Ale já tomu do poslední chvíle nechtěl věřit. Když mám být upřímný, tak asi hodinu jsem nebyl schopen ničeho. Třeba moje sestra se chystala, více se bála, byla přesvědčena, že k tomu dojde. Přinutila nás udělat nějaké zásoby paliva. Ale já tomu nechtěl věřit. Po jejím telefonátu jsem zavolał dobrým známým, prostě abychom o sobě věděli, kdo kde je a co dělá. A pak jsem seděl neschopný pohybu až do chvíle, než se prvně ozval prezident. Když bylo jasné, že je pořád tady, že nikam nezmizel a že pořád řídí stát. Tehdy jsem se trochu probíral. Zabalil jsem si batoh, hodil do něj nějaké ty dokumenty a šel jsem k mámě a sestře, které bydlí nedaleko. Já měl ještě jeden problém. Týden předtím jsem si zlomil prst na noze, chodil jsem s berlemi a se sádrou. Takže druhá fáze války, invaze, mne zastihla v situaci velkého diskomfortu a zmatku.

V. V.: Co vás nejvíce překvapilo v prvních dnech invaze?

M. A.: Lidé, jednoznačně, lidé v různých svých projevech. Jak se předvedli, ano, ta neuvěřitelná konsolidace, když se sjednotili jako nikdy předtím. Třeba když se někde stavěly barikády, tak bylo třeba lidí odhánět. Prostě tam tolik rukou potřeba nebylo. Desítky mých známých mi pořád volaly a ptaly se, co je potřeba udělat nebo kam mají jít. Byli i tací, ve kterých se projevíly jejich nejhorší rysy,

naštěstí takových bylo mnohem málo. Jako v tom přísloví: jeden má rád holky, jiný zase vdolky. Někdo na tom chtěl vydělat, někdo se na všechno vykašlal a staral se jen o sebe.

V. V.: A vzpomenete si, kdy jste obnovil svou dobrovolnickou činnost během této fáze války? Co bylo v těch prvních měsících nejvíce potřeba?

M. A.: Začali jsme hned 24. února. Pro mě nejhorší bylo to ráno, nejhorší bylo přijmout samotný fakt, ale pak už nebyl čas na lelkování. Spojit se s vojáky bylo tehdy hrozně složitě. S těmi, kdo už byli na východě na svých pozicích, to bylo neuvěřitelně těžké. Normální spojení se nám s nimi podařilo navázat až po pár dnech. Ale hned od první chvíle se začaly formovat jednotky Teritoriální obrany, do které vstupovalo mnoho mých známých a já jim dělal taxikáře. Pamatuju se, jak si ze mě jeden velitel dělal legraci, že mě určitě brát nebudou. Vystoupil jsem totiž z auta, abych se jich na něco zeptal, ale byl jsem o těch berlích a se sádrou. Složitě to bylo asi druhý týden, protože těch, kdo se hlásili do Teritoriální obrany, bylo mnoho a normální vybavení se nedalo sehnat. V obchodech s vojenským zbožím se nedalo koupit oblečení, vojenské boty. Všechno to katastrofálně chybělo. S penězi problém nebyl. Když jsem šel do obchodu, věděl jsem, že na kartě mám dostatek peněz na všechno, co chci koupit. Lidé neustále posílali peníze. Stačilo vyhlásit na něco sbírku, a ještě tentýž den se věc mohla uzavřít. Jenže chybělo zboží, nebylo co koupit. Obchody se nestihaly zásobovat.

V. V.: A vzpomněl byste si na nějaké příběhy s dary a příspěvky, které na vás zapůsobily? Které z nich se vám vryly do paměti?

M. A.: Po 24. únoru se v mém životě objevil další přítel. Kněz z Volyně, otec Taras. Seznámil nás jeden známý, voják. Kdykoliv jsem se na otce Tarase obrátil, vždy pomohl. Jednou se na mne obrátil kamarád z Žytomyru s tím, jestli by se nedalo sehnat auto. Potřebovali něco jednoduchého, aby jezdilo na benzín, protože nově vytvořená brigáda neměla žád-

né auto k dispozici. A já věděl, že na Volyni je hodně ojetých vozů, tak jsem zavolał otci, řekl jsem mu, že bychom potřebovali něco takového koupit. Ještě tentýž den se mi ozval s tím, že zadarmo by mohla být volha. Jestli prý bychom o ni měli zájem. A dalšího dne volá a říká: „Byl by tu ještě mercedes – autobus. Berete?“ Taky zadarmo. Všechno od jeho farníků. Takovou má mezi nimi autoritu. Volha odjela k nové brigádě a autobus jsme poslali 95. brigádě.

V. V.: Vzpomněl byste si i na jiné takové případy lidí, u kterých se během války projevila jejich lepší stránka?

M. A.: Jeden voják, znám ho už dlouho, z 95. brigády. Lidový hrdina Ukrajiny. Je to voják každým coulem. Žije tím. Tak ten během jednoho boje, který trval deset hodin, sám zničil tank, BTR a ještě spoustu nepřátelských vojáků. Na něj a na jejich vůz pořádala druhá strana lov, a ještě na ně vypsalí odměnu. Bohužel byl raněn, přišel o ruku. Málem přišel i o nohy, ale doktorům se nějak podařilo dát mu je dohromady. Teď je na rehabilitaci a myšlenkami na frontě. Nepoddává se depresím. Řekl nám, aby nás ani nenapadlo dát jeho dron někomu jinému, že už jen čeká na nějakou novou ruku a že jde zpátky. Anebo Jura. Ten bojoval a byl zraněn už na doněckém letišti. Na jedno oko nevidí a na jedno ucho neslyší. Má tři dcery. Ta nejmladší zrovna nastoupila do první třídy základní školy a nejstarší nastoupila na univerzitu. Tak ten sám přišel na vojenský komisariát hned druhý den, jak to začalo. Bojuje v nově zformované brigádě. Je to neuvěřitelně skromný člověk. A i když měl všechny důvody zůstat doma, tak on se rozhodl jít.

V. V.: Když se jako učitel bavíte s dětmi, jak děti reagují na tyto události? Nebo na vaše aktivity?

M. A.: Různě. Víte, mně je nejvíc líto dětí. Těch, které už začínají dávat otázky, na které dospělý nezná odpovědi. Proč se tohle děje? Některé chtějí pomáhat, některé z nich už jsou v dobrovolnických organizacích. Některé odjely, dost velká část z nich odjela do zahraničí. A to je dobře. Když vidíme, jak nepřítel ničí ge-

nofond národa, je správné děti ochránit, schovat je. A v zahraničí se určitě něčemu dobrému přiučí a po návratu domů už nebudou chtít žít podle nějakých starých pořádků.

V. V.: Když srovnáte práci dobrovolníků dnes s rokem 2014, změnilo se něco?

M. A.: Jednoznačně se dobrovolnická činnost více profesionalizovala, je kvalitnější, našla si jiné způsoby práce. Dnes už moc nejde říct: tady je číslo účtu, přispějte! Lidé chtějí vědět, co se chystáš koupit a proč to chceš koupit. Dnes už se nestává to, čeho jsme byli svědky v roce 2014, kdy se třeba objevili podvodníci a prodávali místo kvalitních plátů do neprůstřelných vest obyčejný kus železa. A lidé za ten kus železa platili nehoráznou cenu, protože věřili, že je ochrání. A dobrovolníci, jak se na tu dobu ještě neorientovali, vyhazovali obrovské sumy oknem. Dnes se už všechno prověřuje, a když se někde objeví takový chytrák, tak se mu ta jeho chytrost nemusí vyplatit.

V. V.: Odesl jste si nějaké životní poučení ze své práce dobrovolníka?

M. A.: Já se během svého dobrovolnictví stal odborníkem na spoustu věcí. Asi jsem se stal více přizpůsobivý. A musel jsem se naučit lépe zvládat stres.

V. V.: A jak hodnotíte roli dobrovolníků v podpoře ukrajinské armády?

M. A.: Upřímně věřím, že ukrajinští dobrovolníci jsou projevem silného státu. S jednou ze svých studentek, Julii Chodurko, jsme psali práci pro Malou akademii věd právě na téma dobrovolnického hnutí v Žytomyrské oblasti. Dělalí jsme průzkum mezi dobrovolníky, jako jsou Julie Tolmačova, Oleksandr Tarhonskyj, kteří pomáhají armádě, a třeba předsedkyně dobročinné nadace Společně životem Ludmyla Svobodová, která se zabývá podporou nemocných dětí. A položili jsme jim otázku: Jsou dobrovolníci projevem silného nebo slabého státu? Jen jeden z nich odpověděl, že si myslí, že je to projev slabého státu, protože lidé musí řešit to, co stát nezvládá. Pamatuji si, že jsem pocítil vnitřní neshodu s takovým názorem.

Ostatní odpověděli v tom smyslu, že je to projev silné občanské společnosti.

V. V.: Andriji, jako historik, ale i dobrovolník, jak si myslíte, že se bude situace vyvíjet v budoucnu? My o svém vítězství nepochybujeme, ale jak dlouho bude tato válka trvat?

M. A.: Těžko říct, kdy zvítězíme, ale nemám pochyb o tom, že se tak stane, protože pro většinu z nás není jiná varianta. Uvědomujeme si, že pokud bychom se dostali pod okupaci, náš život tím končí. Byl by to totální teror a vraždění, mučení a znásilňování. Normální život nás s Ruskem nečeká. A to je asi to, co nám dává sílu anebo co v nás vypíná instinkt sebezáchovy. My s Rusy v jednom státě žít nemůžeme. Máme zcela jiný pohled na život, na svět, na úplně všechno. Oni ukázali, co je jejich podstatou. Normální společnost nemůže nic takového přijmout, ne poté, co jsme viděli, co po nich zbylo na okupovaných územích. Ta spousta mučiren... S nimi už nikdy....

Kyjevská výtvarná škola №5
Julia Chomenko (11 let)

Rozhovor s Ihorem Makarčukem

Žytomyr, 13.října 2022

Rozhovor vedla: **Viktoría Venherska**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Venherská Viktoria (dále V. V.): Dnes je 13. října 2022 a my nahráváme rozhovor ve městě Žytomyr s bývalým studentem Fakulty dějin Žytomyrské státní univerzity Ivana Franka, doktorandem a důstojníkem ukrajinské armády Ihorem Makarčukem. Ihore, mohl byste se krátce představit?

Makarčuk Ihor (dále M. I.): Jmenuji se Ihor Serhijevyč Makarčuk, narodil jsem se ve vesnici Lopatyči Olevského okresu, dnes je to Korostenskyj okres, 4. května 1998. Začnu asi tím, že na Žytomyrskou státní univerzitu Ivana Franka jsem nastoupil v roce 2015, ukončil jsem bakalářské a magisterské studium. Do invaze jsem byl aktivní v organizaci Plast /ukrajinský Skaut – pozn. red./, byl jsem předsedou naší oblastní organizace. Mezi moje koníčky patří vojenské historické rekonstrukce.

V. V.: Kde vás zastihly události 24. února 2022 a jaká byla vaše první reakce?

M. I.: Byl jsem v Žytomyru, kde bydlím. První reakce? Já byl v podstatě připraven, protože v rámci Plastu jsme se na další etapu války připravovali. Jediné, co mě překvapilo, byla forma. Já myslel, že to bude vypadat více hybridně, tak, jak se válka vedla posledních osm let. Invaze mě trochu překvapila.

V. V.: A jak přesně jste se v rámci vaší organizace připravovali?

M. I.: Obecně, zkušenosti z Plastu jsou unikátní, protože v žádné jiné škole vás nic podobného nenaučí. Sedm let, které jsem v Plastu strávil, mě připravily na extrémní, možná i válečné podmínky. Naši instruktoři nám

předali znalosti například v oblasti první pomoci, orientace v terénu, základní návyky pro přežití v polních podmínkách, kde není voda, jídlo nebo úkryt. Jak toto všechno zajistit samostatně a s prostředky, které máte po ruce. Plus vojenský výcvik.

V. V.: Řekněte, jaké byly vaše první kroky, které jste udělal, když začala invaze?

M. I.: No, nejdříve jsem se musel postarat o rodinu. Zajistit pro ni dostatek jídla a ostatní základní potřeby, protože, jak jsme pak měli možnost vidět, ve válečných podmínkách je největší problém právě se zajištěním základních věcí. Takže první den jsem se zabýval právě tím. No a pak, měl jsem seznam věcí, které jsem si měl vzít s sebou. My se totiž s kluky z našeho oddílu předem domluvili, že ti z nás, kdo už má nějakou vojenskou zkušenost nebo vojenskou hodnost, tak ten se nechá mobilizovat. Takže hned první den jsem si sbalil batoh a další den jsem už byl v principu připraven k mobilizaci.

V. V.: Vzpomenete si na to, co na vás ty první dny války nejvíce zapůsobilo?

M. I.: Byla to asi aktivizace naší společnosti. Protože když jsem se na druhý den dostavil na vojenský útvar, tak už u brány útvaru byla strašná spousta lidí. Už tam bylo vidět, že velká část mužů se v této pro naši zemi složité době rozhodla chopit se zbraně a postavit se na její obranu.

V. V.: A za jak dlouho jste se ocitli na frontě?

M. I.: Jak jsem říkal, 25. února jsem už byl v útvaru, tam nás oblékli od hlavy k patě, vy-

dali nám zbraně, ochranné prostředky jako neprůstřelné vesty, helmy a v principu 27. nebo 28. února nás poslali na východ.

V. V.: Ihore, a mohl byste být konkrétnější, protože mezi lidmi koluje hodně příběhů a spekulací z té doby právě o nedostatečné výstroji?

M. I.: Ti, kdo byli mobilizováni v prvních dnech, s tím problém neměli. Dostali kompletní výstroj. Ale když už jsme byli na východě a pozorovali jsme další a další vlny mobilizovaných, tak na nich bylo znát, že na ně už kvalitní výstroj nezbyla. Jejich lékárníčky, mám na mysli jejich obsah, už byly horší. Nebo kvalita neprůstřelných vest už byla jiná. Bylo vidět, že stát nebyl připraven na mobilizaci tak velkého počtu lidí. Aspoň já měl takový pocit.

V. V.: A měl jste možnost porovnat třeba právě kvalitu těch lékárníček, které dostali vojáci ukrajinské armády, s lékárníčkami třeba ruských vojáků?

M. I.: Můžu říct, že kvalita našich lékárníček je o hodně vyšší než kvalita těch ruských. Protože naše lékárníčky odpovídají standardům NATO. Dokonce musím říct, že právě to, že jsem dostal kvalitní lékárníčku, mi zachránilo život. Když jsem byl raněn, mohl jsem si včas poskytnout první pomoc a zachránit si vlastní život. Třeba taková banalita jako turniket. My používáme ty evropské a americké. Ale v ruských lékárníčkách jsme nacházeli ještě škrtidla Esmarch, takové ty ještě sovětské, které nejsou moc efektivní a s časem ztrácejí své vlastnosti. Obsah jejich lékárníček byl minimální a nekvalitní.

V. V.: Popište, prosím, své první reakce, zkušenosti při bezprostředním kontaktu s nepřítelem.

M. I.: Došlo k tomu ve vesnici New-York, která se nachází v Doněcké oblasti. Ale v té době, to bylo začátkem března, vypadala válka na východě podobně jako během předcházejících osmi let. Stálá linie zákopů, nepřítel vzdálen nějaký kilometr od našich pozic. Jejich pozice tam byly od roku 2015–2016, stejně jako ty naše. Jednalo se především o dělostřelecké

duely na velkou vzdálenost. To ještě nebyly ty útoky pěchoty a přestřelky na blízko. Tak to vypadalo několik dní a mně se zdálo, že v takovém zákopovém stylu to bude probíhat i nadále. Začínalo se už taky kazit počasí. Všude bylo bláto, voda, jako za první světové války. Ale dlouho jsme se tam nezdrželi, možná týden. Pak nás přeformátovali a poslali do Charkovské oblasti, kde jsme záhy zjistili, že tahle válka bude mít trochu jinou formu.

V. V.: A vy jste osobně žil v takových zákopech, o kterých mluvíte?

M. I.: No, právě kolem New-Yorku jsme měli to štěstí, protože, jak jsem říkal, tam ty pozice byly připravené už od dob ATO-OOS (Antiteroristická operace trvala od 14. 04. 2014 do 30. 04. 2018, následně probíhala Operace sjednocených sil, která trvala do 24. 02. 2022 – pozn. red.). Bohužel v Charkovské oblasti nám jako úkryt sloužily opuštěné sklepy nebo hospodářské budovy převážně v opuštěných vesnicích. Takže přítomnost místních obyvatel tam byla minimální.

V. V.: Obyvatelé těchto vesnic byli evakuováni?

M. I.: Ano, většina z nich se evakovala. Jak už jsem říkal, tahle fáze války se od té předcházející hodně lišila. V nové fázi se začalo používat velké množství dělostřelectva a letadla. Třeba ve vesnici Dovheňke u Izjumu jsme měli možnost sledovat, jak se každým dnem zmenšoval počet celých staveb. Nálety, dělostřelba, protipěchotní miny. Ale někteří lidé tam přesto zůstávali.

V. V.: Chápu správně, že ruské dělostřelectvo ostřelovalo Charkovskou oblast z ruského území?

M. I.: To se týkalo spíše takových komplexů jako například Točka U, které mají větší doštel, ale pokud jde o minomety nebo houfnice, tak ty střílely z okupovaného území. Nacházely se třeba kolem města Izjum. Ale teď už situace vypadá zase jinak. Po našem protiútoky byla větší půlka Charkovské oblasti osvobozena.

V. V.: Mohl byste říct něco o podmínkách, v jakých jste se vy a vaši přátelé nacházeli?

M. I.: No, válka je složitá nejen během bojových akcí, nejen tím, že můžete zahynout. Válka je složitá už tím, v jakých podmínkách se nacházíte. A na ty není každý připraven. Krom toho bojovat nemusíte každý den. Většinu času taky můžete strávit čekáním. Čekáním na to, až vaši jednotku někam přesunou, čekáním na pozicích, může to být jedno dlouhé čekání za druhým. A v takových polních podmínkách, pokud se třeba nacházíte na frontové linii, kde je jen minimální komfort, můžou být problémy s dodávkami jídla a vody třeba kvůli ostřelování a bombardování logistických center. V Charkovské oblasti, a to mě opravdu hodně překvapilo, jsme měli problém s vodou. Na rozdíl od Žytomyrské oblasti, kde najdete studnu v každém dvoře, tam jsou spíš vodovody. Takže s vodou i potraviny jsme tam měli trochu problém, ale náš člověk si poradí. Nebo si vezme, že se nemáte jak a kde umýt. Místo sprchy vám musí stačit vlhčené kapesníky.

V. V.: Jak byste ohodnotil roli dobrovolníků při pomoci ukrajinské armádě?

M. I.: Jejich role je neocenitelná. Protože, jak už jsem říkal, pokud na začátku měl stát dostatek neprůstřelných vest, lékárníček a jiné výstroje, tak v dalších vlnách mobilizace už spousta věcí chyběla, nemluvě o kvalitě výstroje. Tak se do zásobování zapojili dobrovolníci a začali dodávat takové věci jako například auta, vysílačky, drony. Tyto věci máme většinou díky dobrovolníkům. A dnešní válka bez vysílaček, dronů nebo termovízí a monokulárů není možná. Takže kdyby nebylo dobrovolníků a jejich práce, nebyly by ani tyto prostředky a bez nich bychom měli mnohem větší ztráty a rovněž bychom neměli ani ty úspěchy, které máme. Takže dobrovolníkům patří obrovský dík za to, že se v této nesnadné době zapojili a že ve své práci neustávají.

V. V.: Ihore, hodně se dnes mluví o takovém tématu, jakým je vztah našich

vojáků ke zvířatům. Je to časté téma našich novinářů. Máte i vy nějakou zkušenost se zooterapií?

M. I.: Já mám spíše jinou zkušenost, ale taky docela zajímavou. Když jsme byli ve vesnici Dovheňke, která byla fakticky zcela opuštěna, měli jsme tam opravdu velký problém s dodávkami jídla, protože nepřítel neustále ostřeloval komunikace a jídlo k nám často nedojelo. Ale našli jsme jeden uzavřený dvůr, ve kterém jeho majitelé nechali slepice. Tak ty nám několik dní snášely vajíčka, která nám pomáhala přežít. Mimochodem, těch rozmlácených dvorů a zvířat, která se toulají krajinou, je tam strašná spousta.

V. V.: Už jsme mluvili o vašem zranění. Mohl byste blíže popsat, jak a kde k tomu došlo? Jak probíhala vaše evakuace a následná léčba a rehabilitace?

M. I.: Stalo se to 4. dubna poblíž vesnic Dovheňke a Kamjanka v Charkovské oblasti nedaleko Izjumu. Právě 4. dubna jsme já a jeden můj kolega byli určeni jako obsluha protitankového kompletu „Javelin“, protože u tohoto kompletu jsou potřeba dva. Poblíž vesnice Dovheňke jsme, někdy kolem 11. hodiny dopoledne, byli přes vysílačku upozorněni na to, že ve vesnici Kamjanka byl zaregistrován pohyb nepřátelské kolony obrněné techniky, tanků. No a my byli právě na jednom z pozorovacích stanovišť, měli jsme po službě a odpočívali jsme. Velitel nás informoval, že se všichni přesouvají na pozice, no, aby se nepropásl moment a aby se nepřátelská technika včas zastavila. Tak jsme nasedli na BTR, samozřejmě předtím jsme do něj naložili munici a střely do kompletu Korsar a Javelin a odjeli na svou pozici. Ještě předtím jsme předali našim tankistům rakety a ti už z Korzara stříleli po nepřátelské technice. Viděli jsme kolem 10–12 tanků a ve chvíli, když naši tankisté po nich začali střílet, nepřítel zjistil, odkud se střílí, a začal taky střílet po nás dělostřeleckými granáty. No a jeden z těch granátů vybuchl vedle mě. Šrapnely mě zasáhly do ruky a do nohy. Došlo k roztržení kosti, ale v tu chvíli jsem to netušil, i když jsem byl pořád při vědomí. Protože jsem měl návyky, dokázal jsem si vel-

mi rychle nasadit turniket a zastavit kritické krváčení. Udržel jsem se na nohou, protože šrapnely, které zasáhly nohu, byly malé a neovlivnily tak mou schopnost se pohybovat. Povedlo se mi dostat se ke svým, byl jsem od nich totiž trochu dál.

Když jsem k nim došel, oznámil jsem jim, že jsem zraněný, a pak už mě odvezli do vesnice Dovheňke, kde si mě převzali paramedici. Ti mi nasadili izraelský obvaz a převezli mě do nemocnice v Kramatorsku. Tam mi udělali první operaci. Protože jsem měl zničenou arterii na ruce, byla velká pravděpodobnost, že mi ji nezachrání a že bude nutná amputace. Ale díky bohu se našim doktorům povedlo transplantovat mi část arterie z nohy na ruku, a tak ji zachránili. Pak mě převezli do Dnipra. Tam jsem se ještě jistou dobu léčil na následky podchlazení, protože pobyt v zákopech v takovém počasí nikomu nepřídává. Pak mě převezli do Lvova, tam mi udělali další dvě operace. Nejdříve mi museli dát dohromady otvor po vstupu šrapnelu a pak ten, kterým šrapnel vyšel ven. Pak mě poslali do Truskavce, kde jsem se zotavoval po operacích. No a nakonec mě poslali do Žytomyru, kde žiju a kde probíhala další rehabilitace spojená se srůstáním roztržité kosti, ale ukázalo se, že mám poškozený nerv, tak mi v Kyjevě v Institutu ortopedie a traumatologie provedli ještě jednu operaci, která se týkala transplantace nervu z nohy na ruku, takže se částečně podařilo obnovit funkce prstu na ruce. To je tak asi všechno.

V. V.: To je neuvěřitelné. A jak je na tom dnes vaše ruka?

M. I.: Funkce prstů se postupně obnovuje, jen ukazováček a palec ještě nefungují na sto procent. Ostatní už jsou funkční.

V. V.: Chápu správně, že už jste zase u svého útvaru? Jaké máte další plány? A jak jakožto historik vidíte budoucnost? Jak dlouho ještě tato válka může trvat?

M. I.: Protože jsem pořád mobilizován, tak mám i nadále v plánu zůstat v ukrajinské armádě a být natolik užitečný, na kolik to jde.

Můžu pracovat jako instruktor nebo dělat cokoliv jiného, co mi mé zranění dovolí. Jako historik můžu říct, že je pro mne nesmírně zajímavé ocitnout se ve víru událostí, o jakých jsem měl možnost číst jenom v memoárech. A mně se povedlo být u toho. Jednu chvíli jsem si dokonce začal psát deník. Každý den jsem si zaznamenával události, které se staly. Takže z hlediska historika je to dost unikátní zkušenost. A jak dlouho může válka trvat? Na to má vliv příliš mnoho faktorů. Ale naše vítězství je možné. Pokud si udržíme motivaci a chuť společnosti nepolevit v mobilizaci a pomoci armádě. A samozřejmě, pokud nás spojenci nepřestanou podporovat. Protože k tomu, abychom zvítězili, musíme znovudobýt svá území, a abychom je dobyli, musíme mít zbraně, se kterými můžeme útočit.

Kyjevská výtvarná škola №5
Maria Šyčkina (15 let)

Rozhovor s Alinou Smutko

Kyjev, 16. září 2022

Rozhovor vedla: **Natalija Patrikejeva**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Natalija Patrikejeva (dále – N. P.): Alino, jsem Natalija Patrikejeva. V rámci projektu **Asociace pro mezinárodní otázky připravují tři rozhovory s ukrajinskými novináři, kteří informují o válce. Chtěla bych vám poděkovat za to, že jste souhlasila s rozhovorem.**

Alina Smutko (dále – A. S.): Dobrý den, jmenuji se Alina Smutko, je mi 29 let, narodila jsem se v prosinci 1992 ve městě Poltava.

N. P.: Kde jste studovala?

A. S.: Studovala jsem žurnalistiku na Poltavské pedagogické univerzitě a magisterské studium v oboru mediální komunikace jsem ukončila na Ukrajinské katolické univerzitě ve Lvově.

N. P.: Kdy to bylo?

A. S.: Bakalářské studium jsem ukončila v roce 2014 a magisterské v roce 2016.

N. P.: Kdy jste se začala zabývat fotografií?

A. S.: První fotoaparát jsem si pořídila v roce 2013 a profesionálně jsem začala fotit někdy kolem roku 2015.

N. P.: Proč jste vůbec začala fotit?

A. S.: Tenkrát to bylo období nějakého experimentování. Zkoušela jsem pracovat jako redaktorka v rozhlase, ale nebylo to ono. Dá se říct, že fotoaparát byla náhoda stejně jako focení. Zpočátku šlo spíše o to získat nějaké technické návyky. Pochopit, jak fotoaparát funguje, jak jej nastavit. A po vstupu na Ukrajinskou katolickou univerzitu jsem pochopila, že pravděpodobně mým hlavním nástrojem v žurnalistice bude fotoaparát.

N. P.: Vzpomenete si, kdy jste poprvé fotila válku nebo její důsledky?

A. S.: Co se týče důsledků, tak to bylo v letech 2015–2016 v rámci práce na diplomce. Nejdříve jsem jela do Podněstří, pak do Abcházie a v roce 2016 jsem odjela do Náhorního Karabachu. Pak už byl Donbas.

N. P.: V kterém roce jste udělala první fotky na Donbase?

A. S.: Moje první práce na východě, asi bych to nenazývala Donbasem, protože to je pro mne široký pojem, byly z Doněcké oblasti. Byl to rok 2015, kdy jsme fotili volby v Mariupolu. Pak jsme v roce 2017 v rámci velkého projektu objížďeli vesnice v Doněcké oblasti v tzv. Poazoví. Byla to taková etnografická expedice.

N. P.: Ale fotila jste taky na Krymu, že je to tak?

A. S.: Tam jsem fotila od roku 2016 až do roku 2019, kdy mi zakázali vstup na Krym. Na Krymu jsme pracovali především s tématem politických vězňů, zaznamenávali jsme především to, jak se rodiny politických vězňů – šlo především o Krymské Tatary – staví proti systému a bojují s okolnostmi, ve kterých se ocitly. Sbírali jsme informace o jejich opozičním hnutí, o jejich aktivitách. O všem, co se týkalo lidí, které nezákonně věznili kvůli terorismu. Například šlo o členy Hizb ut-Tahrir („Strana osvobození“ – mezinárodní panislámská politická strana, která je v RF považována za teroristickou organizaci. Ruská okupační vláda často využívá vykonstruovaná obvinění související s členstvím v této organizaci proti opozičně smýšlejícím Krymským Tatarům – pozn. red.).

N. P.: Pro jaká média jste pracovala?

A. S.: Pracovala jsem jako freelancer (fotograf na volné noze – pozn. red.) pro Rádio Svoboda. Ale jak už to u fotografů na volné noze bývá, moje fotky přebírala i jiná média, jako třeba Ukrajinská pravda, Liga.net, Hromadske.tv, prostě kde se dalo. Západní média se v té době o Krym moc nezajímala. Takže tu jednu fotku, kterou opublikovalo Politico, raději nepočítám.

N. P.: A po 24. únoru 2022? Kdy jste udělala první fotografie spojené s invazí?

A. S.: Bylo to hned to ráno. Když na Vasylkovo přiletěla raketa a začaly hučet sirény. Tehdy mi zavolala moje šéfová, řekly jsme si, co a jak, a v 7 hodin ráno jsem už byla v redakci Suspil'ne novyny (ukrajinský zpravodajský televizní kanál) na Chreščatyku. Poté, co jsme pochopili, že když nezní sirény, můžeme se po Kyjevě volně pohybovat, jsem šla fotografovat na Majdan. Ale Majdan byl zcela prázdný. V každém případě jsem měla nutkání fotit, co tu zítra už být nemusí. Další den jsem fotila nádraží, chtěla jsem zachytit to, jak se lidé narychlo snaží opustit Kyjev. Pak všechno, co se dělo v ulicích: fronty v obchodech, u bankomatů, zácpy na trase z Kyjeva. Asi za týden jsem odjela do Poltavy. Jenže tam se nic nedělo, jen lidé byli strašně vylekaní. Nedalo se tam pracovat, fotit bylo zakázáno. Tak jsem se zase vrátila do Kyjeva a tam už jsme se soustředili na zaznamenávání ostřelování, na místa, která zasáhly bomby, na zničenou infrastrukturu, civilní objekty, na evakuaci z Kyjevské oblasti a všeho toho, co se tam dělo v březnu a dubnu.

N. P.: A jaké to bylo při focení raketových útoků na civilní obytné domy v Kyjevě?

A. S.: To byla jedna z nejméně příjemných zkušeností, kterou jsem kdy udělala. Protože třeba na Krym jsem mohla pracovat s lidmi a s jejich příběhy a za zády mi nestálo 255 kolegů, kteří také potřebovali něco nasnímat. V Kyjevě jsme pracovali po ostřelování Oboloni, Svatošinské městské části, na Lukjaniv-

ce. A v té době už ze Lvova začali do Kyjeva přijíždět zahraniční novináři a také ti ukrajinští, kteří neodjeli. První takový obytný dům, který jsem fotila, byl na Oboloni. Tam byl zničen celý jeden vchod a na jednom dvorku, a každý, kdo zná postsovětskou architekturu 80.–90. let minulého století, ví, o čem mluvím, se ocitlo asi 300 novinářů s fotoaparáty a mikrofony. Plus tam byli místní z okolních domů. A na tom jednom kousku země, který byl veliký asi jako fotbalové hřiště, jsme se mezi těmi troskami snažili zaznamenávat události. Čistě lidsky mi bylo líto místních, kteří tam žili a kterým jsme překáželi. Ti lidé se snažili vynášet věci, které nebyly zničeny, snažili se vzpamatovat. Pletli jsme se pod nohama těm, kdo se snažil pracovat, hasit požár, zajistit bezpečí na místě, prověřovat doklady. Na druhou stranu, na tu dobu bylo taky velmi důležité podat co nejvíc informací z místa ostřelování. Každý takový dům byl velmi důležitý a ty chápeš, že musíš prostě taky vykonávat svou základní funkci. Protože čím více je takových informací, tím více je i důkazů toho, co se děje, a tím větší tlak se vyvine na lidi, kteří s tím mohou něco udělat. Hrozně špatně se mi ty události chronologicky seřazuje, protože jsme jen pracovali, spali v autech, vstávali, myli se. Když se poštěstilo, tak jsme si přečetli zprávy a zase bylo třeba někam letět, protože zase něco ostřelovali. A mohlo to být v pět ráno nebo v osm večer. Situace u těch domů byla vždy velmi podobná. Vynášeli z nich lidi, všechno to tam hořelo. Panika, bezmoc a ty číháš na moment, který by dokázal zobrazit více nebo méně to, co se tam stalo.

N. P.: A v jakých městech kromě Kyjevské oblasti jste ještě fotila?

A. S.: V Charkově, Poltavě, když je aktivně ostřelovali. Pak po deokupaci na severu v Černihovské oblasti. A v poslední době je to zase Doněcká oblast.

N. P.: Kde přesně?

A. S.: Porůznu. Především na trase Slovjansk–Kramatorsk–Koštantynivka a v jejích okolí. Nesměli jsme uvádět názvy měst

a vesnic, proto jsem se je ani nesnažila si zapamatovat. Bylo to už po úplné okupaci Luhanské oblasti, takže jsme mohli fotit jenom ta území v Doněcké oblasti, která ještě byla pod naší kontrolou.

N. P.: Když srovnáváte prismaťem své profese cizí války a válku na Ukrajině, vidíte rozdíl? Liší se vaše práce, když fotíte doma nebo v cizině?

A. S.: Ten rozdíl je kolosální. V cizí zemi si jen zřídkka bereš to, co vidíš, osobně. Prostě koukáš na následky destrukce a pozoruješ, jak se s tím místní lidé snaží vypořádat. Tak například na centrálním náměstí v Suchumi stojí trosky bývalého parlamentu. Je to jen krabice, která pomalu zarůstá zelení, ale stojí tam celých dvacet let a nikdo s tím nic nedělá. Ty se na to díváš z pozice člověka, který neměl zkušenost fotografování z té doby, takže ti to připadá jako úplný bizár. Prostě tam uprostřed městské infrastruktury stojí rozmlácená budova, která je připomínkou válečných událostí, a kolem rostou palmy, vlají vlajky a chodí lidé. Vedle je hotel, který od války nefunguje. A o kus dál stojí nový hotel, který přijímá ruské turisty. V Abcházii je výraznější pocit jakési melancholie. Všechno se tu zaseklo před dvaceti lety a lidé se toho traumatu nedokážou ani zbavit, ani s ním dál žít. Nic se tam neděje a nikam to nespěje. A ty nedokážeš odhadnout ani to, kdy ta válka skončila. Nechápeš, proč s tím ti lidé nic nedělají, proč zůstali stát na místě. V očekávání čeho?

Ty s těmi lidmi neustále mluvíš, snažíš se pochopit jejich motivaci, tím spíše když pracuješ na okupovaném území, a mluvíš s lidmi, kteří tu okupaci podporovali. Pořád se to snažíš srovnávat s tím, co se děje u tebe doma. Pořád si říkáš, že tohle je možná něco podobného jako Doněck nebo tamto že je jako na Krymu. Ale nikdy kvůli tomu netrpíš. Dokonce ani v Karabachu, kde ti před nosem nesou a pochovávají dvacetileté kluky, které přivezli z fronty. A ačkoliv je Karabach malý a frontová linie byla blízko, všechno to na tebe působí vzdáleně.

Jenže když pracuješ na Ukrajině – jsi stra-

na konfliktu. Tady už nejde říct, že nic není tak jednoznačné. Ty jsi oběť, která se brání. Tady se neptáš, zda je to správně nebo ne, zda šlo něco udělat jinak a zda máš právo na sebeobranu. Chápeš zcela jasně, kde je dobro a kde zlo. Tady je všechno jednoduché. Stojíš si za tím, že máš právo žádat o pomoc, vyžadovat pochopení a podporu. Jako novinář se netrápíš otázkou bytí, protože pracuješ pro jeden tým a ukazuješ prstem jedním směrem a říkáš: toto je russia terrorist state. Tak jednoduché to je a není třeba hledat složitosti. Nehryzá tě svědomí, že pracuješ jen z jedné strany. Zaprvé, všichni chápou, že pracovat na druhé straně objektivně vzato nejde. Ani z etické stránky, ani z té fyzické. Nejde to vůbec. Problém je také v tom, že když pracuješ jako válečný korespondent doma na Ukrajině, tak tě často šťve chování tvých zahraničních kolegů. Za těch pár měsíců jsem ztratila iluze o lidech, kterým jsem se kdysi profesně chtěla vyrovnat. Protože jsem měla možnost vidět jejich práci v terénu. Byla maximálně nechutná, bezohledná. Šlapou po hlavách lidem i kolegům. Využívají civilisty jako kulisu pro své příběhy. Často si pak říkáš, že reportáže CNN z Afghánistánu byly natočeny asi stejným způsobem, jenže ty jsi v tom Afghánistánu nebyla. Ale teď koukáš na to, jak ta samá korespondentka pracuje v Kyjevě, a dochází ti, že všechno, co jsi viděla předtím, bylo trochu jinak, než sis myslela. To je další věc, která mě hrozně trápí.

A třetí věc – i když se nacházíš v zóně aktivních bojů, ale v cizí válce, vždy víš, že se můžeš vrátit domů, kde je klid. Na Ukrajině sto procentní jistotu toho, že jsi v bezpečí, nemáš nikde. Když přijedeš domů z války, můžeš si dát ráno v pyžamu kafe. Ale tady ne. Já to jednou takhle udělala. Byla jsem přece v Kyjevě. Vždyť Kyjev je od fronty strašně daleko. A najednou jsem oknem zahlédla raketu, jak dopadla na vedlejší dům. Byl to velmi nepřijemný okamžik. Ty jsi prostě ve válce neustále. Nemůžeš si od ní odpočinout. Ten strach o vlastní život nemůžeš ani na chvíli vypnout, protože nikdy nemáš garanci, že ho nebudeš zrovna za chvíli potřebovat. Že za chvíli se nestane něco šileného. Poté, co se stalo

ve Vinnici, jsem se zařekla, že už žádné město na Ukrajině nebudu považovat za bezpečné. Říkala jsem si: všude jinde, jen ne ve Vinnici. A pak tam v centru města dopadla raketa a spousta lidí u toho zemřela. Vůbec jsem to nedokázala pochopit, protože jsem nemohla přijít na důvod, proč se právě tam tohle stalo.

Kyjevská výtvarná škola №5
Vasyliša Aleško (6 let)

Rozhovor s Ivanem Lubyš-Kirdejem

Kyjev, 27. září 2022

Rozhovor vedla: **Natalija Patrikejeva**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Natalija Patrikejeva (dále – N. P.): Dobrý den, pane Ivane! Mohl byste, prosím, říct pár slov o sobě? Kdy a kde jste se narodil?

Ivan Lubyš-Kirdej (dále – I. K.): Dobrý den! Jmenuji se Ivan Lubyš-Kirdej, narodil jsem se 25. ledna 1984 v překrásném městě Rokytno v Rivenské oblasti. Tam jsem strávil své dětství a dospívání. Je to malé městečko v ukrajinském Polesí obklopené lesy a blaty. Dalo by se říct, že jsem vyrůstal uprostřed divočiny. V roce 2001 jsem se přestěhoval do Kyjeva.

N. P.: Kde jste studoval?

I. K.: Studoval jsem v Kyjevě na Kyjevské mezinárodní univerzitě a pak jsem vystudoval ještě jednu univerzitu.

N. P.: A co přesně jste tam studoval?

I. K.: Nejdříve jsem studoval žurnalistiku a pak jsem začal studovat na Kyjevské národní divadelní, filmové a televizní univerzitě I. Karpenka-Karého a tam jsem absolvoval fakultu filmové kamery ve studiu Viktora Kušče. Takže jsem novinář i kameraman a tím se i zabývám.

N. P.: Kde teď pracujete?

I. K.: Dělán kameramana v Reuters. Točím, dělám montáž.

N. P.: Kdy jste natočil své první válečné snímky?

I. K.: V roce 2014, protože pro mě válka začala už na Majdanu. Právě když začal Majdan, tak podle mě začala i válka Ruska proti Ukrajině. Takže první záběry jsem udělal 18.–20.

února na Majdanu, kdy se střílelo do lidí a kdy zahynula spousta hrdinů Ukrajiny. To bylo první natáčení tohoto druhu. No a pak už byl Donbas, kde jsme se, já a další čtyři novináři, dostali u města Ilovajsk do obklíčení. Byli jsme svědky toho, jak Rusové rozstříleli kolonu, které měli poskytnout zelený koridor. Tehdy jsem na vlastní oči viděl, čeho je Rusko schopno.

N. P.: A jak jste pochopili, že jste v obklíčení?

I. K.: To bylo všem jasné. Věděli jsme to od vojáků. Ještě někdy kolem 26.–27. srpna (2014 – pozn. red.) se stávalo, že Rusové nechali projet sanitky s raněnými civilisty, takže jsme měli šanci se odtud s nimi dostat, ale pak se objevila informace, že po jedné ze sanitek začali pálit a ta se už musela vrátit zpátky. Takže myšlenka opustit město s civilisty nás rychle přešla.

N. P.: Jak se vám tedy podařilo se odtud dostat?

I. K.: Rusové souhlasili se zeleným koridorem. Obě strany, myslím tím Rusko a Ukrajina, stanovily jistá pravidla, podle kterých jsme měli postupovat a dostat se bezpečně z obklíčení. Ale stalo se to, co už víte: 29. srpna jsme už byli v koloně a chystali se vyjždět. Čekali jsme na pokyn vyjet asi dvě hodiny a pak, když jsme vyjeli a kolona opustila vesnici, začali po nás ze všech stran střílet. Stříleli po nás vším, co měli.

N. P.: Pro koho jste tehdy pracoval?

I. K.: Tehdy jsem pracoval pro německý kanál ARD.

N. P.: A od té doby až do invaze jste pořád natáčel válku?

I. K.: Samozřejmě. Byl jsem v Debalcevu. Jezdil jsem do Doněcké i Luhanské oblasti. Jezdíl jsem se svým kamarádem Hennadijem Mjasojedovem. Je to vojenský lékař, který tam jezdil jako dobrovolník se skupinou, které se říká Větrfík. Jsou to medicí, kteří odváželi raněné z bitevního pole. Tehdy jsem pracoval pro kanál 2+2 na pořadu Profutbol. A v době, když se Heňa chystal na východ, jsme zrovna měli volno. Zavolal jsem mu a říkám: „Heňo, já bych jel s vámi a natočil něco o tom, co děláte.“ Pak bylo ještě Debalcevo. Později jsem tam taky jezdil, ale to už byly méně nebezpečné výjezdy. Asi tak nějak.

N. P.: A co po 24. únoru 2022?

I. K.: Po 24. únoru natáčím každý den. Rusáci vtrhli do mé země, rozbombardovali předměstí Kyjeva, rozmlátili Irpiň a Buču. Rakety létaly do Kyjeva, do Černihova. Hořela celá Ukrajina. Samozřejmě, že jsme točili především pro svět, abychom mu ukázali, co je zač Ruská federace a že s ní není něco v pořádku. Natáčeli jsme všude: v Buči, Irpini, Hostomelu. V Charkovské oblasti, pak v Mykolajevu, Záporoží, v Dnipro. Poté co naše armáda vytlačila ruskou, jsme natáčeli mrtvá těla ležící na ulicích Irpině. Těla u paneláků, na schodech, ve sklepech. Natáčeli jsme místní, jak pochovávají těla svých sousedů na dvorcích domů, ve kterých bydleli, protože tam ta těla ležela už dlouho a bylo potřeba je pohřbít. Těch natáčení bylo strašně moc. Protože Rusko napáchalo strašnou spoustu zla. A naše práce, práce novinářů, spočívá právě v tom, zaznamenat tyto zločiny a ukázat je světu. Myslím si, že každý náš záběr může sloužit jako důkaz v Haagu. Proto je potřeba toho natočit co nejvíc. Já tuto práci považuji za svůj vklad do budoucnosti své vlasti. Nejsem voják a válčit neumím. Nedokážu ani rozložit a složit samopal. Vůbec se v tom nevyznám. Jsem kameraman a umím natáčet. Myslím, že toto je moje místo a že tím své zemi pomáhám.

N. P.: Srovnával jste někdy práci zahraničních novinářů s prací místních novinářů?

I. K.: No, místní to mají jednodušší v tom, že mají spoustu kontaktů, můžou se bez problémů domluvit, líp nacházejí mluvčí i témata. Zahraniční novináři utrácejí hromadu peněz na tzv. fixery (místní průvodce – pozn. red.). Když mají dobrého fixera, mají i dobrý materiál. Musí se uznat, že jedni i druhí vykonávají důležitou práci. A ani bych neřekl, že v jejich přístupu k práci je nějaký velký rozdíl. Jediný rozdíl je snad v tom, že pro místní novináře je ta válka osobní. Hodně ukrajinských novinářů, kteří jsou válečnými zpravodaji od roku 2014, má spoustu přátel mezi ukrajinskými vojáky. A mnoho těchto přátel už zahynulo. Proto jsou ukrajinští novináři aktivnější, mnohem aktivnější. Ale musím říct, že zahraniční novináři jsou taky frajeři. Asi moc nerozumím vaší otázce. Jaké rozdíly máte na mysli. V čem by měly být? V profesionalitě? V přístupu?

N. P.: Nevím, asi v přístupu. Protože pro zahraniční novináře tu jsou dvě strany konfliktu.

I. K.: Já nevím, nerad bych jmenoval konkrétní média, ale těm zahraničním novinářům, se kterými jsem měl možnost pracovat, je všechno jasné. Všechno chápou. Oni se orientují, čtou zprávy, hodnotí situaci a přesně vědí, kdo je kdo v tomto konfliktu. Oni ví, co je Rusko zač, co dělá. Znají jeho rétoriku i jeho narativy. Těm lidem není třeba dlouho něco vysvětlovat. Jsou to lidé na svém místě, kteří odvádějí profesionální práci. Naopak, řekl bych, že ukrajinským novinářům se některé věci mohou zdát samozřejmě a nepřikládají jim důležitost, ale ti zahraniční – jak jsem měl možnost pozorovat – když dělají rozhovor, tak je zajímají i úplné detaily, každý moment, věnují velkou pozornost tomu, co se kolem děje. A že nezastávají pozici žádné ze stran? Oni nemají zastávat žádnou stranu. Musí být objektivní. Ale to neznamená, že neví, co se kolem děje.

Kyjevská výtvarná škola №5
Viktorija Hladčenko (11 let)

Rozhovor se Serhijem Nužnenkem

Kyjev, 27. září 2022

Rozhovor vedla: **Natalija Patrikejeva**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Natalija Patrikejeva (dále – N. P.): Dobrý den, mohli byste se prosím představit?

Serhij Nužnenko (dále – S. N.) Jmenuju se Serhij Nužnenko a jsem fotograf Rádia Svoboda.

N. P.: Kdy a kde jste se narodil?

S. N.: 20. listopadu 1982.

N. P.: A kde?

S. N.: Kirovohradská oblast. Stepní Ukrajina.

N. P.: A město?

S. N.: Podle občanky – vesnice Svitlopillja. Oleksandrijský okres. Ale strávil jsem tam jen rok svého života, pak se rodina přestěhovala do vesnice Nová Praha.

N. P.: Kdy jste začal fotit?

S. N.: Co si pamatuju, vždy jsem měl nějaký fotoaparát, ale víceméně profesionální foťák jsem si pořídil někdy v roce 2010, když jsem fotil jeden dobrovolnický projekt v Poltavské oblasti. Ale tak doopravdy profesionálně jsem začal fotit během Majdanu. Tehdy jsem si poseděl i za mřížemi, trochu jsem si rozbil koleno a dlouho ho pak léčil na Ukrajině i v Polsku. Koncem roku 2014 jsem se prostě přihlásil na konkurz, jednalo se o jeden ukrajinský informační web a zeptal jsem se, jestli bych nemohl pro ně fotit, zatím bez nároku na honorář, prostě abych si to vyzkoušel. Protože jsem chápal, že koníček je jedna věc a práce něco úplně jiného. Tak to pomalu začalo.

N. P.: Takže jste začal fotit pro informační portál Livyj bereh?

S. N.: Ano.

N. P.: A pak?

S. N.: Trochu jsem fotil pro UNIAN, jako mnoho jiných ukrajinských fotografií, a od roku 2016 jsem začal spolupracovat s Rádiem Svoboda.

N. P.: Kdy jste začal fotit válečné události?

S. N.: Bylo to v roce 2015. Já tyhle věci nemám rád, ale jeli jsme tehdy v rámci práce nějakého ministerstva do Novotoškvivky, kde se měl otevírat nějaký přechod – kontrolní stanoviště. Šlo o obyčejné studiové focení. Fotili jsme Severodoněck, Lysyčansk. Nic velkého. A vojáky jsem začal fotit až v roce 2018 pro Rádio Svoboda. Žili jsme tam tehdy s nimi celý týden.

N. P.: A prošel jste nějakým speciálním tréninkem, který by vás připravil jako válečného korespondenta?

S. N.: Ano, prošel jsem tréninkem první pomoci. Minulý rok jsem absolvoval trénink, jak se chovat v kritických situacích, jak se chovat v případech, že bych se dostal do zajetí, jak poskytnout první pomoc nebo jak rozeznat výbuchninu.

N. P.: A jak vypadala vaše práce po 24. únoru 2022?

S. N.: Po 24. únoru jsem pracoval v Kyjevě asi měsíc a půl. Někdy do dubna. 1. března jsem byl v Buči na ulici Vokzalna, kde byla rozbíta první velká ruská kolona. My jsme byli asi jediní novináři, kterým se povedlo se tam tehdy dostat. Několik dní bylo takové okno, kdy to šlo, pak ruská armáda znovu okupovala město a dostat se tam už zase nebylo možné. Irpiň,

Ivankivský okres. Fotili jsme Teterivské, Kuchari, směr na Brovary, prostě všechno, co se dalo fotit v Kyjevě a jeho okolí. A když naše armáda vytlačila tu ruskou od Kyjeva, tak jsme fotili v Černihovské oblasti. A když je vytlačili i odtamtud, tak jsme s kamarády odjeli na východ, na Donbas. Tam jsme pracovali asi od 6. nebo 7. do 9. května. Doněcká oblast, Luhanská, Charkovská. A tak jezdíme pořád. Vracíme se na týden dva do Kyjeva, abychom si odpočinuli, a pak zase zpátky do válečné zóny.

N. P.: Co považujete ve své práci za nejtěžší?

S. N.: Nejtěžší je neumřít. Prostě neumřít a nepřidělat tím svému kolegovi další problémy. Snažit se, aby tě nezranili, aby pak on nemusel přemýšlet, co s tebou.

N. P.: Byl nějaký rozdíl mezi focením u Kyjeva a pak například na území Charkovské oblasti?

H. C.: Ne, co se týká civilního obyvatelstva, je situace stejná. Minusem tady je to, že Charkovská oblast byla v okupaci delší dobu. Třeba když jsme pracovali s kolegou v Izjumu a našli jsme to nelegální pohřebiště, tak při rozhovorech s místními, kteří byli v okupaci dlouho, jsme pochopili, že jsou hrozně vylekaní a že nechtějí mluvit na kameru. Vyprávěli, že byli nuceni pracovat pro Rusy za jídlo, a teď se třeba bojí, že je budou vinit z kolaborace. U Kyjeva byla situace v tomto smyslu jednodušší.

N. P.: Když říkáte, že jste našli pohřebiště, co máte na mysli?

S. N.: I když už bylo město úplně osvobozené, tak se u pohřebiště nedalo oficiálně pracovat. Generální štáb to zakázal. Někteří naši kolegové tam přesto odjeli, ale my se snažíme pracovat podle pravidel. Tak jsme čekali na den, kdy nám to povolí. Teprve pak jsme tam odjeli. O těch hrobech jsme slyšeli už předtím. Tak jsme se je snažili najít. Pohřebiště jsme našli kolem sedmé hodiny večerní, ale nacházelo se v lese a nedaleko už byly ruské pozice. Nemohli jsme tam jít, protože to bylo velmi nebezpečné. Člověk nikdy neví, co ho kde čeká. Dostali jsme se tam až příští den a potkali tam

naše vojáky, kteří se snažili ten hřbitov odminovat. Podruhé jsme tam zajeli, když probíhala exhumace, ale ještě tam nebyli jiní novináři. Celé území hlídala Národní garda. Pořád tam probíhalo odminovávání.

N. P.: Považujete svou práci za důležitou?

S. N.: Někdy o tom začínám pochybovat. Protože když je tvoje země ve válce, tak se zdá, že bys měl všeho nechat a jít ji bránit. Na druhou stranu chápu, že to, co dělám, je taky důležité. Ukazují válku takovou, jaká je. A pak, třeba přijíždím na pozice k našim vojákům, kde nikdo jiný kromě vojáků nebyl měsíc nebo dva. Je to nějaká bohem zapomenutá, prokletá pozice. Pro ty vojáky je civilista opravdovým světlem. Je šťastný, že na něj ještě všichni nezapomněli. Tohle je asi ta mise, kterou vykonávám. Taková terapie pro vojáky. Pro ně je to opravdu vzpruha, když po několika měsících vidí civilistu.

N. P.: A je těžké pracovat s vojáky?

S. N.: Někdy určitě ano, protože jak tě neznají, tak ti nedůvěřují. Ale ukrajinští novináři pracují trochu jinak než ti zahraniční, kteří se honí za skvělými obrázky. Ukrajinský novinář si uvědomuje, že jeho úžasný obrázek může taky prozradit pozice. Musí ji nasnímat tak, aby se nedala identifikovat. Protože je to ukrajinský novinář a snímá ukrajinské vojáky. My tu válku fotíme a natáčíme už od roku 2014 a hezký obrázek pro nás není to nejdůležitější. Chceme prostě zaznamenat válku. Byl jsem několikrát svědkem toho, jak se zahraniční novináři hnali za pěkným obrázkem a bylo jim úplně jedno, že tím můžou ohrozit ukrajinské pozice. Pro mne je nejdůležitější nenadělat ještě větší škodu. Udělat svou práci, ale neublížit vojákům.

Kyjevská výtvarná škola №5
Natalija Antoškina (15 let)

Rozhovor s Linou Dudčenko

Praha, 26. srpen 2022

Rozhovor vedla: **Chrystyna Drohomysrečka**

Přeložila: **Lenka Víchová**

Chrystyna Drohomysrečka (dále – Ch. D.): Lino, jak pro tebe začala válka? Kde tě potkala?

Lina Dudčenko (dále – L. D.): Moje válka začala ráno doma, s velkou nedůvěrou v ni. Cvičila jsem jógu. Zavolal mi kamarád a řekl: „Lino, začala válka. Nepanikař, v klidu zajedeš do supermarketu a nakup si tam potraviny.“ Vyslechla jsem ho, pomyslela jsem si, že to trochu přehání se sledováním zpráv, a dál jsem cvičila jógu. Ale za pět minut mi zavolal jiný kamarád a během snahy sdělit mi něco podobného jsem ho přerušila slovy: „Pokud mi chceš říct něco o tom, že začala válka, tak nemám kdy, protože cvičím jógu.“ Za 10–30 minut mi zavolala kamarádka a já už tušila, že mi chce říct to samé.

Jedno dítě jsem nachystala do školky, druhé jsem vzbudila, aby se začalo chystat do školy, chodí už do 11. třídy. Když jsme se začali obouvat, zavolala kolegyně a říká: „Doufám, že jsi ještě nevyšla, protože to nemá smysl. Víš přece, že začala válka. Přijeli jsme do práce, do knihovny, ale nepustili nás dovnitř, radím ti, abys nikam nejezdila a zůstala doma.“ Až tehdy jsem pochopila, že je to vážné. Posadila jsem se na pohovku a začala přemýšlet. Otevřela jsem internet a začala jsem číst informace o raketách, které dopadly na letiště v Chersonu. Necítila jsem paniku. Bylo to spíš ustrnutí.

Den předtím, 23. února, byl Den obránců. Ti, kteří sloužili v armádě za Sojuzu, ten svátek pořád slaví, včetně mého manžela, který to ráno ještě spal. Začala jsem být nervózní, budím ho a říkám, že rakety lítají po celé Ukrajině a že on je obránce. „Běž bránit Ukrajinu!“

– řekla jsem mu. Naštval se, že prý jsou to blbé vtipy. A já mu říkám – „začala válka“.

Ze začátku jsme byli v šoku, teprve později nám došlo, že houkají sirény, za okny lidé s kufry někam běží. A já pochopila, že taky musím něco dělat.

Vzala jsem pasy obou synů a běžela na pasové oddělení, aby jim prodloužili platnost, ale tam nefungoval systém. Zavolali mi příbuzní a říkají: „Jedeš domů a uklidni se!“ Manžel jedné známé je voják a ten ženu neustále informoval o tom, že Rusové jsou už tam a tam. Bylo to strašné – ještě je nevidíš, ale už se jich bojíš. A všichni kolem někam chvátají. Autobusy nejezdí, na výjezdech z Kyjeva jsou kolony, takže nám bylo jasné, že i kdybychom teď nasedli do auta, tak se dostaneme do zácpy. A venku bylo zima a nevlídno. Rozhodli jsme se počkat na lepší chvíli. Doufali jsme, že možná zorganizují evakuaci, že vytvoří koridor. Na ten koridor jsme čekali dlouho, ale nedočkali se. Tak jsme se rozhodli vyjet na vlastní pěst. Lidé byli nervózní, stěžovali si na to, že nebyl zorganizován koridor pro evakuaci. Já jim říkala – Jaký koridor? Kam, když jsou tu ruští vojáci? Kdo vám ten koridor má dát? Prostě mi bylo jasné, že tady zdravý rozum nepomůže. Chceš jet? Jeď a riskuj svůj život! Nechečeš? Nejezdí nikam! K čemu všechen tenhle povyk?

Ch. D.: Na co jsi v té době nejčastěji myslela?

L. D.: Nejtěžší bylo se rozhodnout. Jeden den jsem byla přesvědčena o tom, že je potřeba odjet, další den jsem si řekla, že nikam nepojedu. Proč bych vůbec měla někam jezdit? To, co nás nabádalo k odjezdu, byl fakt, že jsme začali žít

na kredit. Ceny šly hrozně nahoru, běhali jsme po celém Chersonu a snažili se koupit chleba, cukr. Byl to prostě závod. Stáli jsme v kilometrových frontách. Volali jsme si a říkali: „Stojím tady a tady, co ti mám vzít?“ Bylo to šílené. Ještě si vzpomínám na to, jak si moje babička neustále dělala zásoby a jak pořád říkala: „Ať je, jak chce, jen aby nebyla válka.“ Vždy měla zásobu mouky, cukru a pohanky. Hrozně mě to rozčilovalo, protože nás pořád úkolovala. Jakmile došly zásoby, okamžitě jsme je museli dokoupit. Rozčilovalo mě to. A najednou, když začala válka, můj muž taky chodil po městě a kupoval pytle s moukou a cukrem. Byla jsem vzteky bez sebe, nikdy jsem nic podobného nepodporovala, a najednou už i v mé předsíni stojí ty pytle. Manžel říkal – „Chápeš, že město za chvíli přestanou zásobovat a že potraviny dojdou.“ Tehdy jsem pochopila, že ty pytle tu být musí, a tak jsme se za nimi honili.

Ch. D.: Co na tebe během okupace nejvíc zapůsobilo? Co tě nakonec přesvědčilo, že musíš opustit Cherson?

L. D.: Teď si uvědomuji, že jsem udělala správně. Kdybych z města odjela hned první den, asi bych se trápila výčitkami, protože bych nechápala, odkud jsem vlastně odjela. Do 2. března tam probíhaly neustále boje, pořád byly slyšet výbuchy, letadla létala nad Antonivským mostem, město ostřelovaly Grady. Předtím jsem často slyšela o ostřelování raketometry Grad na Donbasu, ale slyšet o tom a slyšet je na vlastní uši je velký rozdíl. Vzpomínám si na salvu z Gradů, na celou dávku, to bylo opravdu strašné. Pak, v noci z 2. na 3. března, vstoupili Rusové do města. Bylo to v noci. Myslela jsem, že jsou to tanky, ale můj sedmnáctiletý syn mi řekl: „Maminko to nejsou tanky, ale BMP.“ A já si v duchu pomyslela, fajn, ale pro mě jsou to všechno tanky. Ale pak jsem zahlédla, jak přijíždí něco, co dělá neuvěřitelný rámus, a to opravdu nebyly tanky. Tank jsem viděla taky, ale na těchhle vozidlech sedělo hrozně moc Rusů, bylo jich tam jako much. Měli jsme pocit, že mají termovize a že vidí, jak je lidé pozorují z oken, protože v jednu chvíli obrátili hlaveň na naše okna. Všichni jsme od nich odskočili a odběhli. Pak

j jsme se dověděli, že nedaleko od nás, na ulici Perekopská, rozstříleli pět bytů a jedno auto.

Ve skupinách na kanálu Telegram začali psát o tom, že tam hoří byty a že se k nim nemohou dostat hasičské vozy, ale do rána se jim to nějak povedlo. Ráno jsem se rozhodla, že půjdu vyvenčit psa. Manžel se mě od toho snažil odradit, ale já byla rozhodnutá jít a podívat se. Z bytů se kouřilo, auto bylo zakryté plachtou z kavárny. Zeptala jsem se lidí, kdo je v autě. Řekli mi, že dvaadvacetiletá žena se svým mužem a že po nich zůstalo dvouleté dítě. Když přijelo auto z márnice a nadzvedli tu plachtu, zažila jsem šok. To nebylo auto, ale cedník. Proč vystříleli tolik nábojů na jedno auto?

Teprve když vynášeli z auta tu ženu a jejího muže, mi došlo, že tohle je válka. To je ona a je strašná. Bylo děsné jen pomyslet na to dvouleté dítě a na to, že už nemá mámu. Proč? Protože zrovna v noci z druhého na třetího března jela v autě se svým mužem? Šílené.

Pochopila jsem, že musím odjet. Protože kudy jsem chodila, vždy když jsem třeba vedla dítě na kroužek, všude jsem ty Rusy natáčela na telefon, hádala jsem se s nimi, nadávala jim. A jednou, když jsem šla po městě, tak mi starší syn vydešeně řekl: „Mami, vypni kameru, netoč to, nebo tě seberou.“ 13. ledna jsme vyšli do ulic, protože byl Den osvobození Chersonu. Lidé vycházeli na protesty každý den, ale ten den jich bylo v ulicích nejvíc. Když jsme procházeli kolem vojáků, kteří nás pohledem sledovali, slovo dalo slovo a já jim začala nadávat. Kamarád mi tehdy řekl: „Lino, zavři pusku, nic neříkej!“

Myslela jsem na to, že nám docházejí peníze. Neměli jsme už z čeho žít, platy nám nepřicházely. První důvod pro odjezd byl ten, že je třeba uživit rodinu. Druhý – věděla jsem, že se jednou neovládnu a že jednoho dne mě něčím praští po hlavě. Bylo mi jasné, že na ty svoje řeči dříve nebo později doplatím.

Ch. D.: Jak jste se dostávali z okupovaného Chersonu? Jaká byla cesta?

L. D.: Poprvé jsme se o to pokusili 7. dubna, ale nepustili nás. Strašně moc aut se snažilo vyjet. Věděla jsem, že lidé každý den opouštějí město,

ale když jsem uviděla ty fronty aut na vlastní oči... Bylo jich obrovské množství. Když jsme dorazili na hranici města, bylo nám řečeno, že za chvíli začne ostřelování a abychom se vrátili domů. Ale my nechtěli ustoupit – tak jsme se rozhodli, že pojedeme jinou cestou. Ale místní nám máváním dávali najevo, ať nejezdíme. Vyšla jsem z auta a zeptala se proč. Řekli, že je tam most a že naše auto pod ním určitě neprojde. Ale já si řekla, že to zkusíme. Snažili se mě odradit, ale já věděla, že jsem celkem dobrá řidička a že se mi to povede. Když jsme dojeli k mostu, začalo ostřelování. A začala řetězová reakce: auta před námi, auta za námi, a všechna se začínají otáčet. Ani nevím, jestli bych pod tím mostem dokázala projet, protože jsem k němu ani nedojela.

V našem autě vypukla panika. Dvě moje kamarádky začaly křičet, abychom jely domů. Moje dítě ječelo: „Pojedme všichni k nám domů, tam je bezpečně a dobře!“ Podívaly jsme se na sebe s kamarádkou, která seděla tiše vedle mě, mrkly jsme na sebe a já to zkusila ještě jednou vzít po té první cestě. Jenže domů jsme měly jet rovně, tak když všichni viděli, že jsem zatočila vlevo, vyvolalo to další paniku. „Kam to jedeš? Řekli jsme, že jedeme domů,“ křičeli všichni. Nakonec to bylo k ničemu, čekali jsme tam 4–5 hodin, než přijel tank s vojáky. Nevím, jestli je možné nazvat je ruskými vojáky, protože vypadali jako Čečenci. Zase začala řetězová reakce – všichni čekali, že začne ostřelování, ale přijel tank, podle všeho teď začnou střílet. A tank prostě zastavil na křižovatce, jako by se nám všem vysmíval.

Zkusila jsem to zase nazítří, i když nám den před tím jeden z těch Čečenců říkal, „že tam žádná cesta není“. Dělalí to záměrně, šířili paniku, počítali s tím, že si lidé řeknou, že se tudy nedá projet. Nakonec se nám to povedlo. Zajímavé je, že nás vůbec neprověřovali, neotevírali nám kufry. Viděla jsem, že jiným se hrabou ve věcech. Jednou se nás jeden Rus zeptal, co máme v palubní přihrádce, ale nepodíval se tam. A když jsme se dostali na bezpečné území, tak nám tam vojáci ukrajinské armády taky jen prověřili doklady. První voják, kterého jsme potkali, se nás zeptal, odkud jedeme. Řekla jsem, že z Chersonu. Přeptal se

na městskou část a já odpověděla: „CHBK“ (městská část kolem továrny Chersonský bavlněný kombinát – pozn. red.). „Pohraniční jednotka?“ – zeptal se. A já na to, jak to ví. Prý byl taky z Chersonu. To bylo tak příjemné, takové pohlazení na duši. Na dalším blokpostu nás zastavili, voják nejdříve nakoukl do auta, ale pak odešel. Řekla jsem si, že teď nás asi pořádně prověří. Ale on se vrátil s obrovským dvoukilovým pytlím bonbónů a podal nám jej přes okno. Nechtěla jsem to přijmout, protože jsem věděla, že mu ho dali místní lidé. Ale on naléhal, že máme děti, abychom jim ty bonbóny dali, a požádal nás, ať co nejrychleji jedeme dál. Tak jsme dojeli na další blokpost. A tam nás vítali s chlebičky, slaninou a okurkami, jablky, domácími buchtami. Nechápala jsem to. Řekla jsem, že to nejde, že se cítíme jako zrádci, kteří opouští rodnou zem, a že si nezasloužíme, aby nás tady hostili. A jeden z těch vojáků mi na to říká: „Co to povídáte, prosím vás! Vždyť máte plné auto dětí a žen. Jedte a nechte nás dělat naši práci.“

Vyjeli jsme směrem na Baštanku, ale cestou se nám porouchalo auto. Bylo štěstí, že jsme byli v kontaktu se známými, rodinou s mnoha dětmi, která jela těsně za námi. Byl mezi nimi muž a ten nám pomohl. Z Baštanky jsme odjeli do Umani. Tam, a to byl pro nás šok, bez přestání vyly sirény. V Chersonu žádné sirény nehoukaly, mohli jsme „klidně spát“. Výbuchy jsme sice poslouchali každou noc, ale sirény jsme neslyšeli. Na recepci v hotelu jsem se zeptala, jestli je tam všechno v pořádku, že ty sirény pořád houkají. Odpověděli nám, že výbuchy zatím žádné nebyly, ale že sirény tam opravdu houkají ráno i v noci. Potěšilo nás, že je to aspoň bez výbuchů. Před těmi z Chersonu jsme utíkali, bylo by hrozné, kdyby nás tady potkalo to samé.

Z Umani jsme odjeli do Vinnice, tam nás přijali dobrovolníci ve svém centru. Přenocovali jsme a pak už jsme opustili zemi. Jeli jsme do Prahy, protože tu máme příbuznou, u které jsme bydleli měsíc. A pak jsme díky dobrovolníkům našli ubytování v Roztokách. Našla jsem si práci, měla jsem hrozné štěstí. Starší syn na Ukrajině studoval IT, taky si tu už našel práci.

Ch. D.: Jak vypadala situace v Chersonu, co se týče práce?

L. D.: Práci měli jen ti, kdo kolaborovali s okupanty. Ostatní do práce nechodili. Protože ten, kdo chtěl práci, si musel vyřídit ruský pas. Já třeba pracuji v knihovně. Jedna moje kolegyně, obyčejná knihovnice, dostala od okupační vlády nabídku stát se zástupkyní ředitele. Tu nabídku přijala. Popravdě, všechny kolegy to nemile překvapilo. Já si ji okamžitě odstranila z přátel na FB. Někomu se to může zdát směšné, ale mně ne. To je můj způsob, jak ukázat, že její volbu neschvaluji. Někteří příbuzní mi říkali, že jsem příliš tvrdá, že lidé přece „musí nějak žít“ a že to nemají lehké. Jenže pokud to nemají lehké, tak ať opustí město a nezůstávají tam. Já to taky nemám snadné. Nesnáším všechny tyhle rozhovory. Teď se do Chersonu vrátila ukrajinská armáda a všechno se vrátí na své místo, zase budeme pracovat ve své knihovně. S jakým výrazem obličje se tam ona bude vracet? Já nechci, aby se vracela. Ta žena se nechala evakuovat Rusy. Takže na Ukrajinu, když byla ta možnost, neodjela, ale když ji „osvoboditelé“ nabídli svou pomoc, tak odjela do Ruska. Doufám, že sama chápe, že není cesty zpět, že tady ji všichni uklovou. Já budu mezi prvními.

Nebo další – hodný člověk, který nebyl nikdy proruský. Žena mu zemřela na rakovinu a jeho maminka se zrovna během okupace z rakoviny léčila. Nemohl odjet. A tak se nechal v knihovně zaměstnat jako elektrikář. Pro něj taky nemám pochopení. Protože si myslím, že každý problém se dá vyřešit. Tohle nejde. Toho člověka si všichni vážili. A on najednou udělal tohle – kolaboroval.

Teď, když o tom všem mluvím, necítím nic, mluvím jako robot. Ze začátku jsem to prožívala, cítila jsem zlost. Teď, po čase, se mozek začal bránit – už to tak neprožívám.

Ch. D.: Měli místní lidé z čeho žít? Kde brali peníze vaši příbuzní či přátelé?

L. D.: Například jedna z rodin, které znám, byla finančně zajištěna, protože otec od rodiny je mořeplavec, takže ti žádný problém neměli. Jiná rodina peníze neměla a její situace

tak růžová nebyla. Proto zpracovávali pelmeně, vyráběli polotovary, karbanátky a snažili se je prodávat. Kamarádka mi řekla: „Lino, tady nejde o vydělávání peněz, my to děláme jen proto, abychom se užívali. Abychom měli každý den co jíst. My je každý den uděláme a za to, co prodáme, nakoupíme potraviny, které zase zpracujeme a prodáme.“

Teď už je Cherson osvobozen, ale není tam proud. Když jsem se s kamarádkou bavila koncem listopadu, řekla mi, že se strašně bojí toho, že nebude proud, protože má mrazáky plné masa, protože jen tak si může vydělat na chleba. Mají generátor, ale jak dlouho může takový generátor vydržet, to nevěděla. A teď se naplnila její noční můra. Proud není.

Ch. D.: Proč vaši příbuzní a přátelé neodjeli z Chersonu?

L. D.: Jedni mají staré rodiče. Jak by mohli odjet a nechat tam staříky? Co když se jim něco stane? Otec byl po mozkové příhodě. Nemohli je tam nechat.

No a třeba ta rodina mořeplavce, ta neodjela, protože mají pět psů. Ze začátku měli jen tři, ale dcera jim nechala ještě dva svoje. Tři velké psy – ovčácké alabaje, a dva jorkšírské teriéry. Když bylo spojení, tak jsem jim volala a prosila je, aby odjeli. Ale oni mi nervózně odpověděli, že s pěti psy nikam nemůžou, protože je nikdo nepřijme. Včera mi po dlouhé době napsali: „Sláva ukrajinské armádě!“ a přidali srdíčka.

Ch. D.: Sledovala jste zprávy z Chersonu? Jak se tam žilo lidem v okupaci?

L. D.: Pořád se k nám dostávaly zprávy z Chersonu. Protože tam máme příbuzné a přátele. Zprávy byly děsivé, ale dostávaly se k nám. I když svým blízkým a přátelům důvěřujeme, uvěřit tomu, co nám říkali, nebylo snadné. Ruští vojáci každou noc páliли své mrtvé. A každou noc město páchlo po seškvařeném masu. Kamarádka mi říkala, že v létě přes den zavírala okna a pouštěla klimatizaci, ale večer chtěla větrat. Ale prý to nešlo, protože ten zápach byl nesnesitelný. A přátelé z jiných částí města říkali to samé – všude to páchlo seškvařeným masem.

Ch. D.: Co jste cítila, když byl Cherson osvobozen? Co cítili vaši přátelé, kteří tam zůstali?

L. D.: Upřímně řečeno, nemůžu říct, že jsem cítila radost, když byl Cherson 11. listopadu osvobozen. Spíše to byl pocit úzkosti z toho, že se stane nějaká katastrofa. Že teď začne něco strašného, že z levého břehu (východní břeh – pozn. red.) začnou létat rakety. Ani na chvíli jsem necítila radost. Později, poté, co jsem viděla spoustu videí z osvobozeného Chersonu, jsem si trochu oddychla. Mí známí mimochodem taky očekávali, že poté, co do města vstoupí ukrajinská vojska, začnou Rusové město ostřelovat. Jeden známý řekl mé kamarádce: „Za chvíli přijde ukrajinská armáda. Máš už sbaleno?“ A ona mi řekla, že chápe, že poté, co do města vstoupí ukrajinská armáda, že ho začnou ostřelovat, ale že není schopná se sbalit. Že jí manžel prosí, aby připravila alespoň doklady. Já jí řekla: „Táňo, vždyť já to taky nebyla schopná udělat. Můj manžel se na mě taky zlobil a žádal mě, abych se sbalila, ale já nemohla.“

Teď nevím, jestli opustili Cherson nebo ne, protože nemáme spojení. Někdy mě napadne, že kdyby byli odjeli, tak by se už přece museli ozvat. Ti, co se ozývají, říkají, že minimálně měsíc nebude ve městě ani proud, ani topení, ani plyn.

Ch. D.: Lino, vy se do Chersonu vrátíte? Za jakých podmínek?

L. D.: Teď se tam jednoznačně vracet nebudu. Není tam ani proud, ani práce. Důvod, proč jsem odjela, nebyl strach, ale to, že jsem neměla peníze. Kdo by teď potřeboval knihovnu? Kdo tam teď bude číst knížky bez elektřiny? Dokud se Cherson nepostaví na nohy, nemůžu se do něj vrátit. Já musím uživit své děti. Ale mám sen. Věřím, že Cherson bude bohaté evropské město. A když takový bude Cherson, bude taková i celá Ukrajina. Jako národ si zasloužíme žít šťastně a být evropskou zemí, které si ostatní váží. Ukrajina zvítězí.

Kyjevská výtvarná škola №5
Arina Ševcova (15 let)

Rozhovor s Katerynou Hnidaš

Záznam online 21. srpna 2022

Rozhovor vedla: **Anna Dorožko**

Přeložil: **Jan Navrátil**

Anna Dorožko (dále – A. D.): Káčo, představ se, prosím. Sděl nám svůj věk, odkud jsi a kde se nyní nacházíš?

Kateryna Hnidaš (dále – K. H.): Jmenuji se Kateryna Vadymivna Hnidaš, je mi 32 let a teď pobývám v Turecku. Narodila jsem se v Chersonu, na Ukrajině.

A. D.: Můžeš popsat, kde Tě zastihl 24. únor 2022?

K. H.: 24. února mě okolo osmé hodiny ráno probudila oznámení na telefonu. Bylo jich strašně moc. Nejvíce jich bylo z našeho pracovního chatu, kde nám náš ředitel psal: „*Tak už to začalo. Dnes a zítra nevycházejte, prosím, z domu. Sledujte zprávy...*“ – a ještě něco, už si nepamatuju co. Celou tu dobu jsem ležela v posteli, na mně ležela kočka a za oknem byl absolutní klid. Panika se odehrávala jen v telefonu, ve zprávách. Jenom jsem ležela a nemohla jsem tomu uvěřit. Napsala jsem někomu z kolegů, rodiče mi v tu chvíli ještě nepsali nic. Kolegové mi hned poradili, abych si okna přelepila lepicí páskou, aby – pokud bude bombardování – okna zůstala celá. Jenže nejdříve ze všeho na mě akorát dolehla únava. Předchozí den jsem měla spoustu práce a spát jsem šla až ve čtyři ráno. A teď mě probudila všechna ta poplašná oznámení. Následující dny jsem prožila v ohromném napětí. Vzrušením jsem nemohla spát ani jíst. Zachvátí mě trvalý pocit evoklosti, následovaný panikou a silnými emocemi. Kdybych se bývala dobře vyspala tu noc z 23. na 24. února, snášela bych to všechno snad trochu lépe. Nevím. Takhle jsem ale hned na počátku byla vyčerpaná.

A. D.: 24. únor tě zastihl v Kyjevě. Teď jsi v Turecku. Proč ses rozhodla odjet a jak to celé probíhalo?

K. H.: Zprv jsem měla velký strach. Neměla jsem sbalené evakuační zavazadlo. Sbalila jsem ho až nyní, v první a druhý den války. Stáhla jsem si aplikaci oznamující poplach. V prvních dnech vůbec nebylo jasné, jak vážné to všechno je. Žiješ normálním životem, a pak slyšíš: „*Začala válka!*“ Do té doby jsem něco takového viděla jenom ve filmech. Představuješ si, že to, co teď přijde, bude jedna velká hrůza, ale není tak docela jasné, co přesně očekávat. Zachvátí tě všepohlcující strach, který paralyzuje tvůj mozek. Najednou nevíš, jak se rozhodnout, kam běžet. A navíc v mé čtvrti ani nebylo kam utéct. Sklep nebyl připravený, kryty nebyly... Jenom obchodní centrum, ale tam už buď bylo všechno obsazeno, nebo nebylo jasné, co si vzít s sebou, protože bylo velmi chladno.

Mám doma kočku. Přemýšlela jsem, co s ní udělat, jak ji vzít s sebou, nebo zda ji někam zanést. Ona je totiž dost svérázná. Má takovou touhu po svobodě a takovou potřebu nezávislosti, že se zřídkakdy nechá vůbec vzít do náruče. Natož aby se nechala strčit do přenosky a odnést někam proti své vůli. Ale bylo mi jasné, že bych ji nemohla nechat doma. Proto jsem se rozhodla vzít ji s sebou do krytu, protože zůstat v bytě jsem se bála.

Jednou mě probudil zvuk letadel prolétajících nízko nad domem. Bylo to natolik hluché, že jsem se vylekala. Rozhodla jsem se, že dokud se ještě lze dostat na pravý břeh, je třeba se dostat do krytu v metru. O jiném krytu jsem nevěděla a umírat se mi nechtělo. Hodně jsem se bála, proto jsem to vzala nejkratší cestou.

Alespoň na noc se schovat v metru. Jednoho dne se rozhodli metro hermeticky uzavřít. Jak se ukázalo, v případě hrozby pouličních bojů ve městě nebo chemického útoku se metro uzavře, což by mělo lidi uchránit i od takových nebezpečí.

V metru jsem strávila týden. Jen dvakrát či třikrát jsem vyšla ven, abych nakoupila jídlo. V obchodě bylo téměř prázdko. Žádné základní potraviny, jako například chleba, už nebyly k dostání. Zásobování už nefungovalo. Nové zboží nikdo nepřivážel. V regálech byly jenom chipsy a nějaké drobnosti, co normálně kupuješ tak jednou za měsíc. Nic jiného už se nedalo koupit.

Na chleba se stály divoké fronty. Ale nebyl to ani chleba. V obchodě, kde měli vlastní pekárnu, pekli jakési koláče, spíš se to však podobalo koblíhám. Lidé stály frontu na ty koblíhy, protože nic jiného se tam v tu chvíli sehnat nedalo. To bylo někdy 26. nebo 27. února, situace vypadala poněkud absurdně.

Při myšlenkách na evakuaci jsem se rozhodla mezi několika zeměmi. I když zpočátku jsem vlastně neplánovala nikam odjíždět. No, totiž, nedokázala jsem si utřídit myšlenky. Sotva jsem se trochu dala dohromady a sebrala odvalu dojet metrem na pravý břeh. A teď jen tak, s jedním batohem někam odjet? A do toho ještě kočka, která celou situaci taky špatně snášela, nechtěla jíst ani pít. Bála jsem se o ni.

Tam v metru jsem viděla, jak se lidé začínají rozjíždět. Někdo se prostě vrátil domů. Další došel vyzvednout zvířata a zase se vrátil. Ještě jiní se rozhodli odjet na západ Ukrajiny. Neříkali kam přesně – zkrátka někam dál od Kyjeva.

Sledovali jsme zprávy, uvažovali, jaké jsou možnosti, jaké šance. A tehdy Ukrajizacija začala vypravovat evakuační vlaky. Některé v rámci Ukrajiny, například Kyjev–Lvov, nebo Kyjev–Užhorod. Jeden z těch vlaků byl, myslím, pro trasu Lvov–Praž. Ten nám právě padl do oka. Pochopili jsme, že to je možnost, jak se dostat nejen do Lvova, ale když se nám podaří sednout na tenhle vlak, můžeme se tak dostat rovnou až za hranice. S kamarádkou, se kterou jsme se společně ukrývaly v metru, se nám po-

dařilo se štěstím dojet do Lvova. Tam jsme opět začaly probírat, jaké máme možnosti. Jaké se nabízejí země, jaké trasy, jaké jsou obtíže. Když říkám obtíže, tak mám na mysli, že jsme uvažovaly o tom, jaká práva budeme mít v dané situaci v té které zemi. Jestli tam můžeme získat nějakou pomoc a podporu, zda budeme mít kde bydlet a jaké budou možnosti práce.

Protože tehdy ještě nebylo moc informací ohledně možností ukrajinských běženců a přesídlenců v jednotlivých zemích. Četly jsme různé informace, ptaly se známých. Dostávala se k nám všelijaká doporučení. Dělal jsme si seznamy výhod jednotlivých zemí. Uvažovaly jsme o České republice, protože tam už byli známí známých, kteří by nám případně mohli pro začátek vysvětlit situaci a poradit co a jak. Zvažovaly jsme taky Španělsko, protože tam byla jedna moje kamarádka. To nám dávalo jistotu, že bychom jely k blízkým lidem a nebyly bychom úplně samy.

Jako další možnost jsme uvažovaly i o Turecku, protože tam mám rodinu. A to znamenalo, že bych se měla ke komu obrátit o pomoc ve všech záležitostech: ve věci jazyka i bydlení – měla bych střechu nad hlavou a nemusela si hned něco hledat. Důležitá byla rovněž otázka pomoci se všemi lékařskými záležitostmi, které by v cizině mohly nastat. A tak mě nakonec mí příbuzní pozvali, abychom i s mou kamarádkou přijely k nim. Dokonce i cestu jsme měly zdarma.

Turecko vypravovalo evakuační autobusy pro své občany, které jezdily několikrát týdně ze Lvova do Istanbulu. Bylo možné se zapsat do seznamu na tyhle spoje a takovým způsobem odjet.

Našly jsme potřebné kontakty, zapsaly se na seznam cestujících, přišly ve stanovený čas, načež nás čekalo velice milé přivítání a zcela bezplatná cesta do Istanbulu. Veškerý servis a všichni zaměstnanci byli Turci, kteří nerozuměli ani ukrajinsky, ani rusky. Autobus byl plný žen a dětí. Naším autobusem už cestovali jenom Ukrajinci, všichni turečtí občané se už asi evakovali předchozími spoji. Z rozhovorů v autobuse jsme pochopily, že všichni naši spolucestující jedou stejně jako my za svými příbuznými v Turecku.

Takže pro Turecko jsme se rozhodly, protože tady jsme měly jistotu pomoci od příbuzných. Jaká bude pomoc ze strany státu, to jsme v tu chvíli ještě netušily. Ani v zemi samotné v tu chvíli ještě nebyla schválena žádná speciální nařízení nebo zákony ve věci ukrajinských běženeců.

A. D.: Cítila jsi nějaké obavy? Překvapilo tě něco? Všimla sis nějaké změny oproti dřívějšímu?

K. H.: Jsem v Turecku poprvé. Nemůžu říct, že bych někdy předtím dlouhodobě pobývala v nějaké cizí zemi. Cestovala jsem jen jako turistka. Muslimská země se svými tradicemi pochopitelně dost odlišuje. Evropská mentalita by pro Ukrajince asi byla bližší, srozumitelnější. Hodně věcí je tu jinak. Například tady panuje silný patriarchát. Bez ohledu na to, že jsme zde hosty v turecké rodině, máme zde status dcer. I když nám už třeba bylo 30 let, platí tu pro nás stejná pravidla a očekávání jako pro místní patnáctileté dívky. Tedy – být doma do deváté večer, nechodit samy někam daleko, být skromné a moc na sebe neupozorňovat, oblékat se tak, jak je tady zvykem. A to bez ohledu na osobní vkus, styl a zvyky. Očekává se, že budeš vypadat a chovat se tak, jak je to zvykem v této rodině, v souladu s místními konvencemi. Jen tak si totiž lze zachovat úctu a respekt okolí k rodině, která nás tu přijala.

Psychologicky je to dost náročné. Protože ty hledáš útočiště a porozumění u svých zdejších ukrajinských příbuzných. Toho se ti dostává, ale současně ti tito tví příbuzní, kteří jsou zde již usazení, vysvětlují, že je třeba se chovat v souladu s místními – tzn. tureckými – zvyklostmi. Protože tvé chování je vizitkou rodiny, která ti zde poskytla zázemí.

A řeči se šíří velice rychle, protože domy jsou tu nalepené doslova jeden na druhý. Sousedé mohou z balkonu vidět, co snídáš, Ty zase vidíš, co se děje u nich a naopak. Proto mají všichni neustále zatažené závěsy, protože jakmile se setmí, vzniká z toho jedna velká reality show. Navíc sousedé jsou tady velmi zvědaví: „Kdopak je to u vás na návštěvě? Jak se daří vaší návštěvě? Budou tady vaši hosté dlouho?

Čímpak se zabývají vaši hosté?“ atp. To je taková zvláštnost zdejší čtvrti.

Všichni se tváří mile, ale nevíš, co si doopravdy myslí. Jsou to úplně jiní lidé, kteří tak docela nechápou, co se u nás děje. Oni žijí v jiné zemi, za mořem, mají své vlastní problémy. Zahlédli sice něco ve zprávách, ale pokud se jich to bezprostředně nedotýká, pokud to nemá vliv přímo na jejich každodenní život, pak se o to, co se děje jinde, ani příliš nezajímají.

Někdo může projevit zdvořilostní zájem, někdo ani to ne. Místní Turci se teď často ptají: „Válka ještě trvá? A co vaši hosté, ještě neodjeli?“ A když jim zkouším vysvětlit, jak se věci u nás teď mají, brzy ztrácejí zájem. Netýká se jich to, není to zkrátka jejich věc. Přitom Turecko teď samo obnovilo útoky na Kurdy na syrské frontě, ale jelikož tyhle vojenské operace se tady periodicky opakují, asi to berou s větším klidem, jako běžnou věc.

Čtvrť, ve které bydlíme, je specifická tím, že je to tady takové domácí prostředí. A turecké ženy jsou obvykle v domácnosti. Zvláštností místního obyvatelstva, zejména mezi starší generací, je to, že ženy často nemají vzdělání. Ženy starší generace často neumějí číst a psát. V 16 letech se provdaly a pak už měly jiné starosti. Takže lidé se tady více zabývají domácími záležitostmi, a už méně je zajímá, co se děje ve světě.

Takže ne vždy se daří nalézt u místních pochopení pro to, že v Ukrajině je teď válka. Ale na druhou stranu, když zajdeš do kteréhokoliv obchodu, prodavač tě vždy osobně přivítá. A když se dozví, že jsme z Ukrajiny, často nám začnou hlasitě vyjadřovat podporu. Kritizují Putina, fandí nám a jsou na nás hrdí. Bývá to dost různé. Někdy narážím na lhostejnost a nezájem, a jindy zase na projevy sympatií a podpory.

Co se týká vztahu Turků k nám Ukrajincům – zde se vrátím k otázce, jestli bychom se měli chovat decentněji, být uzavřenější. Nesnažit se vypadat přitažlivě – nevím, jak to vyjádřit. Být opatrnější při výběru oděvu a stylu oblékání, například. Jde o to, že svého času sem do Turecka přijíždělo mnoho Rusek, které si zde pak vydělávaly svým tělem. Takže pokud

Turek spatří na ulici blondýnku, nebo prostě ženu, která evidentně nevypadá jako Turkyň, automaticky mu naskočí asociace – ruská prostitutka. A nic s tím nenaděláš. I kdybys mu začala vysvětlovat, kdo jsi, odkud jsi a kde ses tady vzala – pokud nevypadáš jako turecká žena, znamená to, že jsi tady kvůli prostituci nebo proto, abys ulovila nějakého zámožného muže. A pokud se navíc ještě svůdně oblékáš, pak je to bráno jako provokace. Proto jsme od příbuzných dostaly následující radu: zdejší čtvrt má konzervativní charakter, tady si lidé potrpí na tradiční rodinné hodnoty. Tady se nechodí v crop topu, ale v dlouhém tričku. Ne v kraťasech, nýbrž v sukni pod kolena. Ne v tílku, ale tak, aby byla zakrytá ramena a bez výstřihu. Někdy si můžete vyrazit do centra města, kde se schází mládež – tam, v bohatých čtvrtích, panují jiné hodnoty.

Jak jsem pochopila, čím bohatší čtvrt, tím otevřenější je jejich pohled na svět. Vnímají věci z jiného úhlu. Bývá to náročné, zvlášť když je člověk v šoku po tom, co prožil. Poté, co se tvoji příbuzní nacházejí v okupovaném Chersonu. Když nemáš práci a musíš mobilizovat síly k tomu, nějakou si najít. Musíš udržet svou psychiku na uzdě, snažit se nějak to vše ustát a udržet si jasnou mysl. Protože když se poddáš depresím, budeš se propadat stále hlouběji, a dostat se z toho pak bude ještě těžší.

Člověk se s tím zkrátka musí nějak poprat. Musíš se o sebe postarat, musíš zabezpečit své nejbližší. Moji příbuzní v Chersonu přišli o všechny možnosti obživy. Jakákoliv možnost získat tam teď práci nutně znamená spolupráci s okupanty (rozhovor byl veden ještě před osvobozením města ukrajinskou armádou 11. listopadu 2022 – pozn. překl.). Každý z kolegů, kdo měl tu možnost, odjel někam do bezpečí a teď shání peníze pro ty, kdo tam zůstali. Situace je velmi složitá. Ale nemohu si naříkat. Musím se zmobilizovat, využít všechny možnosti, které mi tato země nyní nabízí. Všichni se musíme snažit nějak pomáhat přibližovat ukrajinské vítězství. Každý na svém místě. Nemohu si stěžovat, protože já jsem, na rozdíl od mnoha jiných, měla možnost se dnes normálně vyspat, najíst se, vykoupat se. Proto musím dál pracovat na společném cíli.

Co se týká pomoci ze strany státu lidem v naší situaci, musím říct, že Turecko zatím nepřijalo žádné speciální zákony, které by řešily pomoc Ukrajincům. Ačkoliv už dříve Turecko čelilo náporu běženců v souvislosti s konfliktem v Sýrii. Syřané utíkali ze své země v obrovských počtech a mířili do Evropy. Nevím, nakolik je to spolehlivá informace, ale místní Turci mi říkali, že Evropa, aby zabránila přílivu Syřanů, natáhla na svých hranicích ostnatý drát. Turecku dali peníze, aby se o syrské uprchlíky postaralo na svém území. Říká se, že jim stát platí ubytování, dostávají poukázky na jídlo. A ještě je tu jeden důležitý moment – Syřané utíkali ze své země po celých rodinách, tedy ženy, děti i muži. Během let, co trvá v Sýrii válka, opustilo už zemi velmi mnoho lidí. Někteří Syřané se tady v Turecku asimilovali, jiní ne.

V zemi přitom roste napětí. Turecko zažívá ekonomickou krizi, situace není dobrá již několik let a lidé jsou naštvaní. A mnohým se nelíbí, když slyší, že kromě syrských uprchlíků by teď měli přijít ještě i Ukrajinci. Jsou přesvědčeni, že i Ukrajinci budou mít nárok na nějaké dávky, finanční podporu, poukazy na potraviny, zajištěné bydlení atd. A přitom Turecko nám Ukrajincům nic z toho neposkytuje, nijak nám nepomáhá. Jediné, co jsem tady od státu obdržela, je dočasné vízum, v souladu s mezinárodními úmluvami o ochraně. Povolení k pobytu a sleva na léky – to je veškerá pomoc.

A. D.: Jsi tady v kontaktu i s dalšími Ukrajinci, kromě příbuzných, k nimž jsi sem přijela?

K. H.: S jinými Ukrajinci tady v kontaktu nejsem, i když jsem se o to pokoušela.

A. D.: Jsou Ukrajinci tady ve městě? Dávají o sobě nějak vědět?

K. H.: Ano, jsou tady Ukrajinci. A jsou tu i Rusové. Například mezi přáteli rodiny, u které tady teď žiju, jsou jak Ukrajinci, tak i Rusové. Ale s Rusy se už nestýkáme. Čas ukázal, že to nejsou naši přátelé.

Bylo to poněkud nepříjemné. Protože když jsme přijely, tito lidé nám zpočátku pomáhali, ale potom... Ukázalo se, že je lepší nesvěřovat

se jim se svými pocity a obavami, že z toho nic dobrého nevzejde. Mají úplně jiný pohled na věc, jiné názory.

No a ohledně Ukrajinců – je tady Svaz Ukrajinců v Turecku, který existuje už mnoho let. Jsou to především ženy, které se tady vdaly za Turky, založily zde rodiny, mají tu děti. Setkávají se, organizují pěvecké sbory, kluby, kde se slaví ukrajinské svátky, pořádají představení. Učí děti ukrajinštinu – mají různé aktivity, šíří tady ukrajinskou kulturu.

Pokud je mi známo, tahle organizace částečně pokračuje ve svých dřívějších aktivitách, ale základem jejich činnosti se teď stalo dobrovolnictví. Jelikož sem začátkem války přijelo mnoho žen s dětmi, tak ženy z toho spolku se domluvily mezi sebou a – nevím, jak se jim to podařilo – ale dokázaly v Ankaře najít a zorganizovat velikou ubytovnu pro naše uprchlíky. Pracuje tam centrum, kde se sbírá pomoc pro ukrajinské běžence. Někteří uprchlíci už tam dokonce rozjeli vlastní byznys – začali vyrábět a prodávat trička s ukrajinským potiskem. Tím nejenže šíří povědomí o Ukrajině mezi místním obyvatelstvem, ale zároveň si tak vydělávají nějaké peníze na živobytí. Takže zatímco Ukrajinci se během několika málo měsíců svého pobytu v Turecku v roli běženců dokázali zorganizovat, dát se dohromady, a dokonce začít něco tvořit, tak Syřané, kteří obdrželi všemožnou podporu, jen sedí a čekají, co se bude dít. To je konkrétní příklad kulturních rozdílů, rozdílné mentality a vědomí. Myslím, že Ukrajinci vycházejí z toho srovnání velmi dobře.

A. D.: Ještě mi řekni, jestli máš v plánu se tady nějak, alespoň částečně, asimilovat, nebo zda ten proces u tebe už začal v rámci rodiny, u které tady žiješ?

K. H.: Tradicím a svátkům neutečeš. A jelikož rodina tíhne spíše k tradičnímu pojetí života, znamená to, že všechny svátky poctivě slaví. Na jednu stranu je to zajímavé, mít možnost být u toho a vidět, jak to všechno ve skutečnosti probíhá. Občas se do něčeho i trochu zapojím, to je projev respektu a úcty k rodině, v jejímž kruhu tady žiju. Bylo by divné a nezdravé, kdybych se tomu vyhýbala a neúčast-

nila se toho. I když ne všechno třeba odpovídá tomu, na co jsem byla zvyklá z domova, je dobré projevit alespoň zájem o jejich tradice.

Abych mohla být samostatnější, začala jsem se učit jazyk. Protože bez schopnosti domluvit se je těžké kamkoliv jít a cokoliv dělat, aniž by mě u toho museli doprovázet moji zdejší ukrajinskí příbuzní, kteří ovládají turečtinu. Turci totiž většinou (asi v 90 % případů) neovládají angličtinu. A já zase neumím turecky. A i když už zvládnou dát dohromady pár tureckých slov, obvykle potom nerozumím jejich odpovědi. Vzniká tak začarovaný kruh. Člověku to strašně svazuje ruce. Dokážu už sice dojít si třeba do obchodu, koupit pár věcí a vrátit se domů. Ale na tom se přece nevyčerpává veškerá sociální interakce. Je pro mě těžké pobývat tak dlouho v jiné zemi, a být přitom omezena na prostor jednoho bytu nebo na pár ulic jedné čtvrti. Zajímá mě, kde jsem, chci vidět okolní svět, poznávat to tady. Najít si tu něco blízkého. Bydlím teď ve čtvrti, která by se – podle mého názoru – dala přirovnat ke kyjevskému Podolu. Je to tady historické a útulné, ale láká to i k večírkům. A mají tady například i obdobu našeho Chřešchatyku, kde se schází mládež, ale tam je to až příliš masové a takové popíkové. Jsou tady i klasická sídliště, je tu všechno možné, ale abych se o tom mohla dozvědět, je třeba se tam vydat, navštívit ta místa. A o to se snažím, když si udělám volno, abych se nezbláznila z práce.

Naštěstí mám práci, a tím i možnost zabezpečit sebe, pomáhat svým blízkým na Ukrajině i se alespoň nějak revanšovat příbuzným, u nichž tady žiju. Jsem ráda, že se jim aspoň částečně mohu odvděčit za pomoc, kterou mi tady poskytli.

Myslím, že asimilovat se není do určité míry na škodu, i když pro sebe jsem se rozhodla, že přece jen zůstanu v roli turistky a hosta. Protože i když je pro mě zdejší kultura zajímavá, tak přesto mi svou podstatou není blízká. My, kdo jsme vyrostli v matriarchální kultuře, těžko můžeme přijmout zdejší poměry. Každou myšlenku, která šíří zdejší až patologický patriarchát. Kdy musíš být velmi opatrná v tom, co říkáš, co si myslíš, jak se oblékáš, za co utráčíš – zkrátka na každém kroku.

A. D.: Můžeš říct, kde teď pracuješ?

K. H.: Do války jsem pracovala v jedné kyjevské reklamní agentuře na pozici umělecké ředitelky a designérky. Se začátkem války naši velcí klienti zrušili své zakázky, protože když je válka, tak není moc co propagovat. Bylo třeba se rozhodnout, jak dál. Práce se zastavila a nikdo nemohl garantovat, že se ještě někdy rozběhne. Byly pokusy přestěhovat naši firmu někam do Evropy, ale věci se táhly a nikam to nevedlo. Každý si nakonec začal hledat práci samostatně, podle své situace.

Nějaké možnosti se začaly rýsovat, už když jsem byla ve Lvově. Později, když už jsem byla v Turecku, jsem z veškeré své práce za posledních pět let vytvořila portfolio, s nímž bych mohla hledat nové zakázky z oblasti grafického designu. Chvilí jsem poněkud neúspěšně tápala, až nakonec přes známé známých a kolegy kolegů jsem se dostala ke smysluplné práci. Zafungovala svépomoc a vzájemná solidarita.

Ve výsledku teď pracuji na třech až čtyřech projektech. Všechny souvisí s Ukrajinou, za což jsem moc ráda, že můžu určitým způsobem rozvíjet ukrajinskou ekonomiku. Myslím, že je to důležité. Možná, že kdybych pracovala jako freelancer pro někoho z USA, měla bych za to lepší peníze, díky nimž bych vlastně pak taky mohla pomáhat svým blízkým a své zemi, ale jsem ráda a hřeje mě u srdce, že můžu v této době pracovat s Ukrajinci. A koneckonců výdělek to taky rozhodně není špatný.

Jeden z projektů se týká pečující kosmetiky. Firma byla vlivem okolností nucena se přesunout do Chorvatska a začít zase od nuly. Výroba, všechno. Nevím, kde se v lidech bere tolik odvahy a sil se do toho pustit, ale už brzy se to rozjede. Po šesti měsících přípravných prací. Druhý projekt – to je ukrajinská univerzita nového typu. Z projektu *Rouge*, který vyvinul například aplikaci *Re Face*. Univerzita, která učí novým věcem. Současnému podnikání, novým technologiím – je to úžasné a pracovat na tom je nesmírně zajímavé. Myslím, že to bude skutečný průlom. Jsou tam například kurzy kyberbezpečnosti. No řekni, na jakých univerzitách jsi ještě viděla takové kurzy?

D. A.: Máš už nějaké plány do budoucna? Přemýšlíš o návratu, případně o tom, za jakých podmínek bys byla připravena se vrátit na Ukrajinu?

K. H.: O návratu přemýšlím neustále. Pořád. Pokaždé, když vidím, jak lidé v Kyjevě pokračují ve svých životech, jak se vracejí, je mi těžko, protože bych se taky chtěla vrátit. Toužím po tom každý den, ale zároveň se bojím, co se ještě může stát. Bojím se útoku z Běloruska, bojím se chemického útoku. Mám strach i z obyčejných leteckých poplachů. Jsem z toho frustrovaná. Vrací mě to do těch prvních hodin a dnů. Mám strach z toho, že když něco přiletí, tak se nemám kam schovat, nemám kam utéct, jak se zachránit...

Ano, bojím se. Nevím, jak je možné, že si lidé na to všechno dokázali zvyknout. Dokud mám možnost pomáhat svým příbuzným, sobě a své zemi odtud, myslím, že přece jen ještě zůstanu tady – i když, jak už z tohoto rozhovoru vyšlo najevo, i tady je to náročné. Ale asi pořád lepší než žít od poplachu k poplachu a říkat si, že jestli mám dostat zásah – ať kulkou, nebo raketou – tak mu stejně neuteču. To bych nedokázala. Jsem strašpytel. Počkám na vítězství tady. Nevím, moc se mi nechce trávit tady zimu. Moc bych se chtěla vrátit domů, moc se mi stýská.

D. A.: Jakým způsobem ti to, co se teď odehrává v Ukrajině, dává tady o sobě vědět? Sleduješ například zprávy? Pokud ano, jak často?

K. H.: Pochopitelně, všechno, co se děje v Ukrajině, vnímám. Každý den jsem do toho ponořena. Všechno ostatní je až na druhém místě. Nevím, jak to říct – jsme tady, abychom pomáhali Ukrajině. Všechno pochopitelně sleduji.

Turecká média už teď Ukrajině nevěnují zdaleka tolik prostoru. V televizi je toho minimum. Mají teď dost svých vlastních problémů, navíc se připravují na prezidentské volby. Takže televize teď pochopitelně akcentuje jiná témata, a ne to, co se děje u nás. O Ukrajině tady mluvíme především mezi sebou. Pro nás je to i nadále priorita, jde koneckonců o naše životy.

S příbuznými jsem v neustálém kontaktu, i když ne vždycky je to možné, protože třeba v Chersonu někdy není signál. Tam jsou ty skutečné problémy. Starostí je mnoho, řešení málo – ale my nadále doufáme a věříme, že ukrajinská armáda dělá dobře svou práci, stejně jako dobrovolníci a partyzáni. A nám nezbyvá než věřit, čekat a pomáhat vším, čím můžeme.

Znám postoje některých mých známých, kteří už obdrželi ruské pasy, platí v rublech a čekají, kdy se *Silpo* (*sít ukrajinských supermarketů – pozn. překl.*) změní na *Pětku* (*sít ruských supermarketů – pozn. překl.*), kteří si poříдили ruské SIM karty a jenom vyčkávají, kdy se vichry přeženou a věci se zase uklidní. A vůbec jim ten postoj nepřijde divný. A někteří známi, kteří jsou teď v cizině, už ani nepočítají s návratem, a vůbec je to nevzrušuje. „V co ještě doufáte?“ říkají, „tam už jsou karty rozdané.“ Takže s klidem přijali nový stav věci a zdá se, že jim to takhle snad i vyhovuje. Nevím, co s tím. Jsem z toho v šoku, když něco takového vidím. Já nejenže si nepřipouštím, že by Rusko mohlo na Ukrajině uspět, ale jakkoliv složitá by byla situace v poli, přesto jsem vnitřně přesvědčena, že je to jen dočasný stav, a že nejen Cherson, ale všechna naše území se podaří osvobodit a my se zase vrátíme ke svému někdejšímu životu.

Nevím, kdy se to stane, ale co vím, že tam nebudou Rusové. Jsem o tom přesvědčena a moje rodina také. Mohli by si zoufat, vždyť se nacházejí ve městě, kde jsou všude ruské vlajky, ceny se uvádějí v rublech a mezi lidmi všude chodí ruští vojáci. Samozřejmě rabují, vykrádají obchody, přisvojují si firmy, vylamují dveře a unášejí lidi, chovají se jako prasata... Nemáš právo tam nebyť, nemáš šanci tomu uniknout, nebyť s nimi na stejném území. Protože jsou všude mezi lidmi. Vidět to všechno každý den znamená být pod obrovským tlakem. Na regálech v obchodech všude ruské zboží. Jak si nezoufat, jak dále věřit, že tě Ukrajina neopustila. Ale oni upřímně věří a čekají. Vzduchují, jak jen mohou, nějakým způsobem si stále udržují pozitivní náladu. I mě tím povzbuzují. Nevím...

Kyjevská výtvarná škola №5
Tymur Pacjora (11 let)

Rozhovor s Dariou Olijnyk

Záznam online, 15. října 2022

Rozhovor vedla: **Anna Dorožko**

Přeložil: **Jan Navrátil**

Anna Dorožko (dále – A. D.): **Dášo, představ se, prosím. Uveď celé své jméno, věk, odkud jsi a kde se teď nacházíš?**

Daria Olijnyk (dále – D. O.): Jmenuji se Daria Olehivna Olijnyk, narodila jsem se 25. března 1984, takže je mi 38 let. Narodila jsem se v Kyjevě. V současné době se nacházím v Německu, v Berlíně.

A. D.: Kde Tě zastihl 24. únor 2022?

D. O.: 24. února jsem byla doma, v Kyjevě. Bydlím v úplném centru města – ulice Malá Žytomyrská. Právě té noci jsem si, kdoví proč, nepřepnula telefon do tichého režimu, takže v pět ráno, nebo o půl páté, mi zavolal kamarád. Byl stručný: „Začalo to. Válka. Probud’ se. Sbal se.“ Byla to velice nepříjemná situace. Byla jsem vystrašená. Bez ohledu na to, že jsme tehdy všichni žili v předtuše války, protože v informačním prostoru se poslední dobou nemluvalo o ničem jiném, tomu stejně nikdo nechtěl věřit. A proto, když to pak najednou slyšíš na vlastní uši, slyšíš výbuchy, říkáš si: „Co se to děje? Opravdu je válka?“ Člověk je z toho v šoku.

Krátce jsme si promluvili s tím kamarádem. Potom jsem zatelefonovala rodičům. Bydlí taky v Kyjevě, na levém břehu. Mluvili jsme o tom, co dělat, jaké máme plány. Potom jsem se rozhodla, že se musím sbalit. Mimo chodem, žiju spolu s kočkou, takže jsem balila sebe i kočku. Pak jsem zašla k přátelům, mladý pár, bydlí nedaleko, u Zlaté brány. Řekli jsme si, že chvíli počkáme společně. Uvidíme, co se bude dít, a mezitím zkusíme vymyslet, co dělat dál. Během dne se k nám připojila ještě jedna kamarádka z firmy, takže jsme byli ve čtyřech.

Seděli jsme v tom bytě u Zlaté brány, sledovali zpravodajství, které začalo vysílat nonstop, a přemýšleli, jak se v nastalé situaci zachovat.

A. D.: Proč ses rozhodla odjet do zahraničí? Co tě k tomu vedlo? Můžeš popsat, jak to celé proběhlo?

D. O.: Nejdřív jsem vůbec neuvažovala o tom, že bych někam odjela. Byla jsem přesvědčena, že ať se děje cokoli, zůstanu v Kyjevě. Prvních pět dní nebo týden, no, možná vlastně dva týdny, jsme žili v tom bytě u Zlaté brány. Všichni společně. Přítel té kamarádky vstoupil k TRO (*Síly teritoriální obrany Ozbroyených sil Ukrajiny – pozn. překl.*), takže jsme zůstaly ve třech. Výhodou toho bytu byla prostorná chodba. Taková předsíň. Tam jsme si nanosily matrace, na kterých jsme spaly. Všechn život následujících dní se přesunul tam. Jenom do kuchyně jsme si chodily něco uvařit. Bylo to tam docela pohodlné. Jen první čtyři dny jsme při poplachu ještě scházely do metra. Stanice *Zoloti vorota (Zlatá brána – pozn. překl.)* je hned vedle. Potom jsme se rozhodly, že bude stačit, když se schováme u nás v předsíni. A když jsme měly velký strach, chodily jsme do vnitrobloku, do atria. Tam, mezi vnitřními stěnami domu jsme se cítily víceméně v bezpečí. Potkávaly jsme tam taky sousedy.

Jedni sousedé, když to začalo, pobývali zrovna někde mimo Kyjev. Přijeli, sbalili si věci, rozdali nám spoustu potravin a odjeli zase pryč z města. Dalšího souseda, který bydlél vedle, jsme nikdy neviděly vycházet.

Největší obavy ale pochopitelně měli rodiče. Moji rodiče na levém břehu nezůstali. Bydlí

v osmipatrovém domě, jejich byt je právě až nahoře, v osmém patře. To není dobré, nacházet se v takové situaci na takovém místě. Navíc, v jejich domě – a ani nikde poblíž – nebyl žádný protiletecký kryt. Proto se přesunuli k přátelům, kteří bydlí v centru města, vedle Lávy. Je to starý dům s velkým sklepem a v tom sklepení si zařídili kryt, kde mohou přečkat nebezpečí.

Na začátku byli všichni optimisticky naladění. Všichni chtěli nějak pomáhat, být dobrovolníky, a každopádně zůstat v Kyjevě. Později, když k nám začaly docházet zprávy z Buči, z Irpině, z Boroďanky – nálada se začala měnit. Přišly obavy, co se bude dít dál. S rodiči jsme začali mluvit o tom, že by možná bylo lepší odjet někam na Západ. Matka mi řekla, že jsou s otcem ochotni se přesunout na západní Ukrajinu, pokud já odjedu ze země.

Dlouho jsem se nerozmýšlela. Chápala jsem, že nejdůležitější pro mě je, aby rodiče zůstali naživu. Takže jsem souhlasila. Rozhodla jsem se odjet nejdříve do Lvova a tam se rozmyslet, kam pokračovat dál do zahraničí. Rodiče odjeli během dvou dní. My ostatní asi pět dní po nich.

Ve Lvově mám kamarádku Nastu. Její manžel ji odvezl do Polska. No, na ukrajinsko-polskou hranici. Odtamtud pak pokračovala s dítětem dál. Má chlapečka, kterému jsou dva roky. U ní v bytě jsme žili dva týdny. Plánovali jsme, jak postupovat dál. Najdeme nějakou práci? Má smysl zůstat, nebo bude přece jen lepší odjet? Nakonec padlo rozhodnutí odjet. Hledali jsme, jaké se nabízejí možnosti, kam se vydat.

Přiznám se, že mi to všechno najednou přišlo jaksi abstraktní. Totiž, mám spoustu přátel všude možně po světě, ale najednou jsem nebyla schopna se soustředit, abych měla jasnou představu, co a jak. Byla jsem zmatená. Kamarádka mi řekla, že má nějakou známou, Němku, v Berlíně. Zkontaktovaly se, načež jí kamarádka řekla, že jasně, není problém, můžu vás u sebe ubytovat na nezbytnou dobu – přijďte. A tak jsme si řekly, že teda Berlín – proč ne. Koneckonců i já mám v Berlíně nějaké kontakty – a jely jsme.

A. D.: Jaké byly první dojmy z nové země? Co Tě překvapilo? Byla jsi tu už dříve?

D. O.: Ano, byla jsem v Německu, dvakrát. Jednou ještě v dětství a potom už v dospělosti jsem byla v Mnichově. Ale to byl jen krátký výlet. V Berlíně jsem předtím nikdy nebyla. V Německu jsou velmi dobré platy a sociální podpora. Všechno je tu dobře zorganizované a naplánované. Tady víš, že přežiješ, že se necitneš na ulici. I když i tady je to těžké, ale na ulici tady neskončíš...

Navíc, vízum tady dostaneš na dva roky, a to je dlouhá doba. Třeba v Itálii dávají vízum jen na půl roku a pak musíš prodlužovat, stejně tak ve Francii. Takže proto Německo. Ale obecně musím říct, že jsem nikdy neměla ambici odjet někam do ciziny a žít tam. Jet na výlet nebo na dovolenou, to ano, ale odjet proto, abych v zahraničí studovala a potom tam plánovala svůj život, to jsem nikdy nechtěla. Jediné, o čem bych snad uvažovala, v případě, že bych měla rodinu. A proto jsem se teď v Německu ocitla vlastně náhodou a nečekaně.

A zpočátku to byl docela mazec. Bylo třeba zařídit spoustu věcí. Vyřídít všechny doklady, každodenní pobíhání. Musíš si najít bydlení, doklady, vízum, pas – je s tím spojena velká byrokracie. S úřady je třeba komunikovat poštou, ne e-mailem, ale poštou. Když jim telefonuješ, všichni mluví německy. Na začátku, v první fázi, jsou k dispozici tlumočníci, ale když tě pak po měsíci převedou na úřad práce, tam už je pak všechno jen německy. Porad' si, jak umíš, najdi si a přiveď s sebou svého tlumočníka, jestli chceš. Ale tomu musíš pochopitelně zaplatit. Zkrátka udělej si to, jak chceš – my tady mluvíme z principu jenom německy. Samozřejmě, že to takhle neříkají, ale je mi jasné, že i když třeba umějí anglicky, mají asi nějaké nařízení v té věci, jak mají postupovat, to je poznat.

A když jsme během měsíce vyřešili jednu po druhé všechny otázky ohledně dokladů, s bydlením nám pak pomohli. Ale stejně brzy přišly nové radosti, tentokrát s úřadem práce. Tam bylo potřeba vyplnit spoustu dotazníků, dostavit se na pohovor. Vedou s tebou besedu, aby zjistili, jakou máš profesi a co umíš.

Jaké máš plány a představy, kde bys chtěla pracovat, protože jejich úkolem je pomáhat ti v nalezení práce. Hodně je zajímal diplom. To je hodně důležité, když máš diplom, jsi jakoby člověk vyšší kategorie. A pokud ještě navíc budeš pracovat ve svém oboru, tak to už je úplně skvělé. Můžeš všechno na světě – ale nauč se německy...

Taková zvláštní historie s tou němčinou. Při pohovoru chtějí znát tvé telefonní číslo. Spousta lidí už si tady pořídila místní SIM kartu, ale já ne. Používám pořád ukrajinskou, vyhovuje mi to tak. Jenže úředníci pak chtějí tvé číslo s tím, že ti potom budou telefonovat. No, totiž – nejdříve ti pošlou dopis s informací, že ti třeba zítra v deset budou volat. A ty musíš na ten jejich telefonát zareagovat. Jim je jasné, že neumíš německy, ale stejně s Tebou chtějí mluvit. Je to fakt bláznivec.

Ale na ukrajinské číslo volat nechťejí, proto jim říkám: až si najdu práci, tak potom si možná koupím německou SIM kartu, do té doby ne.

S tím nemůžou nic udělat, nemůžou tě k ničemu nutit. Je zkrátka třeba znát dobře svá práva a důsledně na nich trvat. A když ti někde řeknou „Ne“, tak se nesmíš vzdát, nesmíš to zabalit. Trvej na svém, počkej chvíli, nikam nechod' – a za pár minut se z toho „Ne“ stane „Ano“. Taková je zkušenost, když jsi uprchlík. Nelze to vůbec srovnat s tím, když jedeš do Německa jen tak na výlet. To uvědomění, že jsem uprchlík, nastalo u mne přibližně v červenci. V Německu jsem od konce března, a teprve v červenci jsem pocítila, že jsem vlastně uprchlice. Jako kteříkoliv jiní, chápeš? – nějací Asiati, Turci – těch je tady opravdu hodně. Ale na nich je to i poznat, že jsou běženci, vypadají tak.

Celý můj život, který jsem dřív měla, moje profese – všechno zůstalo v Kyjevě. Už to není. A když si uvědomíš, že jsi vlastně uprchlík, že pobíráš podporu a tady jsi nikdo – tak se k tobě tak i chovají. Nezáleží na tom, že máš 20 let zkušeností v nějakém oboru. Neumíš německy, to je to. Pokud nejsi třeba sociální pracovník – těch si tady velmi považují, takže pokud bys měla odpovídající vzdělání, mohla by ses překvalifikovat. Je to tady velmi oceňo-

vaná profese. Nevím, k čemu to přirovnat – asi jako stomatolog, zkrátka na úrovni lékařů. Byl to velmi nepříjemný pocit, uvědomit si, že jsem tady jakožto uprchlík. Bylo třeba se s tím psychologicky nějak vyrovnat.

Pochopila jsem, že práci si chci hledat nejenom tady v Německu. Tam, kde něco najdu, tam i pojedu. Teď to tak dělám. Vízum mám sice tady, německé, ale hledám všude. Vím, že to teď není až takový problém, vyřídít si všechny ty papíry i v jiné zemi. Ale pokud si něco najdu v Německu, zůstanu v Německu.

Co se týká návratu na Ukrajinu – příliš nevěřím, že to celé brzy skončí. Moc bych si to přála, ale když sleduju zprávy a to, jak se teď vyvíjí situace, není vůbec jasné, kdy válka skončí a jak skončí. A kolik bude třeba času na obnovu. Co bude s ekonomikou? Upřímně, je mi 38 let a moc optimisticky to nevidím. Nemám na Ukrajině rodinu – mám na mysli přítele nebo manžela, takže vrátit bych se mohla v podstatě jediné k rodičům.

A proto jsem přemýšlela, že by to vlastně pro mě mohla být šance. Když se mi podaří se tady uchytit, když si tady najdu práci, budu schopná pomáhat i rodičům. Matka teď má práci, otec si taky našel nějakou brigádu, ale jak to bude dál – nikdo neví. Takže je mi jasné, že budu muset podporovat rodiče, a proto práci potřebuju.

Koncem srpna jsem absolvovala školení a na začátku září jsem pak začala rozesílat životopisy. Ale ukázalo se, že žádná z těch firem už nemá volné pozice. Mám pocit, že když vidí uchazeče z Ukrajiny, že se asi obávají, že jakmile válka skončí, tak se lidé začnou vracet, a proto takové lidi příliš nechťejí nabírat. Nepotřebují člověka, u nějž hrozí, že jim zanedlouho odejde. Potřebují stabilní zaměstnance, proto raději vezmou nějakého německého studenta.

A když navíc ještě neovládám němčinu, vede to k tomu, že dostávám mnoho odmítavých odpovědí. Ani mě nepozvou na pohovor, vůbec se tím nezabývají. Pošleš jim životopis – a oni ti pošlou jen takovou tu automatickou odpověď. A to je všechno. A není to tak jenom tady. Hledám i jinde, například v Amsterdamu. Mám tam kamarády a přes ně se snažím

něco najít i tam. Není to lehké, ale neztrácím naději. Chce to čas, je třeba se učit, dále na sobě pracovat. Snažím se dále zdokonalovat ve své profesi, uvidíme, jak to bude dál.

A. D.: Teď jsi popsala takové, řekněme, byrokratické obtíže, jimž čelíš. A co každodenní život, je v tom velký rozdíl? Je něco, na co by sis tady nedokázala zvyknout?

D. O.: Víš, mám pocit, že na všechno se dá zvyknout, ne? Nevím, jestli je něco, co by mě doslova vykolejilo. Tady například všichni třídí odpad. A berou to dost vážně. Už jsem si na to zvykla, líbí se mi to. Vidím v tom smysl. Vidím, že tady každý kontejner opravdu vyváží jiné auto. Ne jako v Kyjevě – ty všechno roztřídiš, ale potom to popeláři stejně všechno sesypou na jednu hromadu. Takže když chceš u nás opravdu třídit, musíš jet na speciální sběrné místo, tam to odevzdat, a jediné tehdy máš jistotu, že ten odpad dávají zvlášť, podle příslušných kategorií. Tady v Německu jsou na to velmi přísní, můžeš dokonce dostat pokutu, když to nedodrůžeš. Jednoduše – jsou případy, kdy se mi to líbí, že tady fungují jiná pravidla – je to přece jen jiná země.

Z toho, co se mi příliš nelíbí – určitě zdejší byrokracie. Složitá komunikace s úřady. Například úřad práce. Ale jakmile si najdu práci, tak tohle skončí, budu samostatnější, nezávislejší. Kvůli těm šíleným byrokratickým procedurám všechno trvá strašně dlouho. Když například hledáš podnájem. Najdeš byt a chceš si tam nechat připojit internet. Podáš si žádost a čekáš 3 týdny, než ti jej přijdou zapojit. A to i když máš router, kabel atd.

A to samé s medicínou. Pokud chceš někam k doktorovi, je třeba se objednat několik měsíců dopředu. Například k zubaři, nebo ke gynekologovi. Fakt by mě zajímalo, jak to funguje v nemocnicích. Chápeš, mám pocit, jako kdyby snad zubař přijímal maximálně dva pacienty za den. Jinak si nedokážu vysvětlit, proč to takhle funguje.

Naštěstí jsem tady zatím nebyla nemocná. Nedokážu si představit, jaké to musí být, onemocnět tady. Nechtěla bych to zažít.

Taky se mi příliš nelíbí ten přístup, že „nic

není tak jednoznačné“. S tím se často setkávám u Němců starší generace, okolo 40 let. Zkrátka, povídáš si s nimi, vyprávíš jim o své babičce, která prožila druhou světovou válku a teď má strach ze třetí. Všechny ty příběhy z té doby. A oni se na tebe dívají, kroutí hlavou a říkají: „Ale ne, to přece není možné.“ V takovou chvíli je mi hodně smutno. Bývá těžké ovládnout emoce. Všechno na tebe dolehne – jsi uprchlík, Němci ti tu nevěří, přátelé v Kyjevě si taky představují kdovíco – jsi přece v Berlíně, to je cool město, ten cvrkot metropole, spousta zajímavých lidí atd. Ale často ani nemám chuť se někde potkávat s lidmi nebo pařit na večírcích. Nedokážu se uvolnit.

Párkrát jsem byla na nějaké akci, a víš co? Dobře si to pamatuju, bylo to v létě. Sedím na pláži, byl tam koncert, nějaký jazzband nebo co. Pěkně hráli, příjemný večer, bylo to milé. Sedíš, hudba hraje, děti pobíhají okolo, lidé se baví... A já jsem tam seděla a tekly mi slzy... Připadalo mi to všechno takové surreálné. Můj táta se tehdy právě vrátil na pár dní do Kyjeva, a právě tehdy tam padaly bomby. A já si tady sedím.

Nedokážu se naplno radovat. Vidím tu krásu okolo sebe, ale neumím si to užít. Dokud trvá válka, tak ne.

A. D.: Jak často se v každodenním životě setkáváš s Němci? Jak na tebe reagují?

D. O.: Jak bych to řekla. V létě jsem zažila takovou situaci – jeden Němec mě pozval na schůzku. Je dávno rozvedený, má syna, který s ním žije, synovi je asi osmnáct a jeho otec je mého věku. Byl tam on a ještě nějací jeho kamarádi. A ti byli fakt divní. Ti mladší z nich zastávali zhruba následující pozici: „Já jsem apolitický. To, co se teď u vás děje, je hrozné. Podporuji vás.“ A ti starší, tak čtyřicet plus, ti všichni zastávali pozici, že „Nic není tak jednoznačné“. Sice poslouchali, co jsem jim říkala, ale dál si vedli svou. Nelíbilo se mi to, byla jsem tím rozčarovaná. Snažila jsem se pak o těchto tématech raději nemluvit. Snáze se mi s lidmi mluvím někde v baru. Mimochodem, je tady hodně lidí z Ameriky, z Austrálie a tak podobně – to je tady v Berlíně normální. A z těch jsem nepotkala nikoho, kdo by podporoval Rusko.

Ano, všichni nás podporují, někdo více, jiný méně. Je to různé. Někteří toho o Ukrajině moc nevědí. Povídala jsem si například s jedním člověkem z Portlandu, který se mě ptal: „Řekni mi, a Kyjev – kde to vlastně je – víc na západě, nebo na východě?“ Moc se v tom zkrátka neorientoval. Ptal se mě, co jsem dělala, když vypukla válka, jak jsem strávila první den. Říkal: „Všichni jsme z toho byli zděšení, co se to u vás děje – řekni mi o tom něco.“ Takže verbálně všichni podporují, ale je to všelijaké.

Ještě k reakci Němců, co mě tak překvapilo. Taková věc z každodenního života. Bylo to v létě, když všichni začali řešit plyn. Tady v Německu stouply ceny, nejen potravin, všechno zdražilo. Tam, kde jsem bydlela, byly pouliční svítilny. Takové starodávné. Plynové lampy. Dávaly takové příjemné teplé světlo. A tyhle pouliční svítilny najednou začali měnit. Na ulici vylepili plakát s oznámením, že vzhledem k válce a problémům s dodávkami plynu je třeba vyměnit svítilny za modernější a úspornější. A sousedé tam na těch oznámeních začali domalovávat smutné smajlíky. Jako že je to škoda. Nelíbilo se jim, že přicházejí o své starodávné pouliční lampy.

Říkala jsem jim, že u nás umírají děti v důsledku bombardování, a vy se tady rozčilujete kvůli výměně pouličních lamp? Odpověděli mi, že se jim to nelíbí, ta situace s lampami. Upřímně, byla jsem z toho v šoku. Je pak těžké se s takovými lidmi o něčem bavit.

A. D.: Jsi tady v kontaktu s ostatními Ukrajinci? Dávají o sobě nějak vědět? Je Ukrajina viditelná, je přítomna v ulicích?

D. O.: Ano, musím říct, že Ukrajina je tady v Berlíně vidět i slyšet. Toho si nelze nevsimnout. Zprv, v oknech, na balkonech – všude jsou naše vlajky. To je super. Zadrh, tady v Berlíně je teď hodně Ukrajinců. Hodně mých známých z Kyjeva, kteří taky odjeli po 24. únoru. Jsme v kontaktu. Často se vidáme na mítincích. Tohle nás hodně propojuje.

Všichni Ukrajinci se teď snaží mluvit ukrajinsky. Na ulici, v hospodě, všude. Aby si nás všimli, aby nás odlišili. Protože je tady samo-

zřejmě taky hodně Rusů. A ti jsou hodně slyšet. Doslova. A není to moc příjemné, když je slyšíš okolo sebe. Tím spíš se nám pak chce mluvit třeba v hospodě ukrajinsky, aby místní pochopili ten rozdíl. Protože lidé se na to často ptají – jakým jazykem mluvíte? A potom už to poznají, když někdo mluví ukrajinsky, cítí ten rozdíl.

Je to příjemný pocit, když jdeš po ulici a slyšíš ukrajinštinu. Vím, že se koná spousta různých ukrajinských akcí, ale moc na ně nechodím. Mám i tak dost věcí, kterými se tu zabývám. A kamarádů tady mám taky dostatek.

A. D.: Uvažuješ o nějaké hlubší asimilaci, třeba až si najdeš práci? Plánuješ se naučit jazyk?

D. O.: Na němčinu začnu chodit od listopadu. Snažila jsem se už něco naučit i samostatně. Zkoušela jsem využít různé aplikace. Ale zatím jsem příliš nepronikla do logiky německého jazyka. Chápu, že učit se cizí jazyk, to je ve skutečnosti skvělý způsob, jak trénovat mozek, v tom nevidím problém. Je jasné, že musím začít chodit na kurzy – abych měla učitele, který mi vysvětlí to, čemu nerozumím – jak správně složit větu. Proto jsem se zapsala na němčinu. Pokud jde o práci, dala bych přednost angličtině. Chtěla bych najít firmu, kde budou všichni mluvit anglicky.

Upřímně řečeno, asi by bylo fajn, pár let pracovat tady. Abych nabrala nějaké zkušenosti v oboru. Abych se mohla posunout z juniorní na nějakou vyšší pozici. Potom už bych se rozhodla, kam dál. Takže, ve skutečnosti si nejsem jistá, že bych chtěla zůstat žít v Německu. Samozřejmě, když tady někoho potkám, nějakého Němce, a bude to láska, tak bych si s ním promluvila, jak to vidí on. Ale pokud jde o mě, klidně bych jela někam jinam. Mimochodem, mám i kanadské vízum. To jsem si dokázala vyřídit. Ale příbuzné tam nemám. Mám tam nějaké známé. Ale jet úplně naslepo se mi taky nechce.

Je lepší být už nějak etablovaný, mít určitou pozici, zkušenosti, zkrátka nebýt začátečník. Pak už se dá o něčem uvažovat. Ale nejdřív je třeba se zapracovat – ať už tady, nebo třeba v Estonsku, nebo ještě jinde – a pak se vy-

dat třeba do Kanady. O Kanadě uvažuju, ale přece jen, je to trochu z ruky. Byla bych tam daleko od rodičů. Ale uvidíme, jak to bude. Každopádně myslím, že v Německu nezůstanu a pojedu do jiné země. Možná se jednou vrátím i na Ukrajinu, ale zatím to na to příliš nevypadá.

A. D.: Za jakých podmínek by ses vrátila na Ukrajinu?

D. O.: Vrátila bych se, kdybych tam někoho měla – přítele, manžela. Ale když už jsem tady a můžu tady získat nějaké zkušenosti, a zahraniční zkušenosti, ty se vždycky hodí, tak to je něco jiného. Nevím, možná když pochopím, že to tady není pro mě, a když tady nepotkám nikoho, s kým bychom chtěli společnou budoucnost. Když uvidím, že nemám takové ambice, abych něco začínala ještě někde jinde. A když na Ukrajině už nebude válka a bude vidět, že se tam věci nějak hýbou, dochází k rozvoji, který vytváří nové možnosti do budoucna, to by asi byl důvod k návratu. A ideální by bylo, mít nějakého zahraničního zaměstnavatele, ale pracovat na dálku z Ukrajiny. Taková varianta by se mi líbila.

Kyjevská výtvarná škola №5
Iolla Maksymova (12 let)

Rozhovor s Valerií Arkašovou

Záznam online, 22. srpna 2022

Rozhovor vedla: **Anna Dorožko**

Přeložila: **Jan Navrátil**

Anna Dorožko (dále – A. D.): Valerie, představ se nám, prosím. Celým jménem, kolik je ti let, odkud jsi a kde se nyní nacházíš.

Valeria Arkašova (dále – V. A.): Dobrý den, jmenuji se Valeria Arkašova, je mi 28 let. Narodila jsem se na Donbase, v městečku Myrnohrad. V současné době se nacházím v Londýně, kde pobývám už od počátku dubna.

A. D.: Pověz, prosím, co jsi dělala 24. února 2022?

V. A.: Ráno mi zatelefonovala babička. Byla vyplašená. Šly totiž zvěsti, že na Kyjev už padají rakety, což si babička přebrala tak, že padají přímo na dům její vnučky.

Promluvily jsme si a já jsem jí řekla, že tady kolem mě je všechno v pořádku, že nevidím žádné výbuchy. Pak bylo potřeba vyřešit pracovní záležitosti. Pracovala jsem v reklamní agentuře. Měla jsem na starost významného klienta. Bylo nutné se o všechno postarat, spoustu věcí odložit.

Zalepila jsem okna. V Kyjevě jsem žila na Rusanivce, a i když náš ředitel nám už dopředu říkal, že si máme nakoupit a zásobit se potravinami, já jsem to neudělala. A tak mě 24. únor zastihl nepřipravenou, neměla jsem doma ani toaletní papír. Společně s kamarádem, který taky bydlel na Rusanivce, jsme se vydali do supermarketu. Byl klid, dokonce i kavárny měly otevřeno. Dívali jsme se na děti, které si hrály na hřišti, povídali jsme si. V obchodě jsme nakoupili vodu a další věci. Pak jsem šla domů. Nespala jsem v koupelně ani na chodbě, jak se doporučovalo, ale normálně ve své posteli.

Moje okna směřují přímo na Dněpr a Patonův most. V ty dny se říkalo, že to bude jeden z hlavních cílů, že po něm budou střílet. Ale – zřejmě v rámci jakési psychologické sebeobranu – byla jsem si jistá, že to bude dobré.

Přece jen jsem z Donbasu, takže už jsem si za ty roky užila obav a trápení dost. Proto jsem teď zůstala víceméně klidná a dál spala v posteli. Jenže hned příští den dostalo zásah sídliště Pozňaky. Znovu mi telefonovala babička. Byla ještě vystrašenější. Další den navečer jsme s kamarádem odjeli do Čerkas. Neměli jsme pevný plán. Kamarád uvažoval o cestě do Kamence Podolského, ale vyráželi jsme k večeru, benzínky už měly zavřeno, a my jsme neměli dost benzínu. Takže jsme dojeli jen do Čerkas. Potom už mi babička ráno netelefonovala, protože Čerkasy nebombardovali.

A. D.: Řekni, prosím, proč jsi se rozhodla evakuovat do Británie a jak to celé proběhlo?

V. A.: Vlastně jsem se vůbec nechtěla nikam evakuovat. Ale mám v Kramatorsku vzdálenou sestřenicí. Bylo mi jasné, že tam teď nebude příliš bezpečno. Teta mluvila s mou mámou a ptala se, jestli budeme se sestrou někam odjíždět. Mám ještě sestru, o devět let mladší, teď je jí dvacet. A té sestřenicí je nějakých třiatdvacet čtyřiatdvacet let, takže já jsem z nich nejstarší. A proto mi máma zavolala a zeptala se, jestli nechci odjet do Evropy. Abych řekla pravdu, neměla jsem to v plánu, ale slíbila jsem matce, že o tom pouvažuju.

Pamatuju si, že jsem Ukrajinu opouštěla osmnáctého, byl to pátek. Rozhodly jsme se někdy 13. března.

Proč jsme si vybraly právě Londýn? Měla jsem jednu online známou a ta mi zrovna napsala, že se bude otevírat program, prostřednictvím kterého mohou Britové pozvat k sobě domů Ukrajince, mohou vystupovat v roli jejich sponzorů-ručitelů. A tenhle program se 18. března akorát spouštěl. My jsme hned první den podaly žádost a zatím vyrazily do Itálie, kde jsme měly zázemí u příbuzných té známé a kde jsme zatím mohly v klidu a bezpečí počkat na rozhodnutí. Naštěstí nám vízum vydali velmi rychle. Byly jsme mezi prvními pěti procenty účastníků tohoto programu. Jako první jela moje sestra, dříve jí potvrdili vízum. Pak jsem jela já. Byla jsem první (z účastníků tohoto programu – pozn. překl.), kdo přistál na London City Airport, což je letiště, kam obvykle přijíždějí byznysmeni s notebooky na svá obchodní jednání. A najednou já s batohem coby uprchlice. Trochu jsem tím vyplašila místní celníky a pracovníky letiště, ale nakonec mě pustili. A od té doby jsem tady. I když už jsem mezitím byla na dva týdny zpátky na Ukrajině, abych vyřídila různé osobní záležitosti.

A. D.: Jaké byly tvoje první dojmy z Británie? Co tě nejvíce zaujalo?

V. A.: Je třeba říct, že jsem neprožila klasický kulturní šok, ani jsem nemusela zápatit s jazykovou bariérou, protože moji hostitelé jsou ruskojazyční. Ta známá, o níž jsem mluvila, je Tatarka a její manžel se narodil v Kyrgyzstánu a potom studoval v Moskvě. Takže jsem nečelila obvyklému kulturnímu šoku, spojenému s každodenními záležitostmi. I když..., jídlo mě trochu překvapilo. Protože tady mají spoustu zavařenin s octem a různé věci, jako například „pštroší“ vejce. To je pro mě nové. Ale všichni byli velmi zdvořilí. Jak pracovníci v sociálním centru, tak lidé z úřadů, kteří kontrolovali, jestli je u nás všechno v pořádku. Prvních pár měsíců jsem jen málo komunikovala s Angličany. Obvykle šlo jen o pracovníky z různých úřadů, a ti byli všichni velmi zdvořilí.

Asi jediné, co mě překvapilo natolik, že bych si mohla říct, že jde svým způsobem o kulturní šok, jsou zvláštní kelímky, když

si na ulici kupujete kávu s sebou. Respektive ten vroubkovaný obal, co obepíná horký kelímek, aby nepálil. V Ukrajině jej dáváme zvenčí, a v Anglii zevnitř. Ničeho dalšího, co by mě tak udivilo, jsem si nevšimla. Pro mnohé je Londýn destinací snů. Je to jako u medvídky Paddingtona – chtějí vidět spoustu věcí. Takoví lidé přijíždějí jako turisté a všímají si především těch typických věcí, jako jsou doubledeckery a Big Ben. Náš hostitel nám tu taky ukázal spoustu pěkného, ale nebyly jsme tím vším až tolik okouzleni. Nevnímaly jsme to v tom smyslu, že „teď jsem v tom středu světa, kam jsem se vždycky chtěla podívat“, poněvadž jsme stejně v myšlenkách pořád byly v Ukrajině.

A. D.: Jakým obtížím jsi musela v nové zemi čelit, a jsou nějaké problémy, s nimiž se vyrovnáváš doposud?

V. A.: Nemyslím si, že bych čelila nějakým problémům v souvislosti s příjezdem do Británie, protože náš hostitel nám se vším potřebným pomohl. Hned na začátku jsme se zaregistrovaly u lékařů, obdrželi bankovní kartu, povolení k pobytu atd. On pracuje v bance. Všechno má perfektně zorganizováno a vždycky nám byl nápomocen. Takže co se týká naší integrace do anglických byrokratických procedur, s tím jsme neměly žádné problémy. Ani s Angličany, s nimiž jsme se tady potkávaly, nevznikaly žádné problémy, ani ohledně rozhovorů o válce. Myslím, že ve skutečnosti všechny obtíže byly psychologického rázu, protože – pochopitelně – přicházela spousta špatných zpráv z Ukrajiny, a obecně se teď neustále pohybuju v ukrajinském informačním prostoru: Twitter, Facebook a další. S přáteli tu vlastně taky pořád mluvíme o válce a situaci doma. A o dobrovolnictví. To bylo to nejtěžší. Vyhnuly se nám takové ty typické problémy provázející příchod do nového prostředí, protože nám místní opravdu hodně pomohli s adaptací. Ale zůstávaly jsme v tom mentálním nastavení, v němž tu byli všichni Ukrajinci. Rozdíl je akorát v tom, že tady nemusíme chodit do krytu, díky čemuž to všechno na nás tak silně nedoléhá.

A. D.: Jsi v kontaktu s dalšími Ukrajinci?

V. A.: Moc ne. Chodíme se sestrou na mítinky, tady nedaleko od Downing Street funguje komunita, která se zformovala už v době Euro-majdanu. Třikrát týdně pořádají mítinky. Tam pravidelně chodíme a potkáváme se při tom se známými. Jedna dívka, známá známých, která sem taky přijela, tak té mám už dva měsíce předat nějaké knížky, ale pořád se nemůžeme potkat. Nejde o to, že bych neměla volno, spíš se prostě příliš nevyhledáváme.

A. D.: A obecně, jsou teď Ukrajinci v městském prostoru vidět?

V. A.: Samozřejmě. Jestli je Ukrajina patrná v městském prostoru? Velice. Ukrajinské vlajky jsou stále vyvěšeny v mnoha nejen státních institucích, ale i na domech a v oknech Angličanů. V metru je vidět reklama na ukrajinský balet. Mimochoodem, dříve bylo možné u pokladny v supermarketu poslat příspěvek ukrajinským uprchlíkům nebo na Červený kříž. Teď už jsem na to asi měsíc nenarazila. Ale Ukrajina je i nadále přítomna ve veřejném prostoru. Je vidět spoustu lidí ve vyšvankách, hodně jich na ulici mluví ukrajinsky. Ovšemže jde především o ženy s dětmi.

A. D.: Čím se teď zabýváš?

V. A.: Hledání práce jsem se zatím příliš nevěnovala. Ale chápu, že si tady nějakou práci najít musím, takže jsem s tím začala. Hodně mi v tom pomáhá nejen místní úřad práce, ale také účast ve speciálním programu pro hledání zaměstnání. V jeho rámci se mě například ptali, jestli mám k dispozici notebook a internet, kdyby ne, tak mi je mohou poskytnout. Mám taky mentora, který mi pomáhá s přípravou na pohovory. V Ukrajině jsem pracovala jako projektová manažerka v reklamě, což je velmi dynamický obor. Tady je všechno mnohem pomalejší. Když začátkem měsíce někam pošlu životopis, tak odpověď můžu dostat za tři týdny i déle. Takže teď se soustředím na to, abych si našla práci.

A. D.: Jaké máš plány do budoucna?

V. A.: Moje sestra se v polovině září bude vracet na Ukrajinu. Přemýšlím, jestli mám jet s ní.

Moje plány ohledně toho, zda zůstat v Anglii, jsou podmíněny tím, že moji rodiče stále zůstávají na Donbase a nadále pracují na šachtě. A je celkem jasné, co to znamená. Pokud takovou šachtu zasáhne raketa, máte naráz 12 tisíc nezaměstnaných. Takže potřebuji mít dobrý plat na to, abych mohla přes zimu žít rodiče, jestliže budou nuceni uprchnout z místa, kde teď žijí. Takže moje plány jsou teď takové – v září zajet na Ukrajinu, na týden dva. A hledat si tam práci. Mám velké štěstí s mými hostiteli, protože díky nim nemusím řešit otázky spojené s předáváním bytu. Když jsme se sestrou přijely, myslely jsme si, že se zdržíme jen krátce, že se za pár týdnů vrátíme. Naši domácí ale chápali, že to bude na déle, půl roku určitě. Nabídlí nám, že u nich můžeme být až do Nového roku, a pak se uvidí. Jsme jim nesmírně vděčné, protože to je od nich velká pomoc. Ne všichni lidé by měli tolik trpělivosti, přijmout k sobě na tak dlouho cizí lidi. Takže uvidíme, jestli se mi podaří najít si práci. Pokud ano, pak bude záležet, jak se situace bude vyvíjet během zimy.

A. D.: Řekla bys, že už se nějakým způsobem asimiluješ v novém prostředí? Přizpůsobuješ se životu v Británii?

V. A.: To je dobrá otázka. Je třeba si uvědomit, že Londýn – to je město expatů. Tady je spousta lidí, kteří nepřestávají existovat v rámci svého původního kulturního kódu. U pokladny v supermarketu mě například může obsloužit dívka v indickém sári s původními ozdobami a doplňky. Otázka asimilace tady nestojí jako výzva. Možná kdybych žila ve Walesu, asi bych se rychleji přizpůsobovala místnímu prostředí. V mém případě se asimilace s Anglií může odehrávat snad na sociálně-kulturní rovině, kdy chápu všechny ty typické rozmluvy o počasí. Zdá se mi, že mentalita Angličanů se vlastně příliš neliší od Ukrajinců. Četla jsem knihu o kulturních zvyklostech v Británii a spousta z toho, co jsem se dočetla, mi přišlo povědomé. Například, jedna kapitola byla věnována tomu, že Angličané se spolu dlouho a obřadně loučí. Ale každý, kdo někdy odcházel z haličské svatby, dobře ví, jak takové dlouhé loučení vypadá. Takže tohle pro mě

žádný kulturní šok nepředstavovalo. Ohledně asimilace jako takové..., to, jak se případně měním, více záleží na událostech v Ukrajině než na interakci s Angličany na ulici tady.

A. D.: Za jakých podmínek by ses vrátila na Ukrajinu?

V. A.: Ta otázka zní tak, jako kdyby existoval nějaký seznam podmínek, po jejichž splnění jsem ochotna se vrátit. Ale tak to není. Ve skutečnosti bych se chtěla vrátit třeba hned zítra. Ale jde spíš o to, že jsem starší dcera, a finanční otázky se mě teď dotýkají stejně jako kohokoliv jiného. Proto zatím zůstávám tady. Záleží, jak přečkáme zimu, jakou budu mít práci, protože tady jsou smlouvy na rok, i na půl roku. A potom se samozřejmě vrátím domů, na Ukrajinu. Takže, pokud otázka zní, co bych chtěla – tak samozřejmě – vrátit se co nejdříve. Ale pokud se nad tím racionálně zamyslím, tedy jak to provést, tak určitě až poté, kdy bude jasné, co bude s rodiči.

Ale nehledě na všechno, chápu, že mám vlastně štěstí. Mám totiž spoustu přátel a známých, jejichž rodiče jsou nyní v okupaci nebo zahynuli v prvních dnech po začátku ruské invaze. Mnoho lidí se potýká s tím, že jejich blízcí zůstali na okupovaných územích a teď s nimi nemají kontakt. Ale myslím si, že se vrátím na Ukrajinu dříve, než válka skončí. Dříve, než osvobodíme všechna okupovaná území. Mé nejbližší plány se týkají toho, co bude s rodiči. Myslím na to, jak se vrátit a jak s novými zkušenostmi pracovat na Ukrajině.

ПОВЕРНІТЬСЯ
ЖИВИМИ

Kyjevská výtvarná škola №5
Julia Chomenko (11 let)

Rozhovor se Svitlanou Teluchou

Záznam online, 26. října 2022

Rozhovor vedla: **Anna Jacenko**

Přeložila: **Jan Navrátil**

Anna Jacenko (dále – A. J.): Takže, je 26. října roku 2022. Rozhovor vede Anna Jacenko, mluvíme spolu online se Svitlanou Teluchou. Ahoj.

Svitlana Telucha (dále – S. T.): Ahoj.

A. J.: Řekni nám, prosím, něco o sobě. Kolik je ti let, odkud jsi a kde se nyní nacházíš?

S. T.: Jsem historik. Vystudovala jsem Kazarinovu univerzitu v Charkově. Pocházím z malého města Ochtyrka. Dnes, v souvislosti s válkou, už o něm jistě všichni slyšeli. Tedy, studovala jsem a celou dobu do 24. února jsem žila v Charkově. Od té doby, co jsem tam začala studovat, se stal Charkov mým domovem. Mám rodinu, dvě děti.

A. J.: A teď jsi kde?

S. T.: Teď jsem v Německu. Od 8. března jsem tady i se svými dcerami, se svou kamarádkou a jejími dvěma dětmi. To je teď moje evakuační rodina. Pořád jsem tu něčím zaměstnaná, to mi hodně pomáhá nemyslet na ty hrůzy. Dá se říct, že teď, co začala válka, mám práce desetkrát více než předtím. I když nikdy jsem jen tak bez práce neseděla.

A. J.: Začneme od toho, kdy pro tebe osobně začala válka? Co teď můžeš říct o těch událostech?

S. T.: Že k něčemu dojde, jsme cítili už dávno. Pamatuju si, že někdy v září (2021 – pozn. překl.), když jsem byla na jednom semináři tady v Německu, došlo k velice živé diskusi mezi našimi německými kolegy a námi – zda dojde k válce. My všichni z Ukrajiny jsme tehdy trvali na tom, že k žádné válce nedojde, přestože

ostatní nás přesvědčovali o opaku. Ale my, i já osobně, jsme ty myšlenky odháněli. Do poslední chvíle jsem tomu nevěřila. Myslela jsem, že jde jen o demonstraci síly. Ale tíživá atmosféra, určitý „dech války“, to všechno samozřejmě bylo v našem městě cítit. Zejména ten poslední týden před 24. únorem to doslova viselo ve vzduchu. Všechna ta prohlášení z ruské strany, to nás pochopitelně nemohlo neznepokojoval. Určitou úzkost jsem tedy cítila, ale – abych řekla pravdu – když k tomu pak opravdu došlo, odehrála se u nás taková poměrně klasická situace: 24. února mi asi v pět ráno telefonuje jeden náš rodinný přítel a říká: „Svitlano, nemůžu se dovolat tvému muži, vezmi děti a jděte do sklepa – bombardují nás!“ A od té chvíle bylo všechno vzhůru nohama.

A. J.: A jak ses nakonec ocitla v Německu?

S. T.: Už dříve jsem měla velmi dobré vztahy s německými kolegy. Ještě z doby pandemie covidu jsem měla nabídku stipendia v Braunschweigu. Nebýt toho, asi bych nevěděla, co si počít, a netroufla bych si takhle odjet. Byli jsme totiž zcela nepřipravení na takovou situaci. Neměli jsme například vybranou žádnou hotovost, takže když to pak začalo, neměli jsme najednou ani kam jet, ani za co. Nemáme totiž auto. Právě jsme si koupili čtyřpokojový byt a zrovna jsme se nastěhovali. Dokonce jsme ještě neměli ani normálně vybaleno. Vzali jsme si hypotéku na 16 let. Měli jsme se životem úplně jiné plány. A když tak sedíš v té chodbě, v bytě, na který jsme si šetřili během celého manželství... Říkáš si, sakra, teď nás tady zabijí, a já mám ještě hypotéku... Tohle se mi honilo hlavou.

Proto jsem velmi vděčná městu Lipsku, mým kolegům – a teď už i přátelům. To oni se totiž na mě hned v první den války obrátili s nabídkou pomoci. Prvních deset dní války jsme ještě proseděli na chodbě našeho bytu v Charkově. Potom, když už začalo letecké bombardování, dělostřelectvo, rakety na nás začaly padat doslova hlava nehlava, to už nešlo vydržet. Měla jsem hrozný strach, to si ani nelze představit.

Vzala jsem své děti do náruče. Na nádraží nás odvezl manžel mé kamarádky. Vydali jsme se na cestu společně. Bylo to zdlouhavé a vyčerpávající. Nejprve cesta evakuačním vlakem, 28 hodin. Potom Polsko, na hranicích jsme stáli 9 hodin. Se třemi dětmi – dvě moje a kamarádkina čtyřletá dcera. Bez prostředků, bez jídla. Naštěstí nás nakrmili polští dobrovolníci. Celá cesta až sem do Lipska nakonec trvala čtyři dny.

Na začátku to bylo těžké, nevěděli jsme, co a jak. Byl to přece jen velký zlom – válka, odjezd, nová země. Později za námi přijela moje matka a všechno si tak nějak sedlo.

Nejdříve jsem zamířila do Braunschweigu. Kolegové se mě tam ptali, jak to budu zvládat? Nu, jak – co se dá dělat? Člověk má nějaké povinnosti, odpovědnost – za dva týdny už jsem měla veřejná vystoupení. Vědecká práce se mi stala svým způsobem terapií. Bylo ale taky třeba přemýšlet, jak do budoucna vyřešit své postavení. Status uprchlíka jsem nechtěla. To znamenalo vymyslet jinou variantu. Partneři z Lipska mi řekli o Nadaci Volkswagen (Die Volkswagenstiftung), což je největší soukromá nezisková organizace, která se zabývá propagací a podporou akademického výzkumu. Takže jsem prakticky hned začala psát nějaké studie a projekty, abych měla za co tady žít. Bylo jasné, že jen tak mi nikdo pomáhat nebude.

Vzpomínám si, jak jsem kamarádce říkala, že jestli uspěju s návrhem projektu, bude to báječné. A představit si, vyšlo to na první pokus! Díky tomu teď mám na rok stipendium od Nadace Volkswagen, takže se můžu věnovat tomu, čemu jsem se věnovala dříve. Jsem existenčně zajištěná a dělám to, co mám ráda.

A. J.: A čemu konkrétně se tedy teď věnuješ? Co je to za projekty, co je jejich náplní?

S. T.: Jde o projekt věnovaný ženám. V určitém smyslu je také o mně. Nazvali jsme ho „Unspeakable“ (Nevyslovitelné – pozn. překl.). Věnujeme se příběhům žen, které se rozhodly odjet z Ukrajiny do Německa. Vzhledem k tomu, že se nacházím v Německu, tak i ženy, s nimiž mluvím, jsou ty, které si jako své útočiště vybraly Německo.

A. J.: Už jsi předtím někdy byla v Lipsku?

S. T.: Ano, byla. Jsem tady už potřetí.

A. J.: Vnímáš teď Lipsko nějak jinak? Změnil se tvůj postoj k městu, případně k nějakým věcem tady?

S. T.: Ano, samozřejmě. Dříve jsem Lipsko vnímala coby malé a útulné město s příjemnou atmosférou. Ale dnes už jej tak nevnímám. Něčím mi velice připomíná Charkov. To jsou spíš takové flashbacky. Ale ta určitá magie, kterou jsem v něm vnímala dříve, tak tu už nevidím. Dnes už se mi asociuje s jinými věcmi.

A. J.: Jaké byly, dle tvého názoru, největší obtíže, jimž jsi v zahraničí, a konkrétně tady v Lipsku, musela čelit?

S. T.: To záleží, z jakého pohledu se na to budeme dívat. Z pohledu vědce, z pohledu matky, z pohledu vztahů s okolím. Jde o to, jaký úhel pohledu nás zajímá, protože je to různé.

A. J.: Řekněme z pohledu všedního – každodenního – života, a pak třeba z profesního hlediska. Nevím, nebo co tě napadne jako první?

S. T.: Je skvělé, že jsem zůstala u své profese. I tady se věnuji tomu, čemu jsem se věnovala doma. To je ta nejlepší z možností, které mohly nastat – po tom všem, co jsme prožili. A co se týká toho všedního provozu, tady je spousta nuancí. Asi všichni si umíme představit tu slavnou německou byrokracii. A kdybych neuměla anglicky, tak bych asi zmínila jazykovou bariéru. I když Lipsko – to je někdejší NDR,

tady to s angličtinou taky není kdovíjak slavné. Na úřadech s tebou každopádně mluví jen německy, takže jazyková bariéra se objevuje. Další věc – musím navštěvovat jazykové kurzy. Ať se mi to líbí, nebo ne – jenže, tyhle kurzy trvají čtyři hodiny každý den. To je spousta času. Chtěla bych se třeba učit i další jazyky, ale kdy to nám stihnout? Kurz je hezky udělaný, akorát se to dost vleče. Mám snahu i zájem o studium, přesto jsem často myšlenkami jinde. Můj manžel zůstává v Charkově, pořád na to musím myslet. Nedá mi to klidu. Ať jsem kdekoliv, ať dělám cokoliv – válka je stejně pořád se mnou.

Kyjevská výtvarná škola NP5
Maja Poveščenko (11 let)

Kyjevská výtvarná škola №5
Diana Želudkova (14 let)

TRANSITION

Transition Promotion Program

AMO.CZ

Vzpomínky na současnost: rozhovory během rusko-ukrajinské války

Editoři: Jurij Vološyn, Valentyna Ljulja, Zdenka Vágnerová

Překlady: Lenka Víchová, Jan Navrátil

Redakce: Ellen Víchová

Korektury: Jiří Kettner

Grafická úprava a sazba: Ondřej Huleš

Praha 2022 - 72 str.

Tato sbírka přináší rozhovory připravené účastníky studijní cesty, která se konala v Praze ve dnech 20.–24. června 2022 a byla realizována v rámci projektu Asociace pro mezinárodní otázky podpořeném Programem transformační spolupráce Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Tyto rozhovory jsou věnovány současné rusko-ukrajinské válce. Jejich účastníci jsou lidé, které válka vyhnala z jejich domovů, vnitřně přesídlení i ti, kteří museli opustit zemi.

Jsou mezi nimi váleční zpravodajové i lidé, kteří jistou dobu žili pod ruskou okupací. Všichni sdílejí své pocity a zkušenosti a vypráví o životních situacích v pro ně nové realitě, kterou stvořila ruská okupační armáda na Ukrajině.

